

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2020/7-8

HUBBY

Átadták az Év Gyerekkönyve Díjakat

Már ötödik éve szervezi és osztja ki a HUBBY – Magyar Gyerekkönyv Fórum az Év Gyerekkönyve Díj elismerést öt kategóriában, a független szakmai zsűri döntése alapján. Gyerekkönyv-írói, ifjúsági írói, illusztrátori, műfordítói, valamint innovációs kategóriában érkeztek a nevezések a 2019-ben megjelent könyvek közül. Az Év Gyerekkönyve címre ismét kiemelkedő gyerek- és ifjúsági könyvekkel neveztek a kiadók. Idén az Év Gyerekkönyve Díj a Libri támogatásával került megrendezésre.

A 2019-es megjelenések legjobbjait, az Év Gyerekkönyve díjazottjait és a HUBBY különdíjait az online megtartott Margó Irodalmi Fesztiválon hirdették ki 2020. június 5-én 13 órakor.

- Az Év Gyerekkönyv Írója (12 év alatti kategória): Zalka Csenge Virág (Ribizli a világ végén, Móra Könyviadó)
- Az Év Ifjúsági Könyv Írója (12 év feletti kategória): Huszti Gergely (Mesteralvók hajnala, Ciceró Könyvstúdió)
- Az Év Illusztrátora: Paulovkin Boglárka (Majoros Nóra: Az orrszarvú és a madarak, Pozsonyi Pagony)
- Az Év Fordítója: Havasi Attila és Varró Dániel (T.S. Eliot: Macskák, Pozsonyi Pagony)
- Az Év Leginnovatívabb Könyve: Hogyne szeretnék! Szonettek három hangra. (Shakespeare szonettjeit újrafordította Papolczy Péter, Tilos az Á könyvek)

A diákszűri díjazottai a következők:

- Az Év Gyerekkönyv Írója (12 év alatti kategória): Bán Zsófia (Vagánybagoly és a harmadik Á – avagy mindenki lehet más, Pozsonyi Pagony)
- Az Év Ifjúsági Könyv Írója (12 év feletti kategória): Berg Judit (Az őrzők, Ecovit Kiadó)
- Az Év Illusztrátora: Paulovkin Boglárka (Majoros Nóra: Az orrszarvú és a madarak, Pozsonyi Pagony)
- Az Év Leginnovatívabb Könyve: Lőrinc László: 25 szelfi az Árpád-korból (Kolibri Gyerekkönyvkiadó)

A HUBBY – Magyar Gyerekkönyv Fórum különdíjait:

- Szerzői díj: Wéber Anikó, az elmúlt években kiemelkedő írói és szervezői tevékenységéért.
- Illusztrátori díj: Máray Mariann, az elmúlt években kiemelkedő illusztrátori tevékenységéért.
- Kiadói díj: Csirimójo Kiadó, az elmúlt években kiemelkedő kiadói tevékenységéért.

(Forrás: <https://hubby4.webnode.hu/>)

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

29. évfolyam 7-8. szám

2020. július-augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Rényi Mátyas Attila:** A Mikes Kelemen Program és megújult szolgáltatási felülete 3

Műhelykérdések

- Hajnal Ward Judit – Nicholas Allred – Jennifer Coffman:** Nyári történetek. Virtuális könyvklub egy amerikai egyetemen 13
- Visky Ákos László:** Gyorsmérleg az OSZK Webarchívum és a KDS-K pályázat nyerteseinek együttműködéséről 24

Konferenciák

- Békésiné Bognár Noémi Erika – Juhász Réka:** Mérjük és tegyük láthatóvá! A könyvtárak hatása a társadalomban 39

Múltunkból

- Pogányné Rózsa Gabriella:** A Honvédorvosok Tudományos Egyesülete (HOTE), könyvtára és Honvédorvos című szakfolyóirata a két világháború között 47

Perszonália

- Bényei Miklós:** „A könyvtáros társadalom ismeri, becsüli és szereti”. Arató Attila 90 éves 62

Évforduló

- Vasné Tóth Kornélia:** A „tudományos bűvár”, gyűjtő id. Szinnyei József emlékére ... 68

Könyv

- Pogány György:** Magánkönyvtárak, gyűjtők, könyvek, vakarékok. Közelítés egy konferenciakötethez (*Könyvek magántulajdonban (1771-1820)*). Szerk. Dóbké Ágnes) 74
- Urbanik Tímea:** A mese új platformja: az interaktív könyv (*Varga Emőke: Az interaktív könyv: teóriák és példák*) 81

From the contents

Mátyás Attila Rényi: The Mikes Kelemen Program and its renewed service interface (3)

Judit Hajnal Ward – Nicholas Allred – Jennifer Coffman: Summer tales. Virtual book club at an American university (13)

Ákos László Visky: Report about cooperation between OSZK Webarchive and the winners of the KDS-K tender (24)

Cikkeink szerzői

Allred, Nicholas, a Rutgers Egyetem (USA) Angol Tanszékének doktorjelöltje; *Békésiné Bog-nár Noémi Erika*, az OSZK Könyvtári Intézetének munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Tudományegyetem Informatikai Kara Könyvtárinformatika Tanszékének ny. egyetemi tanára; *Coffman, Jennifer*, a Rutgers Egyetem (USA) Kommunikáció- és Információtudományi Tan-székének mesterszakos hallgatója; *Juhász Réka*, az OSZK Könyvtári Intézetének munkatársa; *Hajnal Ward Judit*, a Rutgers Egyetemi Könyvtár (USA) természettudományi szakkönyvtárosa; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár és Közösségi Ház ny. könyvtárigaz-gatója; *Pogányné Rózsa Gabriella*, tanácsos, az MH EK VEIG TKLI Tudományos Könyvtár könyvtárvezetője; *Rényi Mátyás Attila*, az OSZK munkatársa; *Vasné Tóth Kornélia*, az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtárának munkatársa; *Visky Ákos László*, az OSZK Webarchiválási Osztályának webkurátora; *Urbanik Tímea*, az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Karának főiskolai docense

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaras

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Rényi Mátyás Attila

A Mikes Kelemen Program és megújult szolgáltatási felülete

A Mikes Kelemen Programot 2013-ban a Diaszpóra Tanács III. ülésének zárványhatározatával¹ indították újtára. Célja, hogy a Kárpát-medencén kívüli magyar diaszpórában felhalmozódott és a megsemmisülés szélére sodródott dokumentumörökséget összegyűjtse és rendezett módon hazaszállítva hasznosítsa.

Az adományok feldolgozására és a Kárpát-medencében történő elosztására a Nemzetpolitikai Államtitkárság az Országos Széchényi Könyvtárat kérte fel, annak hosszú időre visszanyúló, hungarikakutatásban² és fölőspéldány-kezelésben szerzett tapasztalati okán.

A diaszpóra által teremtett kultúrkincsek becsatornázása a nemzet könyvtári hálózatába meglehetősen érdekes, kihívásokkal teli feladat, de nemzetközi viszonylatban nem példa nélküli, az Észti Nemzeti Könyvtár Tárolókönyvtára már a 2000-es évek eleje óta fogadja nemzeti diszpórájának hagyatékait.³

Az OSZK azzal, hogy elvállalta a Mikes Program lebonyolítását, visszanyúlt a 20. század második felének fölőspéldány-elosztási hagyományához, módszereit azonban a 21. századi elvárásoknak megfelelően dolgozta ki. A fölőspéldány-csere olyan volumenét vállalta magára, amire már több évtizede nem volt példa, sem pedig kialakult gyakorlat. Annak ellenére, hogy a tervezés nem a 20. századi munkafolyamatok alapján történt, a korábbi fölőspéldány-kezelési gyakorlat és a Mikes Program folyamatai számos ponton átfedést mutatnak. Ugyanakkor az OSZK nemcsak saját állományának, hanem az egész Kárpát-medencei magyar könyvtári közösség gyarapítási lehetőségének tekinti a Mikes Program adományait.⁴

Mivel a nemzeti könyvtár saját kapacitása nem volt elégséges egy ilyen méretű adományegyüttes befogadására, a program megvalósítása szükségessé tette az adományok számára egy önálló raktár létesítését. Ezért 2015-ben a Maglódi úton bérelt a Mikes Program számára egy 650 négyzetméteres raktárat, ezt követően pedig – egy meglehetősen nagyszabású költözés után – a Váci úton, egy 700 négyzetméteres bérleménybe került a folyamatosan bővülő állomány.

A Mikes Program Váci úti raktára (Fotó: Dobóczy Zsolt)

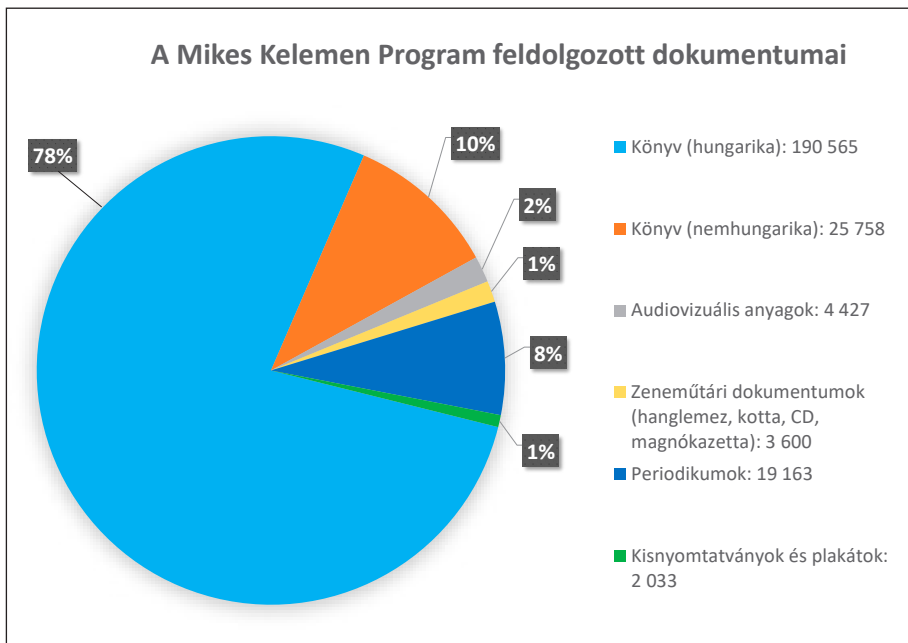
A hazaküldött adományok összetétele igen vegyes képet mutat. Az egészen apró, két-három könyvből álló könyvadományok mellett előfordul tízezres nagyságrendű magánkönyvtár is. Az állomány gerincét azoknak a nagy észak-amerikai szervezeteknek az adományai jelentik, amelyek több esetben a teljes könyvtári állományukat hazaküldték.

Az elmúlt hat év során összesen 9 ország 27 városának több tucat magyar közössége ajánlotta fel a Mikes Programnak adományait, aminek össz mennyisége megközelíti a 230 000 dokumentumot. Az adományok több mint 90%-a az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália magyar közösségeitől érkezett.

A Nemzeti Könyvtár gyarapodása

A Törzsgyűjtemény mellett szinte az összes OSZK-s különgyűjtemény részeseült a Mikes Program adományából, a Kézirattártól a Zeneműtárig. A kézírathagyatékokra jellemző, hogy a személyi és szervezeti/intézményi archívumok nem válnak el egymástól.

Az elmúlt évek⁵ során három nagyobb ciklusban érkeztek az adományok, melyek jelenleg a következő dokumentumtipológiát mutatják.

A feldolgozás lépései sok tekintetben egészében megfeleltethetők a korábbi OSZK-s főlépésként elosztási gyakorlatnak. Első lépésként tipizálják a kiadványokat, majd a könyvjellegű dokumentumok esetében különválasztják a hungarikákat. Ezt követi a dokumentum azonosítása. A munkafolyamat sebességét az azonosítás gyorsasága szabja meg. Általánosan megállapítható, hogy az 1952 utáni dokumentumok – ellentétben a korábban megjelent anyagokkal – viszonylag gyorsan összevethetőek a törzsgyűjtemény állományával, ami az OSZK korszakokként változó állománynyilvántartási és feldolgozó gyakorlatának tudható be. Átlagolva körülbelül 50-70 dokumentum azonosítására képes egy kolléga egy 8 órás munkanap folyamán, de a dokumentumok bizonyos köre csak a hagyományos cédulakatalógusok és a növedéki naplók, papíralapú nyilvántartások alapján azonosíthatók be egyértelműen, így ezekben az esetekben a dokumentumok feldolgozása több időt vesz igénybe. Az eddig feldolgozott 190 000 hungarikum mintegy 10%-át az OSZK épületében dolgozó gyarapító kollégák azonosították. A sorsuk a további hasonlítás során dől el. Az OSZK a kiadványok többségét két példányban gyűjti, így hiány esetén az első és másodpéldányok kerülnek az állományba.

A Széchényi Könyvtár Integrált könyvtári rendszerének gyarapító moduljából pontosan kimutatható a Mikes Program gyarapodáshoz való hozzájárulása. Eddig összesen 7569 könyvjellegű dokumentumból 8066 példányt vettünk

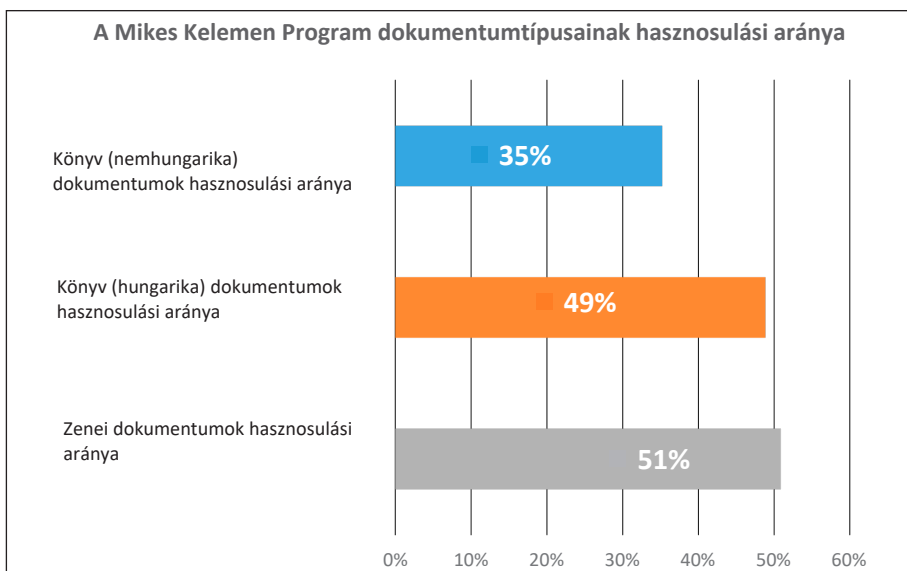
állományba, ezek közül 2182 kiadványból a Mikes Program előtt nem volt példánya az intézménynek. Az OSZK mintegy tízezer részegységgel pótolta periodikagyűjteményének hiányait, és 114 eddig hiányzó időszaki kiadványt indított el az állományban (melyek között a hírlevelektől az évkönyvekig sokféle műfaj megtalálható). Az OSZK különgyűjteményei 3085 tétellel gyarapodtak a Mikes Program révén. A kéziratár jelentős gyarapodásai közé tartozik Nádas János (1903–1992) hagyatékának egy kisebb része, András Károly (1917–2004) újságíró, lapszerkesztő, politológus hagyatéka, Várdy Béla (1935–2018) amerikai magyar történész, egyetemi tanár hagyatéka, valamint Vászolyi Erik (1933–2013), a permi és az ausztráliai nyelvek tudós kutatójának hagyatéka.⁶ A különgyűjtemények gyarapodását részletesen bemutatja a nemzeti könyvtár márciusban indult blogsorozata⁷.

A Mikes-raktárban azonosított és jegyzékre vett dokumentumok mechanikus raktári rend szerint, egyszerű numerus kurrens azonosító alapján kerülnek a polcokra a raktár közel 2200 polcfolyóméterén. A hungarika könyvanyag 1500 polcfolyóméteren, a nemhungarika könyvanyag 280 méteren, a periodika anyag pedig 140 méteren helyezkedik el. A raktár polcrendszerének van még egy 250 méteres szakasza, ahol a megrendelt tételek várnak az átvételre. A polcrendszer 65-70 ezer dokumentum egyidejű tárolására alkalmas, így a feldolgozott anyag egy része ládázva van. A véges raktári kapacitás és a folyamatosan beáramló anyag miatt az állományt rendszeresen mozgatni, forgatni kell. Az anyag forgatását a kijánlás ritmusa adja meg. Nehézséget jelent, hogy az anyag folyamatos cirkulálása mellett statikus szempontokat is figyelembe kell venni, ami leginkább a folyóirat-gyűjteménynél okoz nehézséget. Statikus szempontot jelent az azonos kiadású művek, a többkötetes dokumentumok és az időszaki kiadványok összevárása, egy listára rendezése, ami a kijánlás megkezdését megelőző teljes feldolgozással lenne elérhető. A statikus szempontok érvényesítése könnyebbséget jelent a felhasználóknak, mivel egy-egy azonos kiadást nem kell újra és újra listánként áttekinteni, az összetartozó műveket együtt lehet megrendelni. Továbbá megkönnyíti a dokumentumok elosztását azáltal, hogy a dokumentumra beérkező többes kérések egyidejűleg teljesíthetők. Az időszaki kiadványok esetében pedig egyenesen elengedhetetlen, hogy egy-egy cím rendezetten, az összes beérkezett számával együtt kerüljön kijánlásra. A statikus szempontok érvényesítéséhez a beérkező adományokat célszerű összevární és a feldolgozási folyamat során ellenőrizni a teljes állományt az összetartozások megállapításához. A felhasználóbarát statikus szempontok teljes betartása időben jelentősen kitolja az amúgy is több éves kijánlási időszakot, így szükséges a különböző szempontok harmonizálása a feldolgozási folyamat során. Emellett az anyag eltérő volumenű beáramlása és elszállítása, továbbá a változó projektfeltételek adta ciklikusság olyan körülményeket teremt, ami a Mikes Program munkafolyamataitól nagymértékű adaptivitást követelt meg az elmúlt években.

A Kárpát-medencei könyvtárainak gyarapodása

A dokumentumok kijárlása 2016 áprilisában indult meg, ekkor az OSZK honlapjának Mikes-aloldalán kerültek közlésre a listák, ahol azt rögtön meg is rendelhették az érdeklődők. A felület hátránya volt, hogy a megrendelőket nem lehetett egyértelműen azonosítani és a felajánlott dokumentumokról közölhető információ is limitált volt. Kezdetben ajánlólistáink tételszáma akár ezer dokumentumot is tartalmazhatott, de az első két év tapasztalatai megmutatták, hogy ez a hétről hétre kikerülő mennyiség – kiegészülve a Könyvtári Intézet főlépcsőanyagjegyzékeivel – kezelhetetlen a gyarapító könyvtárosok számára, így 2017-től ötszáz címben szabtuk meg listáink méretét.

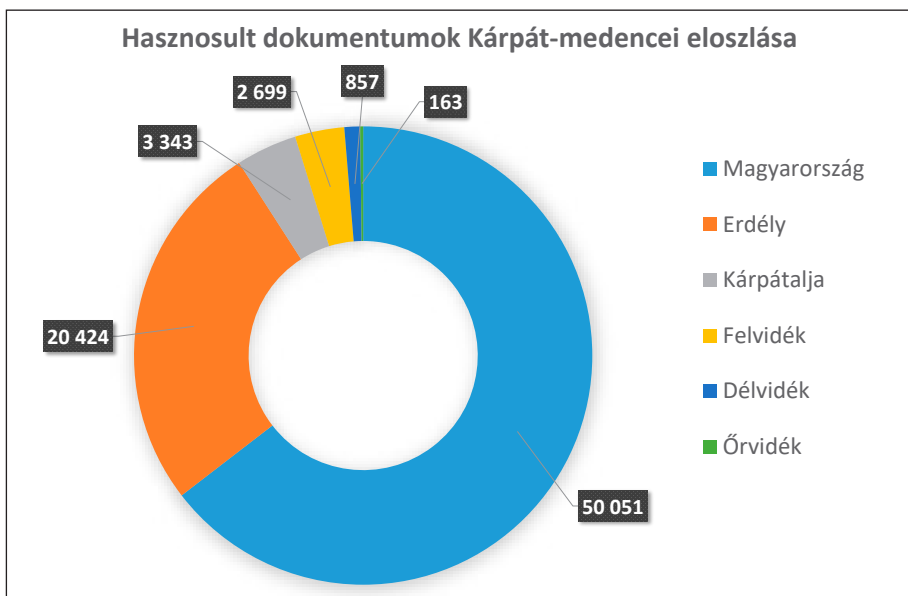
A felajánlott dokumentumok hasznosulását sok tényező befolyásolja. Egyrészt a kérőoldali körülmények, úgymint a gyűjtőkör és az elszállítási kapacitás, másrészt a felajánló oldalról a könyvek állapota, a kiadványra beérkezett kérések száma, a listák nagysága, a felkínált dokumentumok keresettsége. A program indulásakor a listák hasznosulása – köszönhetően az újdonság erejének is – sok esetben elérte a 60-70%-os arányt. Négy év összesítésében a program keretében felajánlott dokumentumok 48%-a hasznosult.

A 391 listán felajánlott 162 277 dokumentumra 132 904 kérés érkezett, amiből 77 537 kérést tudott teljesíteni a Mikes Program. A hasznosulási arány azonban nem mutatja meg teljes egészében a dokumentumok iránti tényleges igényt, hiszen a dokumentumok iránti érdeklődés valójában 82% körül van. Érdeemes még dokumentumtípus szerinti bontásban is megvizsgálni a hasznosulási arányt, mivel nagy különbségek mutatkoznak benne. A listára kerülő dokumentumokat

a következő módon csoportosítjuk: könyv (hungarika), könyv (nemhungarika), zenei dokumentumok.

Az ábrából kiderül, hogy a nemhungarika könyv dokumentumok hasznosulási aránya a legalacsonyabb, míg a könyvhungarika és zenei dokumentumok hasznosulása közel azonos. Ha a hasznosulási tendenciákat előre vetítjük, a Mikes Program kijánlott tételeinek közel 50%-os hasznosulásával tervezhetünk, hiszen az eddig hazaérkezett adományok 4/5-ét feldolgoztuk, és 3/4-e már átesett a kijánláson.

A teljesített kérések 2/3-a belföldi igénylés, míg a jelenlegi 184 partnerünk közül 30 határon túli. Tehát a 19% határon túli partner generálja a kérések 33%-át. Ebből az adatból világosan kiderül, hogy a határon túli magyar intézmények Mikes-dokumentumok iránti igénye jóval magasabb a hazai intézményekénél. Ezen igények kielégítésének pedig elsődleges feltétele a határon túlra való kiszállítás biztosítása, ami egybevág a Nemzetpolitikai Államtitkárság elképzeléseivel és a nemzeti könyvtárnak a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendeletben előírt feladatával, a határon túli könyvtárak hungarikumgyarapításának támogatásával.⁸

Az OSZK és a Kárpát-medencei könyvtárak a Mikes Programmal jelentős gyarapítási lehetőséghez jutnak. A Mikes Program lebonyolításának többéves tapasztalata pedig hozzájárult a feldolgozási folyamat fejlesztéséhez, és lehetővé tette a szolgáltatási felületünk megújítását is.

A megújult szolgáltatási felület

2020 májusában, két év fejlesztés után elindult a Mikes Program új integrált rendszere a <https://mikesprogram.oszk.hu/> webcímen. A korábbi HTML-alapú kiajánlási nézet statikus megjelenési felületet biztosított, a tételek életútját azonban nem tudta követni. Az új rendszer képes mind a feldolgozási, mind a kiajánlási folyamatokat kezelni, így egyesítve a munkafolyamatok eddigi fragmentált egységeit. Az új adatbázis a Z39.50 protokoll segítségével, a kiadvány IKR-azonosítója alapján lekéri az OSZK adatbázisban kiválasztott katalógusrekord előre definiált mezőinek bibliográfiai adatait. A Mikes-rendszerbe importált és ott keletkező rekordok így a kiajánlást megelőző, majd az azt követő munkafolyamatokban is integráltan vehetnek részt.

A szolgáltatási felület a munkafolyamatok támogatásán túl a felhasználók gyarapítási döntésének és a rendelés folyamatának megkönnyítését célozza. A felülethez a korábbiaktól eltérően regisztrációhoz és engedélyezéshez kötött. Ennek köszönhetően a felhasználók az egyszeri regisztráció után minden egyes újonnan felkerülő listához hozzáférhetnek anélkül, hogy adataikat újra és újra meg kellene adniuk. A felhasználók azonosítása e-mail-cím alapján történik. A programhoz a korábbi évek során csatlakozott partnereinket előregisztráltuk az új rendszerbe, nekik tehát regisztrálniuk nem kellett. Helyette az *elfelejtett jelszó* gomb megnyomásával állíthatnak be új jelszót.

MIKES PROGRAM AJÁNLÓ LISTÁK SAJÁTTÉR INFORMÁCIÓ KAPCSOLAT

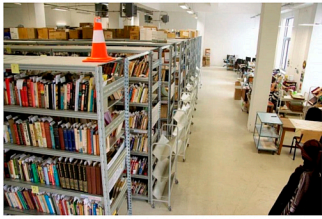
Ödvözlünk Dr. Tóts József (Tóts Szabó) | Kéltű

Üdvözöljük a Mikes Kelemen program oldalán!

A nemzeti összetartozásról a Mikes Kelemen Program kapcsán

A Mikes Kelemen Program margójára – 1. rész

A Nemzetpolitikai Államtitkárság, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Levéltár szervezésében a Diaszpóra Tanács III. ülésének Zárónyilatkozatában megfogalmazott gondolatok jegyében indult el a Mikes Kelemen Program 2014. január 1-jén. A hetedik évében járó, nagyszabású program keretében hazai és határon túli közgyűjtemények, iskolai könyvtárak gyarapodhatnak könyvekkel, folyóirat-számokkal és számos más érdekességgel – sokat látott imakönyvektől kezdve egészen a bakelitlemezekig. A diaszpórából hazaérkező több százezer dokumentumot a nemzeti könyvtár munkatársai gondozzák, s juttatják el rendeltetési helyükre. Örömteli tapasztalat, hogy az OSZK gyűjteményei is kiegészülhettek a hazaérkező dobozokban rejlő kincsekkel. Erről a mesze várokozásunk meghaladó eredményről számolnak be munkatársaink új blogszövegünkben. Az elsőként közzét, bevezető írás szerzője Kaposváriné Dányi Éva, a Gyarapítási és Állomány-nyilvántartó Osztály vezetője, az OSZK-ban folyó munka irányítója.

HÍREK ARCHÍVUM

Nyitóoldal

A honlap fő funkciói a felső menüsorban találhatóak. A Mikes Program-logged-in menüpont a nyitóoldalra navigál, ahol a program történetének össz-

szefoglalását és új híreit lehet megtekinteni. A rendeléssel kapcsolatos praktikus tudnivalók az *Információ* menüben, a gyakran ismételt kérdésekre adott válaszok formájában olvashatók. A felhasználók fiókjuk adatait a *Saját tér* menüpont alatt találják meg. A *Saját tér* felületén tudják megváltoztatni a jelszavukat, valamint itt kísérhetik figyelemmel igényelt dokumentumaik listáját.

MIKES PROGRAM AJÁNLÓLISTÁK SAJÁT TÉR INFORMÁCIÓ KAPCSOLAT Önéletrajz Dr. Tócs József Tócs József és Képes Képes

Felhasználói adatlap VISSZA

mikeszeszt5@freemail.hu
 Kapcsolattartó: Dr. Tócs József
 Tel: 305269521
 Intézmény: Tócs szervezet
 Cím: 4700. Magyarország/Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Család utca 56.

Adatmódosítási szándékát jelezzze az [adminisztrátorainknak!](#)

IGÉNYLÉSEIM JELSZÓ MÓDOSÍTÁSA

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 2020 © ADATVÉDELMI ÉS JOGI NYILATKOZAT

Saját tér

MIKES PROGRAM AJÁNLÓLISTÁK SAJÁT TÉR INFORMÁCIÓ KAPCSOLAT Önéletrajz Dr. Tócs József Tócs József és Képes Képes

Kiajánlási listák

Listáink csoportosítása: Hungarika könyv, nem-hungarika könyv, zenei, illetve ezek maradékai

Hungarika csoportba azok a könyvek kerülnek, amelyek megfelelnek az OSZK hungarika fogalmának szerzőségi, kiadási helye szerinti, nyelvi vagy tartalmi alapon. Amennyiben egyik feltétel sem teljesül, a könyvet a nem-hungarika tételek közé soroljuk. Zenei csoportosításban olyan dokumentumokat kínálunk, melyek elsődleges feloldása zenei; ebbe beletartoznak a hangfelvételek és a kották. Maradéklistákra azokat a dokumentumokat gyűjtjük, amelyek korábbi listákban már szerepeltek, de igénylés nem érkezett rájuk.

A lista lezárásának dátumát a fejlécben találja. A jelzett dátumon már nem adhat le rendelést.

HUNGARIKA KÖNYV

<p>190. Hungarika lista 2020.09.21. - 2020.10.05. 386 tétel</p> <p>Kisfaludy Károly válogatott művei. Magyarok az Újvilágban. Utam, királyom...</p> <p>#hungarika</p>	<p>189. hungarika lista 2020.09.14. - 2020.09.28. 418 tétel</p> <p>Utaz és holdvilág, Mesék a bryantzi erdőből... Magyar babil, magyar sár</p> <p>#hungarika</p>	<p>168-171. maradéklista 2020.09.09. - 2020.10.04. 2206 tétel</p> <p>József és testvérei, Szereve mind a vérpadig, Estme, kőföveny, riedalom</p> <p>#hungarika</p>
--	---	---

NEM HUNGARIKA KÖNYV

<p>163. nem-hungarika lista 2020.09.21. - 2020.10.05. 214 tétel</p> <p>Tell 10, 537 606, Nacht, The soloist's license manual, Lessing's Nathan der Weise. With introduction, notes and an appendix of parallel passages</p> <p>#nemhungarika</p>	<p>162. nem-hungarika lista 2020.09.14. - 2020.09.28. 165 tétel</p> <p>A reader's notebook, Yearbook of science and the future. 1984., Aristotle's Politics and Poetics</p> <p>#nemhungarika</p>	<p>146-148. nem-hungarika maradéklista 2020.09.09. - 2020.10.04. 529 tétel</p> <p>Der Rosenkranz, Einunddreißig Predigten über das Morgenlob, Mikrokosmos und Gebetswörter des Rosenkranzes, The Revolution in American Foreign Policy, 1945-1954 The Pope Speaks: The Church Documents Bimonthly</p> <p>#nemhungarika</p>
---	---	---

PERIODIKUM

<p>18. periodika lista 2020.09.21. - 2020.10.05. 121 tétel</p> <p>Magyar Iparművészet, Magyar szemle, Magyar Iparművészet</p> <p>#peri</p>	<p>17. periodika lista 2020.09.14. - 2020.09.28. 114 tétel</p> <p>Negyvilág, Kritika, Kritika</p> <p>#peri</p>
---	---

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 2020 © ADATVÉDELMI ÉS JOGI NYILATKOZAT

Ajánlólisták

A szolgáltatás középpontjában az *Ajánló listák* állnak. Ez alatt a menüpont alatt találhatóak a közzétett kiajánlási listák dokumentumtípusok szerint csoportosítva: könyv (hungarika), könyv (nemhungarika), zenei dokumentum, periodikum, illetve havonta közzétesszük az ezekről megmaradt tételeket. Az új rendszer lehetővé tette az időszaki kiadványok kiajánlását is, így már négy listatípussal találkozhat a felhasználó. Az egyes listák fejlécében a sorszám alatt található a lista rendelési határideje. A záródátumként megadott napon a lista lezár, aznap már nem fogad rendeléseket. A listát megnyitva érhetőek el a tételek összegző adatai.

A könyvek (hungarika) csoportba azok a tételek kerülnek, amelyek megfelelnek a négy hungarikakategória valamelyikének. Amennyiben egyik kategóriába sem tartozik, a könyv a nemhungarika tételek közé sorolódik. A többi dokemtumtípus, nem a hungarika/nemhungarika bontás alapján csoportosul. A zenei listákon hangfelvételeket és kottákat kínálunk. A megmaradt dokumentumok *maradéklistákon* szerepelnek, ahol esélyt kapnak az újabb hasznosulásra a programhoz később csatlakozó felhasználók megrendelése által.

A bibliográfiai tételek az OSZK katalógusának rekordazonosítói szerint vannak rendezve, így az ismétlődő tételek és a többkötetes művek kötetei többnyire egymás mellé kerülnek. A tételek szűrése „szakirodalom/szépirodalom” és „hazai/külföldi” paraméterek, valamint ezek kombinációi alapján lehetséges. Listanézetben a kiadvány címét, szerzőjét, kötetszámát, megjelenési évét, állapotára vonatkozó megjegyzéseket, valamint a tételre beérkezett igénylések számát látja

190. hungarika lista	
T: hungarika könyv	
kezd	zár
2020. szeptember 21.	2020. október 05.
beérkezett igények állapota:	
igényelt: 20db.	
Szűritési lehetőségek	
Mindegyik típusú	Mindegyik kiadás
SZŰKÍT	
Találatok száma: 386	
Magyarország kormányai 1848-1992	Tétel részletes adatai igényel
Szerző: Bolányi József Akad. K. 1992 <i>igények: 2 db</i>	
Magyarország miniszterelnökei, 1848-1990	Tétel részletes adatai visszavon
Szerző: Izsák [et al.] Cégér 1993 <i>igények: 3 db</i>	
Teleki Pál miniszterelnöksége, 1939-1941	Tétel részletes adatai igényel
Szerző: Macartney, Carille Aylmer Occidental Press 1993 <i>igények: 1 db</i>	
Honfoglalás és régészet (A honfoglalásról sok szemmel)	Tétel részletes adatai igényel
Szerző: szerk. Kovács László Balassi 1994 <i>igények: 0 db</i>	
Hazánk története	Tétel részletes adatai visszavon
Szerző: Benedek Elek Esély KvkIub cop. 1995 <i>igények: 2 db</i>	
Fehérvár - fehér föld (Betemetett magyar múlt)	Tétel részletes adatai igényel
Szerző: Bradák Károly Design & Quality 1995 <i>igények: 0 db</i>	
A katolikus egyház katekizmusa	Tétel részletes adatai igényel
Szerző: Szt. István Társ. 1994 <i>igények: 0 db</i>	
Az országai világhaberé	Tétel részletes adatai visszavon

Tételek listanézetben

a felhasználó. Ez a lehetőség új szolgáltatása a felületnek: mivel a már leadott igénylések száma is látható, több azonos kiadvány példányainak kijáánlása esetén csökkenthető az ütköző kérések előfordulása, így nagyobb eséllyel kapja meg a partner a kiválasztott tételt.

A felhasználók egy adott tételre vonatkozó igénylését akár rögtön a listán, illetve később, a felhasználói adatoknál (*Saját tér*) is visszavonhatja.

A lista lezárulta után – az eddig megszokottnál gyorsabban, akár automatizálhatóan – megtörténik a kiértékelés. Az elnyert kiadványról automatikus levélben kapnak értesítést a könyvtárak. A *Saját tér/Igényléseim* menüpontban nyomon követhetik az új felület bevezetése óta leadott rendeléseik sorsát. Az egyes tételek állapotát különböző háttérszínek jelzik. Az el nem nyert dokumentumoknál lehetőségük van arra, hogy értesítést kérjenek a dokumentum újbóli felbukkanásáról. Amennyiben az OSZK-rekordazonosítóval ellátott kiadvány újból kijáánlási listára kerül, a rendszer automatikus üzenetet küld a felhasználónak.

A Mikes Program adatbázisa együtt tartva a beérkezett dokumentumok bibliográfiai adatait, hozzájárulhat az emigráció olvasási és könyvgyűjtési szokásainak vizsgálatához, aminek köszönhetően lehetővé válik a terület hosszú távú kutathatósága és a jövőben – további fejlesztéseket követően – a magyar diaszpóra könyvatbázisának is alapjául szolgálhat.

Jegyzetek

1. Magyar Diaszpóra Tanács III. ülés Zárónyilatkozat: <https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/2019/03/06-A-Magyar-Diaszp%C3%B3ra-Tan%C3%A1cs-III.-%C3%BCl%C3%A9s%C3%A9nek-Z%C3%A1r%C3%B3nyilatkozata.pdf> (2020.08.15.)
2. Kovács Ilona: *Hungarika/diaszpóra-kutatás az Országos Széchényi Könyvtárban a Mikes Kelemen Program előtt* = Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. 3. sz. 325–336. p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00348/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2017_03_325-336.pdf (2020.08.15.)
3. Sonnevend Péter: *Országos tárolókönyvtárak Európában* (referátum) = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 52. évf. 2005. 2. sz. 85–87. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/1153> (2020.08.15.)
Az eredeti közlemény adatai: Vattulainen, Pentti: *National repository initiatives in Europe*. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 28. köt. 2004. 1. sz. 39–50. p.
4. Mészáros Tamás: *Értékmérés a diaszpórában, avagy új gyarapítási lehetőség a Kárpát-medencei könyvtárak számára* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2016. 1. sz. 3–7. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00274/pdf/EPA01367_3K_2016_01_003-007.pdf (2020.08.15.)
5. A program első három évének összefoglalója: Rényi Máttyás Attila: *A Mikes Kelemen Program 3 éve* = Könyvtárvilág, 5. évf. 2017. 6 sz. <https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2018/01/a-mikes-kelemen-program-3-eve/4555/> (2020.08.15.)
6. Zichy Mihály: *Hazatérő hagyatékok – kép az emigrációról* https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2020/09/04/hazatero_hagyatekok_kep_az_emigracirol (2020.08.15.)
7. Kaposváriné Dányi Éva: *A Mikes Kelemen Program margójára – 1. rész* https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2020/06/05/a_nemzeti_osszetartozasrol_a_mikes_kelemen_program_kapcsan (2020.08.15.)
8. 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=168674.348436 (2020.08.15.)

Hajnal Ward Judit – Nicholas Allred – Jennifer Coffman

Nyári történetek

Virtuális könyvklub egy amerikai egyetemen

Milyen stratégiákat alkalmaznak a könyvtárak napjainkban, amikor foggal-körömmel harcolnak minden fillérért, amit támogatóiktól a koronavírust megelőző időkben kaptak? Kire számíthatnak a könyvtárosok az olvasó-könyvtárhasználó-finanszírozó figyelméért vívott csatában? Egymásra, vagyis a kollégák leleményességére és nagylelkűségére. Ebben a szellemben szeretnénk megosztani nyári tapasztalatainkat, hátha az eltérő alapfeltételek ellenére, egyik-másik eleme ötletet ad vagy megoldást inspirál valamelyik könyvtárban.

S. O. S. a virtuális könyvtárban

Három héttel a nyári szemeszter kezdete előtt jött a váratlan kérés, hogy kelene valamiféle nyári olvasóprogram az egyetemi könyvtárban. Pontosabban a *könyvtárból*, mert már javában a karantén idejéről beszélünk. A kérés, jöllehet későn érkezett, teljesen jogos volt. Hátterében az állt, hogy nyáron az egyetemi könyvtár rendszerint külön anyagi juttatásban részesül a nyári kurzusok bevételéből. Az összeg rendes körülmények között a nagykönyvtár hosszabbított, nem nyári nyitvatartását szolgálja, beleértve azt is, hogy az őszi és tavaszi félévhez hasonlóan állunk a diákok rendelkezésére könyvkölcsönzéssel, tájékoztatási szolgáltatásokkal, programokkal és tanulóhelyiségekkel.

Az idei nyár ellenben nem úgy kezdődött, mint bármelyik korábbi, amit előre sejtettünk, alaposan felvértezve magunkat a távoktatásra. De arra nem számítottunk, hogy élve az intenzív távoktatás és az évközi órákhoz képest valamivel kedvezőbb árfekvés előnyeivel, az idén sokkal nagyobb arányban jelentkeznek diákok. A magasabb számú hallgatóság valós oka a mai napig rejtély. Talán az egye-

temi kampuszokról márciusban hazaküldött diákok ekkor még nem tudták, hogy az ősszel vissza tudnak-e jönni, meg tudják-e fizetni majd a tandíjat, vagy lesz-e más oktatás is, mint virtuális. Talán unatkoztak otthon, haverok nélkül, gyakran a szülői ház szuterénjében elbarikádozva magukat az amerikai koronavírus-helyzet napi híreitől. A könyvtár nem kívánta elveszíteni a jelentős összegű nyári támogatást, így az nem volt választási lehetőség, hogy nemet mondjunk a kérésre.

A virtuális könyvtári szolgáltatások ekkor már nem gyerekcipőben jártak egyetemünkön. Az évtizedek óta sikeresen működő virtuális tájékoztatás (e-mail és chat a Springshare LibAnswers és LibChat alkalmazásaival) szinte azonnal képes volt a közel háromszorosára növekedett igény kielégítésére. A kiadók és terjesztők jóvoltából egyre nagyobb számban váltak otthonról elérhetővé elektronikus folyóiratok és könyvek. A beszerzés kizárólag online forrásokra korlátozódott, és az oktatói kérésre megrendelt e-könyvek akár 24 órán belül rendelkezésre álltak.

A nagyobbik kérdés az volt, hogy a társadalmi-fizikai távolságtartás szabályainak betartásával és betartatásával képes-e a könyvtár az intellektuális közösség érzését kelteni távolról, virtuálisan, amikor az ilyen kezdeményezések gyakran a könyvtár falai között is nehézségekbe ütköznek. A páros és páratlan napokon felváltva a könyvtárban és otthonról dolgozó személyzet okos időbeosztásával az érintés nélküli könyvkölcsönzés és digitalizálás viszonylag egyszerűen megvalósítható. De lehet-e érdemi oktatást biztosítani és figyelemre méltó, releváns és érdekes közösségi programokat szervezni az elektronikus oktatási rendszereken és kommunikációs platformokon keresztül?

Szűkebb értelemben és a korábbi sikeres könyvtári programjainkból kiindulva, számunkra a legnagyobb kérdés az volt, hogy lehet-e egyáltalán olyan programot szervezni, ami nem csupán a személyes részvétellel rendezett esemény számalmas imitációja, hanem kezdettől fogva figyelembe veszi az oktatórendszer és videokonferencia-felület lehetőségeit és korlátait, vagyis eleve „virtuálisan született”.

A kínálatban: nyári történetek

Nem titok, hogy az amerikai egyetemeken a tanórán kívüli tevékenység legalább annyira fontos, ha nem fontosabb, mint az oktatás. A kampuszokon éjjel-nappal pezseg az élet. A Rutgers Egyetemen közel nyolcszáz¹ diákegyesület, sportklub, görögbetűs ház, vallási, nemzeti, kulturális csoport vagy tudományos társaság és alkalmi társulás várja jobbnál jobb programokkal az egyetemistákat, akik számára ezek az események jelentik egyetemi éveik legjavát (széles érdeklődési körben, mint például hastánc, kabaré, hegymászás, énekkar, tekézés és rádiózás). Hétvégeken pedig a sportesemények (amerikai futball, kosárlabda, foci és Rutgers-félmaraton) mellett tánccmaraton, vetélkedők, színházi és operaelőadások és filmfesztivál. Sorolni is sok, mi minden szórakoztatja a diákságot.

Míndez a múlté. Az idei nyári szemeszterben a programszervezők összes kreatív energiájukat arra fordították, hogy milyen online programokkal lehetne kielé-

gíteni az új igényeket. Olyan megoldások születtek, mint az e-sport, Super Mario torna, különféle vetélkedők, tánc otthon, képzőművészeti, irodalmi és fotópályázat, makerspace workshop, valamint a mi programunk, a virtuális könyvklub is ott szerepelt a kínálatban.

Külsőin: szerencsés véletlen, avagy légy készen!

A programszervezők a könyvklub célkitűzését nem hivatalosan így határozták meg: virtuális közösség létrehozása egy könnyed és szórakoztató nyári olvasóprogram segítségével. Mitagadás, eredeti (köztünk szólva nem túl alaposan átgondolt) terveik között mindössze annyi szerepelt, hogy valami olvasnivalót kéne adni az unatkozó diákok kezébe, amiről majd ők szépen magukban elvitatkoznak. Ehhez képest nagy volt a meglepetés, hogy egy viszonylag profi könyvklubos csapattal kerültek szembe.

Korábbi tapasztalataink alapján számunkra nyilvánvaló volt, hogy sokkal többet tudunk ajánlani, mint a szórakoztató olvasnivalók listája. Amit persze nem kell lebecsülni, hiszen azt, hogy milyen szintű olvasottság és tudás szükséges annak összeállításához, csak az tudja, aki már valaha összeállított egy ilyen listát. Nem beszélve a célközönség ismeretéről, beleértve az érdeklődési kört, az olvasásra szánt időt, hozzáférhetőséget, időbeosztást és így tovább.

A nyári kurzus négyhetes, hathetes vagy nyolchetes lehet, nyolc különböző kezdési időponttal. Ezt kellett figyelembe venni ahhoz, hogy lehetőleg olyan időrendet alakítsunk ki, amely minél több diák számára lehetőséget ad a részvételre. A rendelkezésre álló, mindössze háromhetes felkészülési időt figyelembe véve igyekeztünk minél többet újrahasznosítani korábbi tapasztalatainkból és a meglévő anyagainkból, elsősorban a 2019/2020-as tanévben működő Books we read² programunk alapján. Az egy kampuszra és egy könyvtárra összpontosító kezdeményezés március közepétől kezdve kizárólagosan online üzemelt, az egyetem által rendelkezésünkre bocsátott, WordPress-alapú, <https://sites.rutgers.edu/> ol-

dalon. A fizikai könyvtárhoz kötött tevékenységeket felváltották ezek interneten keresztül működő változatai: a különféle listák karantén idejére, könyvismertetések és egyéb blogbejegyzések, valamint az olvasmányokhoz való hozzáférés biztonságos módszereinek ismertetése.

A háttérinformációhoz tartozik még a rendelkezésre álló elektronikus oktatási környezet. A könyvklubhoz a Canvas³ távoktató program szolgálta az alapot, amelyben a hallgató minden információt ugyanazon a helyen talál, beleértve a könyvtári forrásokat: a kurzus témájába vágó LibGuide integrálható, és tartalmazza a chatfelületet is. Ezt némi tervezéssel és a kurzusnavigáció átalakításával a feladathoz igazítottuk. A Canvas-felületen tároltuk az olvasnivalókat a kiegészítő információkkal együtt, a tudnivalókat a szerzőről és egyéb műveiről, valamint a Kaltura vagy iMovie szoftverek jóvoltából általunk készített különböző, elsősorban reklámcélokat szolgáló videókat és animációs filmeket.

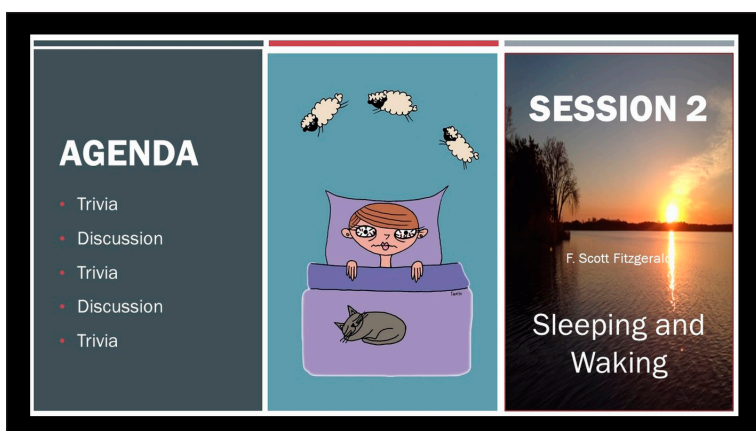
Reklámcélú videó

Heti rendszerességgel hirdetmények hívták fel a figyelmet az újdonságokra, programokra, eseményekre és vetélkedőkre. A BigBlueButton videokonferencia-szoftver tette lehetővé az élő vitákat a virtuális térben, és ezt használtuk a kétórás stábértekezletekre minden héten. A beépített videokonferencia-szoftver (a nyár végére a Canvasba integrálták a Zoomot és a Webexet is) használatának titkos célja az volt, hogy mindannyian – diákok, moderátorok és szervezők egyaránt – hozzászokjunk az alkalmazásokhoz, lehetőleg tét nélküli és stresszmentes környezetben.

A nyári könyvklub központi elemének a vitafórumot szántuk. A fórum funkció döntött a Canvas mellett, hiszen a könyvklubhoz szükség volt egy olyan felületre, ahol vitákat és beszélgetéseket lehet folytatni, egyetemi bejelentkezéshez kötött, tehát viszonylag védett környezetben, de mégsem névtelenül. A témához kapcsolódó fórumbejegyzések tükrözték legjobban a részvételt.

Belbecs: szükségből erényt!

A program alapját három novella és a hetente változó témák alapján folytatott vita képezte. A program az egyetemen rendkívül népszerű Neil Gaiman művével indult *How to talk to girls at parties* címmel. Ezt követte F. Scott Fitzgerald *Sleeping and waking* című novellája. A csúcspontot a közeli princetoni egyetemen és a tavaszi félévben a Rutgersen is kreatív írást oktató világhírű szerző, Joyce Carol Oates *Where is here?* című műve jelentette. Az intenzív nyári szemeszter terheit figyelembe véve ugyanis javasoltuk, hogy a könyvklub elnevezést megtartva inkább novellákat olvassunk. A nagy kérdés az volt, hogy minden hétre újat válasszunk, vagy inkább jobban elmélyedjünk kevesebb novellában. Mi az utóbbira tettük le a voksot.

Minél rövidebb, annál jobb – volt a mottónk. Úgy véltük, hogy akinek ideje és kedve van, az talál olvasnivalót az általunk összegyűjtött források és a diákok által javasolt könyvek között. A három alapszöveg legyen inkább könnyen és gyorsan emészthető, hogy mindenkinek jusson ideje az olvasásra, tekintet nélkül a lassabb tempóra vagy a sűrűn betáblázott nyári szemeszterre. Az irodalmi háttérismertek mint kritérium szándékosan hiányzott a jelentkezési feltételek közül.

A szövegek kiválasztásánál nagy súllyal esett a latba, hogy a hallgatók azonosulni tudjanak az olvasottakkal. A három novella a diákok számára ismerős témákkal foglalkozik: esetlen párbeszéd egy buliban, álmatlanul töltött éjszakák aggodalmai és a gyermekkori otthonba visszatérő felnőtt különös érzései. Ezek a szövegek sokféleképpen és sok szinten szólnak az olvasóhoz. Úgy véltük, hogy emiatt nem lesz nehéz beszélgetni róluk, és mindhárom témát kimeríthetetlennek ítéltük.

A program öt modulból állt. A bevezető modul a programról tájékoztatott, terveinket előre részletezve, hiszen a modulok időzítése miatt elsőre nem mindent láthat a hallgató. Itt magyaráztuk el, hogyan fog működni a program, mik

az elvárások, és közreadtunk egy egyoldalas, a programot áttekintő táblázatot. Szerepelt még a modulban egy egyperces videó *Miért olvassunk novellákat?* címmel, amelyben Nick kapacitálta a kétkedőket a nyári olvasásra, otthon, a könyvespolca előtt. Szintén Nicktől származik a *Hogyan olvassunk jól?* útmutató, amely arra bátorítja az olvasókat, hogy felejtsek el a középiskolai irodalomórák szenvedését, és ne is próbáljanak valamiféle eszmei mondanivalót keresni a szövegekben. Ehelyett úgy álljanak hozzá a beszélgetésekhez, mintha épp most sétáltak volna ki barátaikkal a moziból. A modul jelentős részét a jelszóval védett Canvas-felületen kívül a nyilvános LibGuide-ban is hozzáférhetővé tettük.⁴

Ugyancsak egész nyáron a hallgatók rendelkezésére állt a közösségi tér modulja. Eredetileg itt kértük meg a hallgatókat arra, hogy pár szóval mutassák be magukat. Ehhez egy könyvajánló vitafórumot készítettünk, miután feltűnt, hogy milyen szívesen írnak kedvenc olvasnivalóikról. A harmadik rész egyfajta Ki mit tud? vagy inkább X-Faktor módjára a kreatív versenykiírást tartalmazta három kategóriában: szöveg, kép és képzőművészet, amelyekhez a beadandó feladatok begyűjtésére szolgáló Canvas-elemet használtuk. Végezetül, ebben a modulban osztottuk meg az élő események felvételeit, és tettük közzé az egyetem tavalyi vendégével, Neil Gaimannel egy évvel ezelőtt készült, rendkívül tartalmas interjúnkat is.

A három, egyenként egy hónapos periódus Canvas-modulja egyoldalas áttekintéssel nyitott. A pármondatos kedvcsinálót linkek követték, a novella teljes szövegéhez és az egyes vitatémákhoz, heti bontásban. Itt reklámoztuk a két élő programot is: minden új periódust egy egyórás nyitó- és egy egyórás záróprogrammal tettünk még érdekesebbé. Az írói oldal volt a következő, ahol elsőként egy rövid életrajz szerepelt linkekkel további háttérismeretekhez és művekhez, beleértve az adott novella összes változatát: online, PDF vagy hangoskönyv formájában. A *Tudtad-e...?* elnevezésű rész egy icipici könyvtárismeretet is becsempészett a programba, mint például hogy lehet az egyetemi könyvtárban elektronikus könyveket és online videókat találni. Az oldal legutolsó elemeként egy-két videó szerepelt a szerző, vagyis Neil Gaiman és Joyce Carol Oates inspiráló szavaival, illetve F. Scott Fitzgerald esetében egy film- és fotómontázsából nyerhetek betekintést az olvasók az író életébe.

Ezután következett a vitafórum, négy kérdéssel az adott novellával kapcsolatban. Az új téma kedden reggel vált elérhetővé, és a teljes hónap alatt végig nyitva maradt. Minden egyes modult a könyvtár honlapján szereplő LibGuide-ot propagáló, még több olvasnivalót ajánló oldal zárta.

Beépített statisztika

Bármennyire is húzódozik az ember a Nagy Testvér folyamatos monitorozása ellen a Canvas-felületen, a hallgatók tevékenységének statisztikai dokumentálása nem elhanyagolandó napjainkban, amikor hetekkel a program zárása után még

mindig jelentéseket írunk. (Megjegyzés: a könyvtáros nem részesült külön díjazásban vagy könnyítésben egyéb feladataiban, és szabadságra sem mehetett a teljes időtartam alatt. A diákok rész munkaidőben dolgoztak, fejenként heti húsz-húsz órában.) A Canvas a következő adatokkal szolgált: a bejelentkezés időpontja és időtartama, hozzászólások a vitában, valamint ezek összegzése és egyénekre való lebontása. Az első hetekben a statisztika sokat segített a további tervezésben és kivitelezésben.

A széles körű propagandának köszönhetően 56 diák jelentkezett a programra. Legnagyobb részük az egész nyár folyamán velünk tartott. Az oldalak látogatottságának száma 6154 volt, ha a diákokat számoljuk, és 12 230, ha hozzáadjuk saját magunkat. Ez így szerepel a jelentéseinkben is, illusztrálva a programvezetőkre eső terheket. Tizenkét témában 196 fórumbejegyzés született, a sajtóunkat is beleértve. A posztok hosszúsága változatosnak bizonyult, de körülbelül egyharmaduk kifejezetten átgondolt és terjedelmes volt, ami egyértelműen arra utalt, hogy számos résztvevő nem sajnálta az időt és a fáradságot az érdemjeggyel nem járó Canvas-kurzuson. A résztvevők körülbelül fele egyáltalán nem járult hozzá a vitához. A nevekre egyenként rákattintva viszont aktivitásuk láthatóvá válik az oktatórendszerben, ami napokra lebontva mutatta, hány oldalt nyitottak meg. A Canvas olyan adatokkal is szolgált, hogy összesen mennyi időt töltöttek a rendszerben, amiből arra lehet következtetni, hogy az általunk kukkolókként emlegett diákok a közösségi médiában folytatott gyakorlatot preferálják.

Szerelem a ... idején

A valós idejű események közül az első és az utolsó vonzotta a legtöbb érdeklődőt. A programindító eseményre a szervezési okok miatti kései, pénteki időpont ellenére is közel húszan jelentkeztek. A BigBlueButton egyik nagy hátránya, hogy elég körülményesen és sok előkészülettel lehet a hallgatóságot bevonni a programba. Alapértelmezésben a résztvevők nincsenek jelen sem video, sem audio formában, így részvételük a chatbejegyzésekre és előregyártott kvízkérdésekre

korlátozódik, hacsak nem ruházzuk fel őket külön ezekkel a jogokkal. A várakozási idő alatt és kezdéskor bejátszott tematikus videoklipek, és a képes irodalmi vetélkedő kérdései ellenére is érkezett olyan vélemény chaten, hogy az esemény érdekesebb lenne a hallgatók nagyobb bevonásával. Erre a következőkben különös figyelmet fordítottunk, és a kisebb létszámú eseményeken, tíz fő alatt mindenkinek megadtuk az összes jogot és lehetőséget az aktív részvételre.

A legnagyobb eseményen ez azonban nem volt járható út. A világhírű íróő, Joyce Carol Oates villámlátogatására további korlátozásokat is be kellett vezetnünk. A menedzsment kérésének eleget téve a program bárki számára nyilvános volt, ami kizárta a Canvast. Helyette a *Webex Events* alkalmazásra esett a választás, ami az egyszerű, általunk ismert és szeretett sima, hétköznapi Webexhez képest tömegek számára is alkalmas. A másik fontos döntés tőlünk származott. A jelentkezési lapon a résztvevők előre beadhatták az íróőhöz intézendő kérdéseiket, ami a résztvevőkben azt az érzést keltette, hogy a párbeszéd a kérdéseik alapján folyik. A közel ötszáz jelentkező több mint hatszáz kérdést küldött be. A könyvtáros számára nem volt nehéz ezeket Excelben összegyűjteni, áttekinteni, feltárni és rendszerezni. A kérdések nagy része az írás mint mesterség témában érkezett (kb. 150), de sokan voltak kíváncsiak arra is, hogyan viseli a közeli Princetonban élő íróő a mostani helyzetet (kb. 45). Végezetül tíz kérdésben állapotunk meg, amelyek az íróő által felolvasott novellarészlettől vezették a hallgatóságot az írásművészetről szóló általánosabb és nagyobb lélegzetű gondolatok felé. A rendkívül tartalmas beszélgetés felvételének szerkesztett változata rövidesen elérhető lesz az őszi olvasóprogramunk számára.

Visszatérve a látogatottsági mutatókra, azt tapasztaltuk, hogy minden élő esemény jelentősen emelte az aznapi számot. A legnagyobb érdeklődés a Canvas- oldalak iránt a nyitóprogram napján mutatkozott, május 29-én 66 látogató járt az oldalon, és 1112 oldalt néztek meg. Hasonló adatokat mutat a nyílt hozzáférésű LibGuide, aminek összes (818) látogatásából 94 esett ugyanerre a napra.

Külön tanulmányt érdemelnének a különféle promóciós honlapok és közösségi média-alkalmazások, amelyeket egy tipikus amerikai egyetem be tud vetni egy ilyen eseménysorozaton. A Twitter, Facebook és Instagram hármasa mellett a legnagyobb hasznát az e-mail-bombáknak és az SMS-eknek láttuk, a felvételi iroda megfelelő, főállásban közösségi médiára összpontosító munkatársa jóvoltából. Jenny, aki otthonosan mozog ebben a világban, közelről követte az ott összegyűjtött adatokat, mint például az egyenletesen hétszáz körüli Twitter-impressionst.

Értékelés

Aki foglalkozott már rendezvényszervezéssel, az tudja, hogy a részvételt nem lehet előre kiszámítani. 25 diákra számítottunk, de ennek a duplája jelentkezett. Nem lehet előre megjósolni, melyik történet lesz sikeres. Eredetileg az álmatlansággal akartunk kezdeni, gondolván, hogy a téma biztos közel áll mindenkire. Csupán logisztikai megfontolásból hoztuk előre Neil Gaiman novelláját (Jenny nyári tanóráinak időbeosztása miatt), ami jó döntésnek bizonyult. A fiatalabb korosztály könnyen azonosult a műben történetekkel, és az első tartalmas fórum-bejegyzések megadták az alaphangot a további vitákhoz.

Azt főleg nem lehet előre kiszámítani, hogy mikor érnek rá a diákok, hogy bekapcsolódjanak a vitába vagy személyesen részt vegyenek az élő eseményen. Hallottunk sikeres péntek esti rendezvényekről, de mi inkább a délutánokat választottuk, a hét közepén, szerdai napon, kivéve a Joyce Carol Oates-beszélgetést, ahol az író által választott időpontban tartottuk a vitadélutánt.

Ugyancsak kiszámíthatatlan, hogy a technika mikor hagy cserben bennünket. Alapból arra készültünk, hogy bármikor. A három hónap alatt szinte minden előfordult: áramszünet, hurrikán, szerverleállás az egyéni komputerproblémák mellett. Egy élő esemény kapcsán ezek mindegyikét előre számításba kell venni. Judit előrelátóan forgatókönyvet készített, minden eshetőségre felkészülve, amire gyakran szükség is volt.

Legnagyobb élő eseményünk, a világhírű író villámlátogatása pont akkor történt, amikor a Webex-szolgáltatás olyannyira leállt, hogy akinek addig nem volt beállítva a bejelentkezése, az nem is tudott belépni. Az ötszáz körüli regisztrált jelentkezőből alig kétszáz vett részt, miközben a többiek e-mailben panaszkodtak a rendezvényszervezőknek. A program kezdete előtt fél órával nyilvánvaló volt, hogy maga Joyce Carol Oates sem tud bejelentkezni. Se kép, se hang, a készenlétben álló informatikus szakember összes próbálkozása ellenére sem. A halasztás nem jöhetett számításba az író szigorú munkarendje miatt. Ehelyett az a meg-

oldás született, hogy a párbeszéd telefonon keresztül fog történni. Szerencsére előre elküldtük neki a felolvasásra kiválasztott részt, a szerkesztett kérdéslistát, sőt, a forgatókönyv egyoldalas változatát is. Ebben, az írónövel folytatott beszélgetést leszámítva, percre lebontva szerepelt az összes szereplő összes mondata: a saját felvezetésünk mellett az eseményre előkerült főnökök általunk írott két-három mondatos panegyricusaival egyetemben (amitől az írónt megkíméltük), s hogy melyik szereplőt mikor tünteti el a képernyőről a háttérben tevékenykedő informatikus.

A beszélgetést vezető Nick egyébként sem könnyű, online showműsorba illő feladatát nehezítette, hogy nem látta a beszélgetőpartner arckifejezéseit. Viszont a felkészülés meghozta az eredményt. A nyilvános program előtti igen rövid csevely során (az írónö kifejezetten kérte, hogy ne fárasszuk ki üres fecsegéssel) Nick meggyerő személyisége és két mondatból szembetűnő szakmai hozzáértése valahogy áttörte a falat. De ki gondolta volna, hogy a szerencsés véletlen folyamán Judit kezébe került *Ellery Queen Mystery Magazine* fogja végképp megnyerni Joyce Carol Oates-ot számunkra? A lapban közölt, sebtében beszaknelt legújabb novellája, amit előző nap mindannyian elolvastunk, a szeptemberben megjelenő új kötet címadó műve, a *Cardiff, by the sea* ugyanis hangvételen és stílusban közel áll az általunk választott szöveghez. Nick egymondatos párhuzama a kettő között elég volt a tapasztalt egyetemi oktató, írónö számára. Nekünk pedig bizonyíték arra, hogy a megfelelő megközelítést választottuk: az írónö mint kreatívírásoktató, sikeres szerző és professzor beszélget egy irodalomszakos, művelt és sokat olvasott PhD-jelölttel az egyetemi hallgatókból álló közönség előtt.

A technológia szempontjából a legmegbízhatóbbnak a Canvas-oktatófelület bizonyult, ami nagy reményeket ad az online tanév előtt. A program alapját képező vitafórum derekasan állta a sarat. Mivel a diákok maguk határozták meg, hogy mikor és mennyivel kívánnak a vitához hozzájárulni, a késleltetett forma, az egymáshoz láncszerűen kapcsolódó témák és a közösségi médiában megszokott tetszikelés más-más módon vonta be a különböző résztvevőket. Egyesek mindenhez hozzászóltak és a többiek véleményére is regáltak, gyakran néhány mondatban megfogalmazott, mély tartalommal. Mások csak olykor-olykor szóltak hozzá – vagy éppen soha, de folyamatosan követték a történéseket. Mindenki lehetőséget kapott, hogy idejének, kedvének és alkatának megfelelően önmagát adja a beszélgetésekben. Aki irodalom szemináriumra áhítozott, megkapta. Aki olvasgatni akart, nem beszélgetni, annak volt mit. Mi hárman pedig, a hét napjait egymás közt beosztva, igyekeztünk szinte mindenre reagálni.

A részalmazok összege

Össességében elégedettek lehetünk a programmal és a diákság részvételével. Mitagadás, a karantén csúcspontjára időzített első rész magas részvételi aránya a második periódusra csökkent, aminek oka sokféle lehet: az időbeosztástól kezdve

a választott novelláig. De azt is gyanítjuk, hogy a digitális kifáradás, amit magunkon is tapasztaltunk, körülbelül ekkorra érte el a diákokat, akik a szigorítások enyhítése után igyekeztek nem számítógéphez láncolva tölteni az egész nyarat. Egyes résztvevők jelezték, hogy a nyári tanulás sokkal nagyobb erőfeszítést igényel, mint ahogy azt előre sejtették.

Általában igen jó visszajelzéseket kaptunk. A könyvklub diákjai nagyra értékelték a lehetőséget, hogy értelmesen tölthették a szabadidejüket, egyedül, de nem magányosan, miközben közösségre találtak és magabiztosabbá váltak az online tanulási környezetben. Többen érdeklődtek, hogy folytatjuk-e a könyvklubot az ősszel.

A program továbbfejlesztésére számos lehetőség kínálkozik. A diákok töredéke fog visszatérni az egyetemre, nagy részük továbbra is online vesz részt az oktatásban. Számukra találtuk ki az évközi és nyári projektet keresztezve a *Tales we read*, vagyis *Történetek, amiket olvasunk* elnevezésű legújabb, hibrid programunkat, aminek alapját ugyancsak novellák és egyéb rövid történetek képezik majd. Ez a korábbi félévekhez hasonlóan a harmadik héten indul egy nagyobb eseménnyel, folytatva a Harry Potter-napok hagyományát.

Nyári olvasóprogramunk akár a 2020-as év jelképe is lehet. Megerősítette számunkra, hogy a divatos próba szerencse hozzáállás helyett inkább a korábbi példákra és tapasztalatokra alapozva érdemes az ismeretlen helyzetet megközelíteni, a lehetőségeket feltérképezni, majd az adottságokat és korlátokat figyelembe véve tervezni, esetleg menetközben itt-ott módosítani. A virtuális könyvklub sikerét elsősorban annak tulajdonítjuk, hogy arra építettünk, amihez értünk és amiben korábban gyakorlatot szereztünk. Ezeket adaptáltuk az új helyzetre, nem elhanyagolván a könyvtár szerepét a virtuális intellektuális közösségi életben. Ráadásul, mindenki azt csinálta, amit szeret és amihez ért.

Jegyzetek

1. Rutgers Egyetemi Klubok és Szervezetek honlapja <https://rutgers.campuslabs.com/engage/organizations> (2020.08.30.)
 2. Books We Read honlap a Rutgers Egyetemen. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/> (2020.08.30.)
 3. Canvas kézikönyv. <https://www.elte.hu/dstore/document/4593/Canvas-kezikonyv.pdf> (2020.08.30.)
 4. Summer Tales Book Club LibGuide. <https://libguides.rutgers.edu/SummerTales> (2020.08.30.)
-
-

Visky Ákos László

Gyorsmérleg az OSZK Webarchívum és a KDS-K pályázat nyerteseinek együttműködéséről¹

Most, hogy a végéhez értünk a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia könyvtári ágának (KDS-K) keretében megvalósult együttműködésnek – mely során az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Webarchívuma és a pályázaton nyertes megyei hatókörű városi könyvtárak elsősorban a nemzeti webtér regionális vonatkozású webhelyeinek feltárásán dolgoztak –, illő rövid összefoglalót adni a közös munka eredményéről.

A háttér

„A Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (KDS) célja, hogy biztosított legyen a nemzeti kulturális kincseink, a közgyűteményi tartalmak minél szélesebb körű, akadálytalan hozzáférése a kultúrafogyasztók számára.” – definiálja a Digitális Jólét Program honlapja a projektet, és az abban megfogalmazott célok érdekében feladatokat is meghatároz: „2020-ig a közgyűtemények digitalizált állományának – a teljes digitalizálandó állományhoz képest – meg kell közelítenie az 50%-ot”, „a digitális tartalmak egy közös kereső felületen legyenek elérhetőek”, és „40%-kal emelkedjen a közgyűteményi tartalmakra épülő digitális tananyagok száma”.² Azonban a stratégia nemcsak az analóg dokumentumok digitalizálásáról és hozzáférhetőségéről szól, hanem újfajta tevékenységként megjelenik benne az interneten elérhető tartalmak megőrzésének az igénye, a webarchiválás is.

A Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (2017–2025) című dokumentum³ a magyar digitális örökség megőrzésének eredményeinek elemzésénél még mint egy rendezetlen területtel foglalkozott a webarchiválással, de együttal kiemelte az on-

line megjelenő források megőrzésének, visszakereshető webarchívumokban való tárolásának és bárki számára hozzáférhetővé tételének fontosságát;⁴ és célként jelölte meg a KDS első ütemében (2017–2020) az aktív webaratás jogi és technikai feltételeinek megteremtését, valamint a második ütemében (2021–2025) az aktív webaratás fokozatos kiterjesztését⁵ és szolgáltatásként történő működését Kárpát-medencei hatókörrel.⁶

Bár a KDS-projekt könyvtári ágazatának aggregátora az OSZK, a könyvtári dokumentumok digitalizálásának összefogása mellett a webarchiválási tevékenységével is érintett: a webarchiválás fontosságának felvetését⁷ elfogadva, azt már korábban fejlesztési céljai közé emelte a nemzeti könyvtár – és bekerült a 2015-ös gyűjtőköri szabályzatába⁸ is –, azonban a megvalósulásra csak a 2017-ben indult Országos Könyvtári Rendszer Projekt⁹ (OKR-projekt) keretében nyílt lehetőség. Azóta az OSZK-ban folyamatosan teremődik meg a feltételrendszere a webarchiválásnak, a technikai eszközök beszerzése mellett létrejött egy kísérleti munkacsoport¹⁰ is, mely az elmúlt években szisztematikusan építkezve kialakította egy üzemszerűen működő webarchívum alapjait.¹¹ 2020 májusában az Országgyűlés a kulturális törvény módosításával¹² a nemzeti könyvtár feladatává tette a webtartalom megőrzését – a részleteket rendelet fogja szabályozni –, megteremtve ezzel a tevékenység jogi háttérét, júniusban pedig életbe lépett az OSZK új szervezeti és működési szabályzata,¹³ mely önálló osztályt hozott létre a webarchiválás feladatainak ellátására.

A KDS végrehajtásának keretében 2019-ben a könyvtárak együttműködését segítendő, a megyei hatókörű városi könyvtárak (Pest megye és Budapest területén lévő könyvtárak kivételével), állami egyetemi könyvtárak, illetve azok konzorciumai számára írtak ki pályázatot a könyvtári digitalizálás támogatására, kiemelten helytörténeti vonatkozással.¹⁴ A digitalizálás mellett a pályázók feladata volt „az OSZK webarchiválási tevékenységének segítése, elsősorban a helyi vonatkozású oktatási, tudományos és kulturális online tartalmak esetében. Részfeladatok: archiválendő webhelyek válogatása, jogtulajdonosok elérhetőségének kiderítése, a mentett weboldalak minőségének ellenőrzése és metaadatok készítése.”¹⁵

A KDS-K pályázat keretében az OSZK webarchiváló munkacsoportja az alábbi célokat tűzte maga elé:¹⁶

- hosszú távú együttműködés megalapozása a pályázatban nyertes könyvtárakkal a webarchívum gyarapításában és egyéb munkafázisokban;
- írásos anyagok és előadások formájában módszertani segítség nyújtása a partnerintézményeknek az online tartalmak archiválásával kapcsolatosan;
- szakmai ismeretterjesztéshez a közoktatásban is felhasználható mintaalkalmazás készítése, amellyel illusztrálható, hogy a webarchívum anyaga hogyan tudja kiegészíteni a könyvtárak „hagyományos” digitális gyűjteményeit;¹⁷

- a középiskolás korosztálynak szánt elektronikus tananyag összeállítása az intézményi és a személyes webarchiválásról, a digitális kultúránk megőrzésének fontosságáról és lehetséges módszereiről.

2019 októberében született döntés a nyertesekről,¹⁸ de technikai és adminisztratív nehézségek miatt a tényleges munka csak 2020-ban indulhatott meg, és végül az alábbi 11 megyei hatókörű városi könyvtár vehetett részt a projektben:

- Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, Kecskemét
- Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján
- Békés Megyei Könyvtár, Békéscsaba
- Berzsenyi Dániel Megyei Hatókörű Városi Könyvtár, Szombathely
- Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger
- József Attila Megyei és Városi Könyvtár, Tatabánya
- Méliusz Juhász Péter Könyvtár, Debrecen
- Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza
- II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, Miskolc
- Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged
- Vörösmarty Mihály Könyvtár, Székesfehérvár

Persze joggal merül fel a kérdés, miért fontos ez az együttműködés, ha a nemzeti könyvtárban már dolgoznak a magyar vonatkozású webtartalom archiválásán, mit tud ehhez hozzátenni egy más erőforrásokkal rendelkező könyvtár? Miért jó ez egy megyei hatókörű intézménynek, vagy miért ne csak egy pályázat kötelezően letudandó köreként tekintsen rá? Pont azért, amiért szükség van helyi könyvtárakra vagy más közintézményekre: helyi beágyazottsága előnyt jelent a különböző munkafolyamatokban, például a térség webhelyeinek feltárásában vagy a kapcsolatfelvételben, míg az archivált anyag feldolgozásában a mennyiségi problémákon tud segíteni, „cserébe” az archivált tartalom különböző módokon megjelenhet a helyi vonatkozású gyűjteményében, akár egy helyi webarchívum formájában is.¹⁹ Az ilyen jellegű együttműködés fontosságát a kezdetektől hangsúlyozta a Webarchívum, ezért távlati céljai között szerepel egy országos partnerhálózat kiépítése is, melyhez az egyik első konkrét lépést a KDS-projekt keretében történt együttműködés jelentette,²⁰ de ebbe a sorba illeszkednek a különböző képzési lehetőségek is.²¹

A Webarchívum működésének eddigi három éve alatt fokozatosan kialakultak a munkafolyamatok a különböző webhelyek archiválására, először ebben kellett megtalálni azokat a pontokat, melyekhez hasznosan, sikerrel tudnak kapcsolódni a partnerek úgy, hogy ne kelljen aránytalan terheket vállalniuk, de mégis ízelítőt kapjanak a tevékenységből és rálátásuk legyen az egészre. Szerencsére a munkafolyamatok egy része nem igényel különösebb előképzettséget, elég egy általános informatikai felhasználói készség (például a webhelyek összegyűjtése, az archivált anyagok minőség-ellenőrzése), más esetekben (például webhelyek metaadatolásánál) pedig kifejezetten előny a könyvtárosi képzettség, és mind-

ezen tevékenység hétköznapi informatikai eszközökkel végezhető. Mivel az archiválások technikai műveletei jellemzően eszközigenyesek (linuxos szerverek), ezért csak olyan lehetőség került be az opcionális feladatok közé, ami személyi számítógépeken is végezhető. Ugyanakkor célszerű volt kihasználni a helyismeretből fakadó előnyöket, és a könyvtár meggyéjére, esetleg tágabb régiójára szűkíteni a címgyűjtést,²² de érvényesülnie kellett a Webarchívum elsődleges gyűjtőkörének is.

Végül ezen szempontok mentén lett meghatározva a feladatkiírás,²³ és kezdődhetett el a munka ez év február-március folyamán.²⁴ Minden partnerünkkel egyenként felvettük a kapcsolatot videobeszélgetés keretében, részletesen ismertettük a feladatokat, az elvárásokat és átbeszéltük a munkafolyamatot is, majd ezek nyomán elkészült egy leírás,²⁵ amit elküldtünk mindenkinek. Jó döntésnek bizonyult, hogy a rendelkezésre álló idő szűkössége miatt – május végéig kellett teljesíteni a feladatokat – kettéválasztottuk a kiírásban szereplő feladatokat mindenképpen teljesítendőkre és opcionálisakra. Elsődleges feladatként azt kértük partnereinktől, hogy a megadott tematika szerint gyűjtsenek olyan helyi vonatkozású webhelyeket, amelyek még nem szerepelnek a Webarchívum gyűjteményében,²⁶ valamint válogassanak olyanokat is, melyeket érdemes lenne felvenni a nyilvánosan elérhető archívumba, és ezeken kívül a rendelkezésre álló idő és kapacitás függvényében kerüljön sor a többi feladatra.²⁷ Külön öröm volt, hogy a projektbe bedolgozó kollégák közül többeket ismerősként üdvözölhattünk, mivel már részt vettek az utóbbi években a Könyvtári Intézet akkreditált webarchiválás tanfolyamain.²⁸

Most következzen számszerűsítve is az elmúlt hónapok munkájának az eredménye.

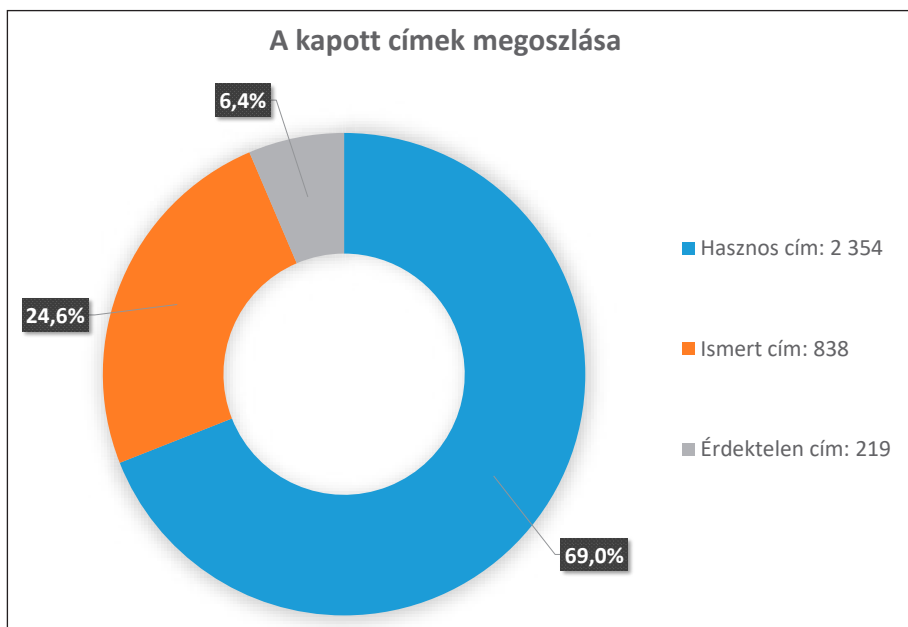
A kapott tételek darabszáma és százalékos megoszlása

Az OSZK Webarchívum jelenleg 34 ezer élő webhelyet és azok URL-jeit tartja nyilván különböző gyűjteményekben, de bizonyos tematikákhoz tartozók még nem kerültek összegyűjtésre, valamint a közösségi médiával is még éppen csak elkezdtünk foglalkozni.²⁹ Persze maga az összegyűjtés kifejezés is problémás, mert gyakorlatilag teljes körű gyűjtemény nem létezik a webhelyek változékonysága, illetve az ismeretszerzés korlátai miatt.

A pályázatban részt vevő könyvtárak nagyságrendileg ennek az állománynak körülbelül tizedére rúgó webhelyet gyűjtöttek össze³⁰ és ajánlottak a Webarchívum figyelmébe, melyből végül hasznos címként az eddigi gyűjtemény 7%-kal fog gyarapodni, ebből 2% jut a Webarchívum által korábban már feltárt tematikájú gyűjteményekbe és 5% kerül a szisztematikusan még nem feltérképezettekbe.

Június végéig – eltekintve néhány duplumtól – összesen 3411 db új tételt (plusz 31 db alternatív URL-t) kaptunk a 11 partnerünktől, melyeket egyesével ellenőriztünk ismertség, relevancia és formai szempontok (név és címalak) szerint. E munka eredményeként 3491 db besorolásra váró webhely nézett ve-

lünk farkasszemét, ugyanis tizenkettedik könyvtárként az OSZK is gyarapította saját gyűjteményét 80 db még ismeretlen tétellel (véletlenszerűen talált, például kapcsolódó címek feltárásával). A 3411 db címből az ellenőrzés során 838 db (24,6%) bizonyult általunk már ismertnek, 219 db (6,4%) érdektelennek és 2354 db (69,0%) hasznos, új címnek, amihez persze még hozzáadódik 80 db OSZK-s gyarapítás is (a bővített darabszám 2,3%-a).

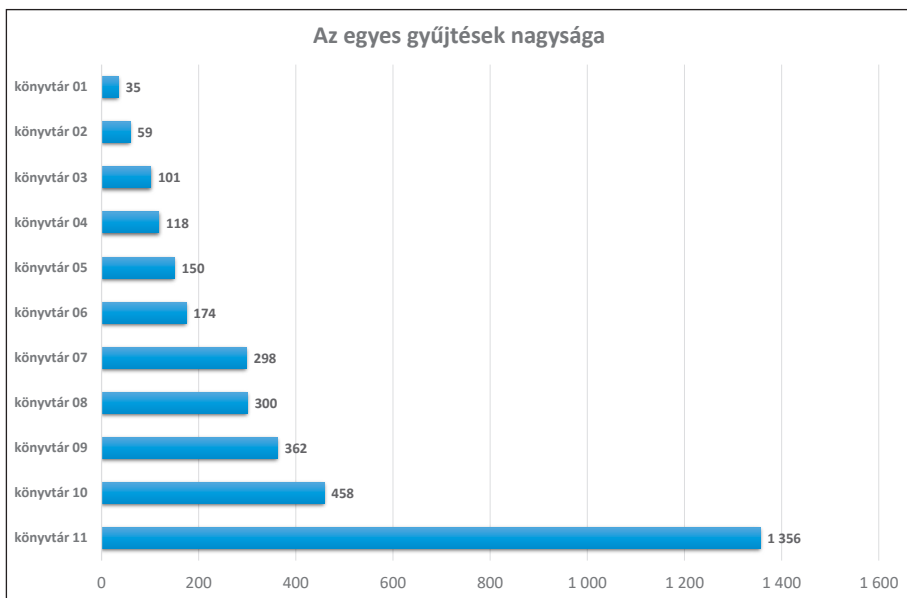
Felmerül a kérdés, miből adódtak az ismert és az érdektelen tételek? Azt minden résztvevő fel tudja mérni, mennyire tartotta magát a kért szempontokhoz (ellenőrzés, gyűjtőkör). Az ismert címek tekintetében azonban az mindenképpen árnyalja a képet, hogy a Webarchívum a projekt teljes ideje alatt nem tudta biztosítani a naprakész címenőrzést (csak időközben készült el az új kereső³¹); illetve a véletlenek összjátéka folytán májusra jött létre az oktatási webhelyekről egy új tematikus gyűjtemény az Oktatási Hivataltól kapott lista alapján, emiatt az adatok feldolgozásakor néhány iskola honlapja már az ismert címek közé került. Az érdektelen tételek esetében az lehetett zavaró tényező, hogy az esetleg helyismereti szempontból fontos és nyilvántartandó oldal egy, a Webarchívum számára már ismert főoldal része,³² ezért nem új számára, és ez nem lett kiszűrve adatfeltöltés előtt. Szerencsére voltak olyan könyvtárak, amelyek már a gyűjtés során megmutatták addigi munkájukat, így azt észrevételezve elkerülhető vagy csökkenthető volt az esetleges hibás gyakorlat folytatása. Mindezek miatt, valamint azért, mert végül is a résztvevők számára új szempontok szerint kellett a gyűjtést végezni,

első próbálkozásra nem tekinthető rossznak az eredmény, egy esetleges újabb gyűjtés vagy folyamatos együttműködés esetén várhatóan javulna a hatékonyság.

A gyűjtések nagysága, eloszlása

Nem szeretnénk külön kitérni az együttműködésben részt vevő könyvtárak munkájának értékelésére, se darabszám, se hasznosság tekintetében. Reális értékeléshez sok egyéb szempontot is figyelembe kellene venni, azok nélkül hamis következtetések születnének egy-egy számszerűsített mutatóból – ezekről az előzetes munkamegbeszéléseken is szó volt.³³

Számszerűsítve 35, 59, 101, 118, 150, 174, 298, 300, 362, 458 és 1356 tételt kaptunk az egyes könyvtáraktól, összesen 3411 db webhely nevét, címét és esetleg egyéb adatokat. A két szélsőérték között majdnem negyvenszeres a különbség, a gyűjtések zöme a száz és ötszáz közötti darabszámból került ki. Átlagnak a 310 tétel tekinthető, ami a két szélsőérték kivonásával 224 lesz. Csak érdekességként néztük meg, hogy a legnagyobb gyűjtemény hasznosság tekintetében eltér-e az összesített átlagtól, és meglepődve tapasztaltuk, hogy szinte megegyeznek az arányok: a felvett címeknek ugyanúgy 69%-a bizonyult hasznosnak, mint az összesített gyűjtemény esetében, ismert címből viszont kevesebbet, érdektelenből többet kaptunk az összesítés átlagához képest.

A hasznos új címek tematikus megoszlása, besorolása

A projekt keretében – a partnerkönyvtárak és az OSZK révén – összegyűlt és a Webarchívum által még nem ismert hasznos címeket érdemes kettéválasztani

aszerint, hogy általunk korábban már szisztematikusan gyűjtött tematikáról van szó, vagy olyanról, mellyel kapcsolatban még nem volt érdemi címfeltárás. (Mindkét esetben az elsődleges tematika alapján került besorolásra az adott tétel és az alapján szerepel az összesítésekben.)

A Webarchívum által korábban már összeválogatott tematikus részgyűjtemények esetében 715 db új címet kaptunk, ez az eddig összegyűjtött 34 ezer webhely mintegy 2%-a, a még nem gyűjtött tematikák esetében kapott 1719 db új cím az eddigi állomány csaknem 5%-a.

Lássuk témakörök szerint a címek megoszlását az eddig ismert és a kapott új tételek szerint.

Témakör*	Nyilvántartott címek	Új cím	A nyilvántartott címek százalékában	Az új címek százalékában
Egyetemek, főiskolák	3224 db	4 db	0,12%	0,56%
Elektronikus periodikák	5232 db	53 db	1,01%	7,41%
Irodalom, irodalomtudomány és -történet	1188 db	14 db	1,17%	1,96%
Könyv- és egyéb kiadók, kereskedők	1253 db	28 db	2,23%	3,91%
Kormányzat, önkormányzatok, politikai és civil szervezetek	3609 db	93 db	2,57%	13,00%
Könyvtárak, levéltárak, múzeumok és galériák	1836 db	43 db	2,34%	6,01%
Kutatóintézetek, tudományos szervezetek	850 db	8 db	0,94%	1,12%
Média, sajtó, műsorszórás	805 db	12 db	1,49%	1,68%
Képző-, előadó-, zene- és filmművészet	7043 db	107 db	1,52%	14,96%
Kulturális intézmények, művelődési házak, rendezvényhelyszínek	660 db	38 db	5,75%	5,31%
Közoktatás és egyéb képzések	5132 db	294 db	5,73%	41,12%
Vallások, hitrendszerek, egyházak	2219 db	21 db	0,95%	2,94%
* Bizonyos esetekben nem tematikus, hanem műfaji besorolást alkalmazunk, ilyen esetekben ez az elsődleges szempont. Így kerültek külön gyűjteménybe az e-periodikák és a közösségi tartalmak (pl. Facebook-oldalak, Instagram-fiókok stb.) is. A táblázat adatai ezt tükrözik, így például egy múzeum Twitter-csatornája nem a közgyűjteményi webhelyek közé kerül.				

Érdekes látni, hogy a 12 csoportból hétben az átlag alatt maradt a gyarapodás, háromnál kicsivel, de két csoportban (kulturális intézmények, rendezvényhelyszínek) messze átlag feletti a bővülés. Utóbbiak esetében vélhetően visszaigazolódik az az előzetes feltételezés, hogy a helyismeret előnyt jelent a lokális tartalmak gyűjtésének esetében. Az oktatási webhelyek kiugró aránya tekintetében valószínűleg szerepet játszik az is, hogy ez a legfrissebb gyűjtemény, és még nem sikerült olyan szinten feltárni a vonatkozó tartalmat, mint a régebbi gyűjteményeknél (például a szakképzési centrumok esetében csak a központi intézmény szerepel a kapott nyilvántartásban, a tagiskolák nem).

A Webarchívum által eddig szisztematikusan még nem gyűjtött témakörök vonatkozásában a következő méretű gyűjtések születtek. (Ezeknél a gyűjteményeknél nem vettük figyelembe, hogy esetleg már hány címet tartunk nyilván bennük.)

Témakör*	Új cím	Összes új cím százaléka
Bölcsészet- és társadalomtudományok	2 db	0,1%
Egészségügy, szociális szféra	32 db	1,9%
Életmód, szabadidő, hobbi	22 db	1,3%
Facebook-oldalak	596 db	34,7%
Egyéb közösségi oldalak	13 db	0,8%
Idegenforgalom, vendéglátás	477 db	27,7%
Ipar, mezőgazdaság, munkaügy	141 db	8,2%
Sport, testkultúra	311 db	18,1%
Szolgáltatás, kereskedelem, közlekedés, marketing	43 db	2,5%
Természet- és műszaki tudományok	39 db	2,3%
Történelem, hely- és családtörténet	43 db	2,5%

* A besorolás elve megegyezik az előző táblázatban leírtakkal.

Nem meglepő módon a legnagyobb csoport a Facebook (bár különböző mértékben lett felvéve a gyűjteményekbe), amit az idegenforgalom-vendéglátás és a sport-testkultúra követ. Érdekesen árnyalja a rangsort, hogy az idegenforgalom-vendéglátás kategória lett a legtöbbször megadva másodlagos besorolásnak, és bár ezt csak indokolt esetben alkalmaztuk, jól mutatja, mely ágazatnak van leginkább kapcsolódása más területekkel.

Az is látszik a számokból, hogy még jócskán vannak fel nem tárt webhelyek, bőven van tere a további munkának, és nem csak a Facebook esetében (az önmagában is hihetetlenül nagy és növekvő súlyú). Az ország lakosságának ugyan

kisebbs felét fedik le azok a megyék, melyek könyvtárai most részt vettek ebben a projektben, de bizonyos témák meglepően alulreprezentáltak. Ha arra gondolkunk, hogy csak állami fenntartásban 91 kórház van, de ezek mellett számtalan szakrendelő, magánkórház és -rendelő, valamint szociális intézmény van az országban, akkor a kapott 31 cím elég kevésnek tűnik. Láthatóan a sport-testkultúra tematika jobban megmozgatta a gyűjtést végző kollégákat, talán a koronavírus-járvány miatti kényszerű otthonlét okán is. Az idegenforgalom-vendéglátás ugyan nagyobb számmal szerepelt az összesítésben, de ez a tematika önmagában is hatalmas lenne, ahogy a szolgáltatás-kereskedelem-közlekedés-marketing vagy az életmód-szabadidő-hobby kategória is, amikből viszont megint nagyon kevés címet kaptunk, és sokkal több helytörténettel foglalkozó webhelyet vártunk.

Talán azt külön nem is érdemes kiemelni, hogy a helyismeret előnye visszaköszön a bővülésben, hiszen pont ez volt a cél, azt viszont már igen, hogy ennek köszönhetően kiemelt gyűjtőkori webhelyeket is megismertünk, például mindeddig „rejtőzködő” periodikákat vagy kulturális intézményeket.

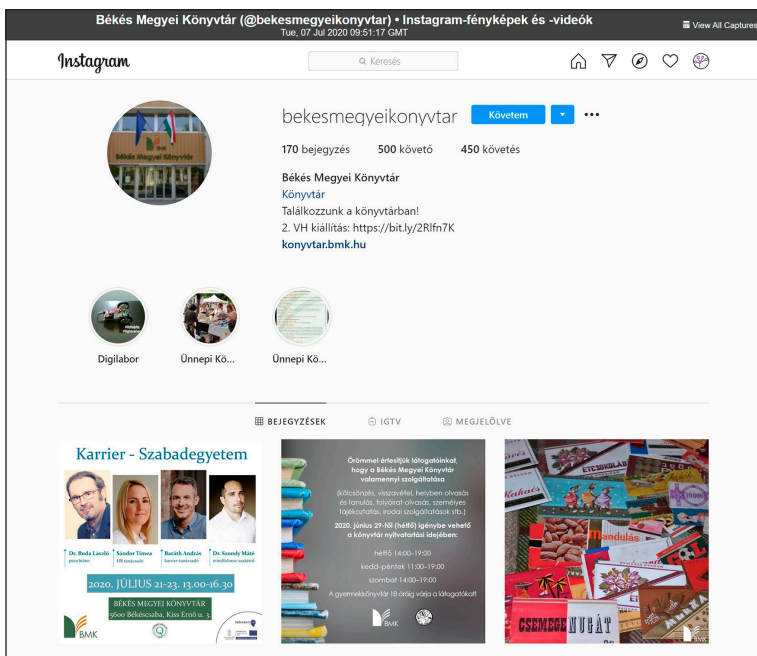
Munka után – munka előtt

A projekt során kapott webhelycímekeket időközben felvettük *tematikus részgyűjteményeinkbe* és negyedéves ütemezéssel mentéseket készítünk róluk. Ezenkívül ezek a webcímek is bekerültek a június végén indított magyar *webtéraratóba*,³⁴ mely során a tematikus gyűjteményekben szereplő címeknél nagyságrendileg bővebb körrel készítünk pillanatfelvételt.³⁵ Sajnos a közösségi média webhelyei esetében nem ilyen jó a helyzet, mert azok archiválása más jellegű technológiát igényel, és erre jelenleg nincs igazán kiforrott automatikus eljárás, ezért a legfontosabb tételek esetében manuálisan készítünk egyedi mentéseket,³⁶ a többi címet csak nyilvántartjuk.

A nyilvántartott webhelyek gyarapodása mellett, talán mégis az a legfontosabb eredmény, hogy reményeink szerint nem ért véget a közös munka. Nem ért véget, mert három résztvevővel (a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtárral, a tatabányai József Attila Megyei és Városi Könyvtárral és az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárral) már konkrét megbeszéléseket folytattunk a lehetséges további együttműködésről, és más könyvtárak is jelezték, hogy szívesen folytatnák a közös munkát. Az együttműködés szorosabbra fűzése érdekében elkezdtünk előkészíteni egy megállapodástervezetet is a jövőbeli közös munka lehetséges kereteiről, amelyről minden érintettel egyeztetni fogunk. Örömmel láttuk, hogy sokan felismerték az élő és az archivált webtartalom fontosságát, helyét a saját, helyi gyűjteményeinkben.

Nem ért véget a közös munka, mert a java még hátra van. Egyrészt a webtartalom változékonysága megköveteli a most létrehozott állomány folyamatos gondozását, hogy a közös eredmény ne enyvésszen el idővel, ugyanis hiába gyarapodott most a Webarchívum sok új és értékes webhellyel, hiába kerülnek be ezek

a tételek a helyi gyűjteménybe, ha a ma adatai infálódnak az idő múlásával. Másrészt célszerű kiterjeszteni az együttműködők körét újabb partnerek bevonásával, hogy finomítani és bővíteni lehessen az elért eredményeket a közös feladat, a jelen webes kultúrájának megőrzésének érdekében. Távlatilag szeretnénk a többi megyei hatókörű városi könyvtárral, valamint a szak- és egyetemi könyvtárakkal is felvenni a kapcsolatot és a mostanihoz hasonló együttműködést kialakítani, ahogy más, a webarchiválásra nyitott közgyűjteménnyel is, és persze ne feledkezünk el a határon túli magyar kulturális intézményekről sem!

Egy frissen lementett Instagram-oldal archivált változatának részlete

A KDS-projekt keretében végzett közös munkáról az immár rendszeres őszi workshopunkon³⁷ is szeretnénk számot adni. A rendezvény tervezett témája az intézményi együttműködés lesz, és az előadások mellett – melyre a mostani partnereink közül is szeretnénk felkérni előadót, aki a saját és intézménye szemszögéből értékelné a közös munkát – nagyobb hangsúlyt kapnának a gyakorlati szempontok.

Sokféle számadat szerepelt ebben az összefoglalóban, azonban ha meg szeretnénk vonni az együttműködés mérlegét, mégsem a Webarchívumban lévő gyűjtemény számszerű gyarapodását emelénk ki, hanem azt, hogy több nagy, megyei hatókörű városi könyvtár és sok könyvtáros kolléga kapott ízelítőt a webarchiválás feladataiból, nehézségeiből, és láthatóan sokukban alakult ki ér-

deklődés és elköteleződés az ügy iránt, ami remélhetően majd visszaköszön a napi munka során is.

Köszönjük szépen minden részt vevő könyvtárnak és kollégának az együttműködést, a közös munkát, ami reményeink szerint folytatódni fog a jövőben is.

Partnertükör

A Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár az 1990-es évek végétől kezdve nagy hangsúlyt fektet a helyismereti anyagok elektronikus tartalomszolgáltatására és a digitális kultúra fejlesztésére, ekkor jött létre a mai napig élő és gyarapodó Heves Megyei Elektronikus Könyvtár.

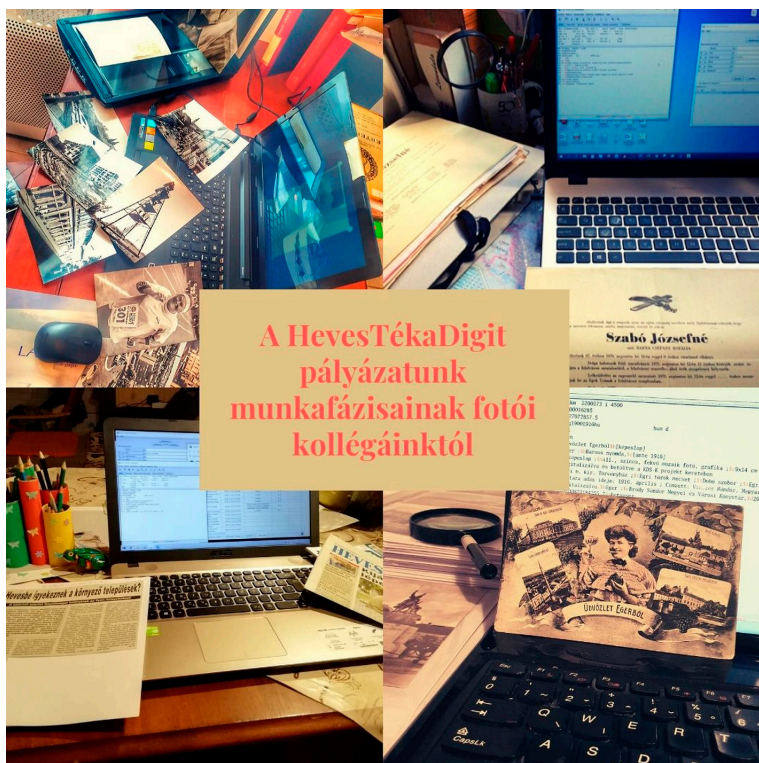

Kreatív megoldás az ismeretterjesztésre, figyelemfelhívásra

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma pályázati kiírására benyújtott HevesTékaDigit pályázatnak köszönhetően helyi témájú könyveket, folyóiratokat, plakátokat, képeslapokat, gyászjelentéseket, iskolai értesítőket, cikkeket, és fotókat digitalizáltunk. A nyertes pályázat azonban a digitalizálás és az oktatástámogatás mellet webarchiválási feladatokat is előírt pályázóinak, ennek értelmé-

ben a Bródy Sándor Könyvtár munkatársai is bekapcsolódtak a helyi, regionális vonatkozású webhelyek címeinek a gyűjtésébe.

A 2020. április 27-ei összdolgozói értekezleten – a járványhelyzet miatt a Zoom alkalmazás segítségével – rövid előadás hangzott el az OSZK webarchiválási tevékenységéről, az eddig elért eredményekről, a pályázati kiírásban megfogalmazott feladatokról és annak megvalósításának lehetőségeiről. A tájékoztató után felhívást tettünk közzé a könyvtár közösségi oldalain³⁸ és sajtóközleményben tájékoztattuk a helyi média³⁹ munkatársait a gyűjtésről. Külön levelet küldtünk a Heves megyei városi könyvtárak és a könyvtári szolgáltató helyek munkatársainak is, hiszen ők ismerik leginkább a megyei településeken élő művészeket, alkotókat.

Otthon is dolgoztunk – home office

A felhívásunkra értékes helyi vonatkozású oktatási, tudományos és kulturális témájú online tartalmak érkeztek, volt olyan könyvtári szolgáltató helyen dolgozó könyvtáros kolléga, aki már tematikusan küldte a webhelyek címeit. Az egy hónapig tartó gyűjtés alatt természetesen sok olyan webhelyet kaptunk vagy találtunk, amelyek már szerepeltek az OSZK gyűjteményében – így történt az oktatási intézmények elérhetőségeivel is –, szerencsére a keresést megkönnyítette a webarchívum részgyűjteményi keresője. Több esetben előfordult, hogy egy

alkotónak vagy egy helyi értéket képviselő csoportnak csak a közösségi oldalán követhetjük nyomon tevékenységét, mert önálló honlappal nem rendelkezik.

Heves megye és Eger turisztikailag és borászati szempontból frekventált terület, így várható volt, hogy az „Idegenforgalom, vendéglátás” kategória alá kerül a legtöbb honlapcím. Ebben a tematikus gyűjtésben nagy segítségünkre voltak a Tourinform Iroda munkatársai, akik naprakész információval rendelkeznek ezekről. A munka során felmerült a YouTube-on található helyi tartalmú videók gyűjtése is, hiszen vannak olyan tartalmak, amelyek csak ott érhetőek el, máshol nem. A gyűjtés során érdekes volt felderíteni a Heves megyében működő nagyvállalatokat is, melyek felkutatásában vannak még lehetőségek.

A gyűjtés a járványhelyzet idejére esett, így otthoni munkavégzés keretében válogattuk a webhelyeket. Úgy gondoljuk, hogy ez a helyzet koncentráltabbá és eredményesebbé tette munkánkat, melyet reményeink szerint folytatni szeretnénk.

Szécsényi Orsolya

Helyismereti Gyűjtemény

Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger

Jegyzetek

1. A cikk az együttműködés lezárultakor a Webarchívum által készített összefoglalón alapul, kiegészítve külső érdeklődők számára szükséges információkkal.
2. <https://digitalisoletprogram.hu/hu/tartalom/kds-kozgyujtemenyi-digitalizalasi-strategia> (2020.08.25.)
3. Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017–2025): https://www.kormany.hu/download/9/ac/11000/K%C3%B6zgy%C5%B1jtem%C3%A9nyi%20Digitaliz%C3%A1si%20Strat%C3%A9gia_2017-2025.pdf (2020.08.25.)
4. Uo. 21. p.
5. Uo. 42. p.
6. Uo. 40. p.
7. Drótos László: *Mi a MLA? – Javaslat egy Magyar Internet Archívum létrehozására* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 53. évf. 2006. 6. sz. 267–274. p. <https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/5671> (2020.08.25.)
8. Az Országos Széchényi Könyvtár 2015-ben elfogadott Gyűjtőkori Szabályzata http://www.oszk.hu/sites/default/files/f_18_2015_gyujtokori_szabalyzat.pdf (2020.08.25.)
9. Az OKR-projekt oldala az oszk.hu-n: <http://www.oszk.hu/okr-projekt> (2020.08.25.)
10. <https://webarchivum.oszk.hu/a-projektrol/munkatarsak-es-segitok/> (2020.08.25.)
11. A webarchiválás projektről lásd: <http://webarchivum.oszk.hu/> (2020.08.25.)
12. 2020. évi XXXII. törvény 32–33. §. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=219746.383606 (2020.08.25.)
13. Az Országos Széchényi Könyvtár 2020 nyarán elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzata: http://www.oszk.hu/sites/default/files/OSZK_uj_SZMSZ_2020.06.11.pdf (2020.08.25.)

14. A KDS-K aloldala az oszk.hu-n <http://www.oszk.hu/kds-k>; http://www.oszk.hu/kds-k/palyazat_2019 (2020.08.25.); Pályázat a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia keretében a könyvtári digitalizálás támogatására (továbbiakban Pályázati felhívás): http://www.oszk.hu/sites/default/files/KDS-K-2019_P%C3%A1lly%C3%A1zati-felhiv%C3%A1s_modosított.pdf (2020.08.25.)
15. Pályázati felhívás 5. p.
16. Lásd: Drótos László – Visky Ákos László: *Rákóczi-archívum*. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 2020. 3. sz. 36. p.; https://epa.oszk.hu/01300/01367/00326/pdf/EPA01367_3K_2020_03_035-048.pdf (2020.08.25.)
17. Ezt egy eseményalapú archívum kialakításával terveztük megvalósítani, melynek apropóját a II. Rákóczi Ferenc emlékévk adta. Az azóta létrejött honlap: <https://rakoczi2019.webarchivum.oszk.hu/> (2020.08.25.)
18. Pályázati eredmény a könyvtári digitalizálás támogatására: <https://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/palyazati-eredmeny-a-koonyvtari-digitalizalas-tamogatasara> (2020.08.25.)
19. Kokas Károly a 2019-es 404 Not Found – Ki őrzi meg az internetet? workshopon elhangzott előadásában ennek egy lehetséges módját mutatta be. A prezentáció megtekintése mellett érdemes meghallgatni az előadás szövegét is: <https://prezi.com/4-8moxcxoe7/szegedikum-a-webarchivumban/> (2020.08.25.); <http://videotorium.hu/hu/recordings/35069/04-kokas-karoly-szegedikum-a-webarchivumban> (2020.08.25.);
20. <https://webarchivum.oszk.hu/szakembereknek/egyuttmukodesi-lehetosegek/> (2020.08.25.)
21. <https://webarchivum.oszk.hu/szakembereknek/tanfolyam-es-e-learning/> (2020.08.25.)
22. Bármilyen hihetetlennek tűnik, hogy akkor, amikor interneten keresztül a világ bármely pontjára eljut az ember, egy szisztematikus címfeltárás során milyen korlátokba lehet ütközni (például, amit nem „lát”, nem tesz elénk a Google-kereső, az szinte nincs is), és mekkora előnyt jelentenek a lokális kapcsolódások, illetve az a hagyományos munka, amit a helytörténeti vagy más szakosított gyűjteményekbe fektetnek a könyvtárak és egyéb intézmények. Az, hogy mennyire működött ez a KDS-projekt esetében, reméljük majd kiderül az összefoglalóból.
23. Lásd korábban a hivatkozott Pályázati felhívást.
24. Színes adalék a projekt történetéhez, hogy még normál, hétköznapi keretek között kezdtük el a munkát, de március közepétől a koronavírus okozta járványhelyzet miatt mindenki rendkívüli körülmények közé került és valószínűleg nem szokványos kihívásokkal szembesült. Bár arról nem rendelkezünk pontos információkkal, hogy partnereinket miként érintette ez, mennyire segítették, netán hátráltatták a körülmények a feladatok teljesítését – és ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a projekt keretében más jellegű vállalásokat is teljesíteniük kellett –, hozzánk nem érkezett kifogás emiatt, az összegyűjtött webhelyek átadása megtörtént.
25. Visky Ákos László: *Feladatok a KDS-K-projektben a webarchiválás támogatására – kerítariumok, követelmények*. https://webarchivum.oszk.hu/wp-content/uploads/2020/07/Feladatok_a_KDS-K-projektben_a_webarchivalas_tamogatasara.pdf (2020.08.25.)
26. Egy megosztott Google-táblázatba kellett feltölteni a tételeket, adatként a webhely nevét, URL-jét, esetlegesen kapcsolati információt és egyéb fontosnak vélt megjegyzést kértünk rögzíteni. Az ismertséget kezdetben egy – sajnos nem naprakész – űrlappal, majd később az időközben elkészült új webarchívumhonlap keresőjével lehetett ellenőrizni.
27. Több részfeladatot is kínáltunk előzetesen, meghagyva a választás lehetőségét. Optimális esetben az összegyűjtött webhelyek archivált változatait és oldalképet lehetett volna ellenőrizni minőség szempontjából, valamint ki lehetett volna próbálni metaadatok rögzítését is. Később még felvetettük az egyedi mentések készítésének lehetőségét is a Webrecorder vagy HTTrack nevű szoftverekkel.

28. <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/az-internet-archivalasa-mint-kozgyujtemenyi-feladat> (2020.08.25.)
29. <https://webarchivum.oszk.hu/webarchivum/reszgyujtemenyek-szerint/tematikus-aratasok/> (2020.08.25.)
30. A Webarchívum eddigi működésének három éve alatt az egyéb feladatok mellett nem folyamatosan gyűjtötte a címeket és gyakorlatilag érintetlen terepen mozoghatott. A projekt ideje alatt a partnerkönyvtáraknak három hónap állt rendelkezésükre úgy, hogy arra is figyelniük kellett, hogy ismert címet ne vegyenek fel a gyűjtésükbe.
31. <https://webarchivum.oszk.hu/webarchivum/kereses/a-reszgyujtemenyekben/> (2020.08.25.)
32. Például megkaptuk a megyei levéltár honlapját, ami ma már a központi honlap egyik aloldala (alkönyvtár a struktúrában) és nem önálló webhely, mint korábban volt. Mivel a webhelyeket az aratások technikai feltételei (mi minősül önálló webcímnnek, vagyis főszabály szerint csak a domaineket és aldomaineket) szerint tartjuk nyilván, ezek az adatok érdektelenek számunkra, mert az arató robot a kezdőoldaltól kiindulva végigmegy a struktúrán és eljut az aloldalig is. Alkönyvtári címet kivételként csak akkor tartunk nyilván, ha szükséges az adott tartomány eléréséhez, esetleg ott külön kezelt, kiemelt tartalom van, például e-periodika stb.
33. Mivel nem ismert az egy-egy térséghez köthető internetes tartalmak gazdagsága, és az sem, hogy ezek közül mennyi ismert már a Webarchívum számára, ezért például mennyiségi paraméter sem volt megszabható, hogy hány darab új webhely összegyűjtését várjuk el minimumként.
34. <https://webarchivum.oszk.hu/blog/2020/07/06/idei-also-webter-aratas/> (2020.08.25.)
35. A webtartalom archiválása jellemzően különböző szempontok szerint létrehozott gyűjteményeken keresztül, de eltérő paraméterekkel történik. Például negyedévente aratjuk a válogatott és gondozott tematikus és az elektronikus periodikagyűjteményeket, melyek esetében részletesebb archiválásra törekszünk, ezért az egyes webhelyekről nagyobb mélységből is próbáljuk az anyagokat lementeni (jellemzően 3-5 szint). Míg a magyar webteret félévente megcélzó, hozzávetőleg tízszer több webhelyet bejáró archiválás esetén az a szempont, hogy minél nagyobb körből, időben koherens, de egy-egy webhelyről kevesebb anyag kerüljön begyűjtésre az általános webtartalom reprezentálása céljából (ez esetben csak két szint mélyre mehet a robot). Mint látható, egyik esetben sem várható egy webhely teljes körű, hanem csak részleges archiválása és megőrzése, aminek különböző okai vannak – de annak kifejtése már egy másik cikk témája lenne.
36. 2020 tavaszán kezdtünk el kísérletezni a közösségimédia-tartalmak archiválásával, ezidáig leginkább az Instagram-oldalak mentésével foglalkoztunk. Ezen webhelyek jellegzetessége, hogy a felhasználó aktivitását követve töltődnek be a tartalmak, amit egy „vak” aratórobot nem tud lekezelni. Ezeknél az oldalaknál a Webrecorder nevű szoftvert használjuk archiválásra, de ez nem automatikus művelet, hanem valakinek végig kell kattintgatni az adott oldalt, tulajdonképpen böngészni rajta, amit rögzít a program és szabványos archív formátumban elment. Sajnos nem csak emiatt nehézkes a használata, ugyanis nehezen birkózik meg ezen webhelyek folyamatosan változó megoldásaival.
37. <https://webarchivum.oszk.hu/szakembereknek/404-not-found-workshop/> (2020.08.25.)
38. <https://www.facebook.com/brodykonyvtar/photos/a.124134777656553/3571456436257686/?type=3&theater> (2020.08.25.)
39. <https://www.egriprogramok.hu/hu/kulturalis-hirek/4868-hevestekadigit-palyazat-azaz-digitalizal-a-brody-sandorkoenyvtar.html> (2020.08.25.)

Békésiné Bognár Noémi Erika – Juhász Réka

Mérjük és tegyük láthatóvá!

A könyvtárak hatása a társadalomban

A 2019/2020-ban megrendezésre került Határtalan könyvtár című K2 továbbképzési sorozat utolsó alkalma – amelyet 2020. június 18-án, online formában tartottunk meg – a könyvtárak társadalomra gyakorolt hatását és az ezzel kapcsolatos mérések alapját képező *MSZ ISO 16439:2019 Információ és dokumentáció. Módszerek és eljárások a könyvtárak hatásának felmérésére* című szabványt vette górcső alá¹. Az évad korábbi alkalmain a könyvtárak okos városokban betöltött szerepét², a könyvtárak erőfeszítéseit az álhírek elleni küzdelemben³ és a célcsoportokra szabott könyvtári marketing⁴ témáját jártuk körbe, majd minden alkalommal workshop formájában gondoltuk tovább a résztvevőkkel az előadásokon elhangzottakat.

A továbbképzési nap előadásai

Az első előadó *Tóth Máté* (Könyvtári Intézet, Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály) volt, aki „Empirikus kutatások a könyvtár hasznosságáról” címmel tartotta meg prezentációját, amelyet Vörösmarty Mihály Gondolatok a könyvtárban című versének visszatérő kérdésével kezdte: „Miért e lom?”, majd a nemzetközi és hazai kutatási eredmények bemutatásával igyekezett empirikus választ adni rá a szakmai szempontból egyáltalán nem is költői felvetésre.

Az előadó rámutatott arra, hogy az 1997. évi CXL. törvény a könyvtárak legfontosabb funkciójaként az információközvetítést jelölte ki, azonban a könyvtár tágabb kontextusba helyezése még inkább legitimálhatja a könyvtárak létét. A kultúrának mára már megszűnt a szakrális, azaz megkérdőjelezhetetlen jellege, ezért nagyon is fel kell tenni azt a kérdést, hogy a kultúra milyen értéket teremt

a társadalomnak, vajon mennyit ér az egyes felhasználó számára? A piaci szolgáltatást és a közszolgáltatást az értékteremtés szempontjából nem kell megkülönböztetni egymástól, hiszen attól, hogy az állam fizet érte, a keletkezett hasznot ugyanúgy meg kell tudni mutatni. Ehhez pedig a legfontosabb eszközünk a mérés, azonban fontos kérdés, hogy pontosan mit és hogyan mérjünk. Az egyik mérési eszköz az úgynevezett költség-haszon elemzés, de érdemes vizsgálni azt is, hogy az emberek és a társadalom életében hol keletkezik haszon a kultúra révén. David Throsby közgazdász szerint a gazdasági érték nem feltétlenül jelent pénzügyi értéket is egyben, előfordul, hogy közvetett haszon keletkezik. Kétféle gazdasági értéket különböztethetünk meg: a *revealed preferences* (RP) módszert használva a valós piac megmutatja az emberek tényleges választásait (pl. könyvtári kölcsönzések összevetése a könyvvásárlással), a *stated preferences* (SP) módszer pedig hipotetikusan vizsgálja a fogyasztói viselkedést (pl. a Mennyit fizetne egy adott könyvtári szolgáltatásért? kérdés feltevésével). Ez utóbbi módszert használta Svanhild Aabo norvég kutató is, aki 999 fős országos reprezentatív mintán igyekezett felmérni, hogy a nyilvános könyvtárak „megérik-e az árukat”. A maximális fizetési hajlandóság és a minimális elfogadási hajlandóság adatainak súlyozásából négyszeres hasznosulást kalkulált.

A könyvtárak életminőséget befolyásoló hatásának vizsgálatára két módszert alkalmaznak: az egyik a használók konkrét tapasztalatainak feltárása, a másik egy adott állítással való egyetértés mértéke. A könyvtárak életminőséget befolyásoló hatására az előadó egy 2010-2011-ben végzett afrikai kutatást mutatott be példaként, amelynek eredményeként több olyan területet is sikerült beazonosítani, amelyekre a könyvtáraknak hatásuk van egy település életében. Ilyen területek például az oktatás, tanulás, gazdasági fejlődés, egészségügy, kultúra, kommunikáció, társadalmi befogadás, aktív állampolgárság, demokrácia, e-kormányzat, mezőgazdaság vagy a digitális megosztottság csökkentése.

Az úgynevezett puha tényezők vizsgálatára egy 2014-es norvég kutatás is fókuszált, amelyben három országra (Finnország, Norvégia, Hollandia) kiterjedően azt vizsgálták, hogy a megkérdezettek a meghatározott területeken (pl. munka, tanulás, háztartás, kulturális tevékenység) milyen gyakran hasznosítják a könyvtári szolgáltatásokat. Az eredmények azt mutatják, hogy a könyvtári szolgáltatások hasznosulása elsőként az olvasás általi szórakozásban, másodikként az önképzésben, harmadikként pedig az utazásban, szabadidős tevékenységekben nyilvánul meg.

Ezt követően a hat ország együttműködésében megvalósuló ALMPUB-projekt került bemutatásra, amely egy több mint 6000 fő részvételével megvalósuló kutatás volt. A projekt keretében végzett felmérés során azokat a legfontosabb okokat keresték, amelyek miatt érdemes fenntartani a közkönyvtári szolgáltatásokat. Az eredmény érdekessége, hogy a sorrend elején olyan hagyományos könyvtári funkciók szerepelnek, mint a kulturális örökség megismerttetése, a tanulástámogatás,

az egyenlő hozzáférés biztosítása a kulturális javakhoz; a sort pedig a közösségi tér, a közösségi találkozóhely funkció zárja. A kutatás a közvetlen hatások mellett a „mellékhatások” fontosságára is felhívta a figyelmet. Ilyen mellékhatás például a digitális írástudás, az állampolgári kompetenciák, a társadalmi párbeszéd elősegítése, a helyi identitás erősödése.

Utolsó példaként az előadásban „Az én könyvtáram”-projekt két könyvtár-és médiahasználatot vizsgáló országos reprezentatív felmérése szerepelt (2017, 2019). A válaszadók szerint a könyvtár legfontosabb feladatai közé tartozik a tanulás támogatása, az olvasóvá nevelés, a kutatás támogatása. Legkevesbé tekintik könyvtári feladatnak a közösségépítést és az információközvetítést. Az egyes feladatok fontosságának megítélése között alapvetően kis különbségek voltak, mindegyik négyes fölötti értékelést kapott egy ötös skálán. A könyvtárak hasznosulására vonatkozó vélemények nagy hasonlóságot mutatnak a norvég kutatás eredményeivel. Azaz első helyen szerepel a szépirodalom vagy az ismeretterjesztő irodalom olvasása, majd az önképzés és a tanulás támogatása következik, de megjelenik a háztartási feladatok ellátása, a gyereknevelés, a baráti kapcsolatok ápolása, illetve az utazás, amelyet Magyarországon is sokan jelöltek be.

Összegzésképp elmondható, hogy jelenleg Magyarországon a törvény a könyvtárakat az információs szolgáltatások keretében értelmezi. A használók szemszögéből nézve ennél jóval többretű, főként a tradicionális könyvtári szerepek dominálnak. A kutatások alapján az látható, hogy a könyvtárak tevékenységei nagyon változatos területeken hasznosulnak az emberek életében, és fontos a mellékhatásokra is figyelmet fordítani.

A második előadás során *Dancs Szabolcs* (Országos Széchényi Könyvtár) „Könyvtár(os) és társadalom – hatás és ellenhatás” címmel az MSZ ISO 16439:2019 Információ és dokumentáció. Módszerek és eljárások a könyvtárak hatásának felmérésére című szabványt ismertette a szakmai nap résztvevőinek. A könyvtárak hatásának meghatározása saját könyvtárosi önképünket, identitásunkat is befolyásolja – szövege az előadás bevezetője. Ez olyan kapcsolódó kérdéseket is felvet, mint hogy van-e víziónk, mit gondolnak a könyvtárról, és mit kell nekünk tennünk ennek a képnek az alakításáért?

Az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság 2015-ben összeállított egy tervet a honosításra javasolt szabványokról. Ezek között volt a jelenleg ismertett szabvány is, amelyet a nonprofit szervezetek hasznosulásának bizonyítására hoztak létre. A szabvány egy szakkifejezés-jegyzék mellett tartalmazza az eljárások részletes módszereit is, számos példával bemutatva azokat. Az MSZ ISO 16439:2019 minden könyvtártípusra alkalmazható a helyi sajátosságok figyelembevételével. Használata lehetővé teszi a könyvtárak közötti összehasonlítást, bemutatja a könyvtárak szerepét az oktatásban, támogathatja a politikai döntéseket.

A szabvány definiálja a hatás fogalmát és a könyvtári hatás szempontjait: azonnali vagy hosszú távú, messzire mutató vagy korlátozott, szándékolt vagy nem

szándékolt, bírhat tényleges vagy potenciális hozadékkal. A hatás területeit tekintve hathat az egyénre, a közösségre vagy az intézményre, valamint a társadalomra. A társadalmi hatás tulajdonképpen az egyéni hatások egymásra épülésével jön létre. A társadalmi hatás megnyilvánulhat a társadalmi befogadásban, a társadalmi kohézióban, az információhoz való hozzáférésben, az oktatásban, a helyi kultúra és identitás erősítésében.

A könyvtári hatások mérésében nehézséget jelent, hogy ezek a hatások nagyrészt nehezen megfoghatók, nehezen számszerűsíthetők, közvetetten, valamint párhuzamosan más hatásokkal együtt érvényesülnek, mérésük jelentős időt és erőfeszítést igényelhet.

A szabvány a könyvtárak hatásának a mérésére az alábbi módszereket javasolja: következtetés adatok, mutatószámok és elégedettségmérés alapján; vélemények kérése interjúkkal, fókuszcsoportokkal; különböző típusú megfigyelések alkalmazása, illetve a felsorolt módszerek ötvözése. A könyvtár gazdasági hatásának mérésekor össze kell vetni a befektetést a hozadék értékével. Ennek egyik lehetősége a *feltételes értékelés*, ahol kérdések feltevésével azt vizsgáljuk, mi lenne a gazdasági következménye, ha nem létezne a szolgáltatás. Ezt egyrészt a fizetési hajlandóság, másrészt az elfogadási hajlandóság oldaláról is meg lehet nézni (pl. mennyi időt, anyagi ráfordítást igényelne egy folyóirat beszerzése, ha nem lenne a könyvtár).

A szabvány „A” melléklete egy olyan hatásvizsgálati mintát tartalmaz, amely köz- és tudományos könyvtárakban is alkalmazható némi hozzáigazítással. Az alkalmazott kérdőív a könyvtárhasználati háttér feltárásával (pl. Általában mit csinál a könyvtárban?), valamint a közvetlen hatásokkal kapcsolatos (Volt-e hozadéka a könyvtári vagy az online szolgáltatásaink igénybevételének?), továbbá személyes kérdéseket tartalmaz.

A szabvány számos példát hoz köz- és tudományos könyvtárakra, valamint a különböző vizsgálati módszerekre vonatkozóan is. Tudományos könyvtárak esetében vizsgálni lehet a hallgatók vizsgán való szereplését, illetve a kutatók publikációs tevékenységével kapcsolatban is tehetünk fel kérdéseket. Közkönyvtárak esetében rákérdezhetünk, hogy a látogató kapott-e hasznos információt, például egészségmegőrzéssel kapcsolatban, segítette-e őt a könyvtára a munkájában vagy a tanulásban. Megtudhatjuk azt is, hogy takarított-e meg időt, vagy élvezte-e a könyvtár által nyújtott szolgáltatást.

A mérési módszerek vonatkozásában bemutatott egyik példa a használó megszerzett tudásának önértékelése egy használóképző programot követően kérdőív alkalmazásával. Anekdotikus bizonyítékot gyűjthetünk arra vonatkozóan, hogy miért látogatja valaki a könyvtárat. A példák sorát a *rejtett megfigyelés* bemutatásával zárta az előadó, amely többek között referenzinterjúk hatásának vizsgálatára is alkalmazható.

Az ismertetett szabvány a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban megtalálható, könyvtárközi kölcsönzés útján is igényelhető.

E-workshop

A workshop célja volt, hogy az előadásokból inspirációt merítve, a szabvány feldolgozott témáit megismerve, kis csoportokban dolgozva, könyvtártípusonként, közösen gondolják végig a résztvevők egy-egy könyvtári szolgáltatás hatását egy fiktív könyvtári helyzet kapcsán. A workshopra jelentkezőket öt csoportra osztottuk a munkahelyük típusa és a csoport várható létszáma alapján (községi, városi, megyei hatókörű városi, szak és egyetemi könyvtári csoport). Törekedtünk arra, hogy minden csoportmunkában hasonló létszámmal vegyenek részt. Minden csoport egy általunk kidolgozott könyvtári helyzet alapján határozta meg, hogy a könyvtári szolgáltatások melyik célcsoportra milyen rövid és hosszú távú hatással bírhatnak, és azokat hogyan lehet mérni, kimutatni. A továbbképzési napon a csoportmunka párhuzamosan zajlott online formában, külön videobeszélgetésben dolgoztak a csoportok egy moderátor vezetésével. Negyven perc állt rendelkezésre a feladatok megoldására, majd a közös munka után minden csoport bemutatta az összes résztvevőnek a saját megoldásait, ötleteit, amelyekkel akár a másik csoportban lévők későbbi ez irányú munkáját is segíteni tudja.

A községi könyvtárak esetében a koronavírus miatti kijárási korlátozások alatt létrejövő sikeres online rendezvények hatását, a városi könyvtári csoport az egy éve működő, újonnan kialakított olvasói tér különböző használói csoportokra gyakorolt hatását, a megyei hatókörű városi könyvtárak esetében pedig a tinirészlegnek az olvasókra kifejtett hatását vizsgálták. A szakkönyvtári csoport az online szakirodalmi szolgáltatások, a felsőoktatási könyvtári csoport pedig a használóképzéseinek hatását és mérési lehetőségeit elemezte.

A workshop eredményei

A községi könyvtárak esetében a koronavírus miatti kijárási korlátozások alatt létrejövő sikeres online rendezvények (pl. meseolvasás, kvízzjátékok, virtuális író-olvasó találkozó, virtuális versmondó verseny) hatását vizsgálták a workshop résztvevői. A feladat szerint ezeknek a szolgáltatásoknak egy részét a későbbiekben is meg kívánja tartani a könyvtár, és szeretné feltérképezni, hogy milyen hatások bemutatásával tudná megindokolni a fenntartó felé az egyik munkatárs képzésének támogatását a digitális kompetenciáinak fejlesztése érdekében, illetve a szolgáltatás fejlesztéséhez szükséges eszköz beszerzését (pl. puskamikrofon). A résztvevők e szituáció kapcsán választottak ki néhány online szolgáltatást, amelyeknek hatását különböző célcsoportok vonatkozásában vizsgálták, valamint átgondolták, hogy milyen módszerrel mérnék és mutatnák ki ezeket. A csoport három online szolgáltatást határozott meg, amelynek a lehetséges hatásait vette számba. Az első, az *online hangoskönyv szolgáltatás* a csoport véleménye sze-

rint az ingázókra, a házimunkát végzőkre és a gyengénlátókra lehet a legnagyobb hatással, rövid távon a minőségi szabadidő-eltöltésben, az ismeretátadásban és a kultúráközvetítésben nyilvánul meg. Hosszú távon, a szolgáltatás folyamatos igénybevételével tanulástámogató szerepet is betölthet ez a könyvtári szolgáltatás. Érdemes megvizsgálni például ezzel kapcsolatban a tanulmányi eredményre gyakorolt hatást.

A második szolgáltatásban, az *online helyismereti adatbázis*ban, a helyi történelmi emlékek gyűjtése mellett interjúk készítésével is lehet átadni és népszerűsíteni a helyi vonatkozású információkat. Jó példa erre, ha a nagyközönség számára is érdekes témákat kiemelve készülnek tartalmak (pl. a régióra jellemző receptek). Rövid távon ez eredményezheti a helytörténet iránti érdeklődés felkeltését, hosszú távon pedig az identitás erősítése, a kapcsolatépítés, közösségek építése is megvalósulhat. Az eredmények mérése a megosztott tartalom helyétől függően a látogatottsági adatok elemzésétől, a látogatók aktivitásának mérésén át a kapcsolatok kialakulásából származó pozitív hatások felméréséig is terjedhet. A harmadik kiválasztott szolgáltatás is a helytörténethez kapcsolódik: *virtuális séta a helyi temetőben*. A szolgáltatás segítheti a helyi lakosok, elszármazottak, külföldön élő családtagok családfakutatását, valamint az akadálymentes hozzáférést. A szolgáltatás hatásának mérése a helyismereti, helytörténeti tudás bővülését mérheti, vagy a kötődések erősödését vizsgálhatja.

A városi könyvtári feladattal foglalkozó csoport a könyvtár fenntartójának az *egy éve működő, a bejárat közelében újonnan kialakított, kényelmes ülőhelyekkel, folyóiratokkal, kávéautomatával felszerelt olvasói tér* különböző használói csoportokra gyakorolt hatását vizsgálta. Négy szolgáltatást emeltek ki, amelyekkel széles olvasói közönséget lefednek: *zenés foglalkozások* kisgyermekes családoknak, *helyismereti klub* fiataloknak és/vagy nyugdíjasoknak, *beszélgetős klub* az idősebbeknek, továbbá *könyvcserélésre alkalmas nyitott polc* minden korosztály számára. A kisgyermekes foglalkozások és az idősebb korosztálynak szóló klubok rövid távon ismeretterjesztő és szórakoztató, elszigeteltséget csökkentő, közösségépítő hatással bírhatnak, amelyet felmérni is szükséges, hosszabb távon pedig az összetartozás érzését segítő, ezzel az életminőség javulásához hozzájáruló hatásokat érdemes megvizsgálni. A zenés foglalkozás esetében a zenei neveléshez való hozzájárulás és az óvodára való felkészítésben való részvétel is fontos tényező. A helyismereti klub esetében a résztvevőkre gyakorolt hatáson kívül a megvalósítás során bevont partnerekkel (pl. helyi múzeum) való kapcsolatépítés sem elhanyagolható eredmény. A hatásméréshez olyan módszereket és mutatókat érdemes kiválasztani, amelyek több szempontból tudják vizsgálni egy-egy szolgáltatás hatását (pl. használati mutatók, elégedettségmérés).

A megyei hatókörű városi könyvtári példával foglalkozó csoport az intézményben pályázati forrás igénybevételével *újonnan kialakított tini részleg és a tiniknek szóló szolgáltatások* (pl. rendezvények, képzés, könyvtári órák, közösségek stb.)

célcsoport(ok)ra gyakorolt hatását gondolta át. A csoport minél több célcsoportot próbált beazonosítani, így a tinen kívül a pedagógusokra, az oktatási intézményekre és a szülőkre is fókuszáltak, hogy számukra milyen hozadéka lehet a könyvtár szolgáltatásbővítésének, két konkrét példán keresztül (*önismereti képzés és krimikör*). Az önismereti képzésen részt vevők személyiségfejlődését segítve a tanulásban sikeresebbek lehetnek önmaguk megismerése által vagy pl. a kommunikációs technikák és az önbizalom is fejlődhet. Hosszú távú hatása a kapcsolatépítésben, közösségfejlődésben is megmutatkozhat. Ennek felmérését több alkalommal végzett kérdőíves módszerrel vagy interjúval képzelik el, amely során a résztvevők értékeli az önmagukban és a környezetükben történt változásokat. A fiatalok fejlődése hatással van a szülőkkal és a pedagógusokkal való kapcsolatukra is. A másik szolgáltatás, amit vizsgáltak, a krimikör volt, amely a csoportmunkára épít. Ezáltal a csapatban való közös munka, a kommunikációs és problémamegoldó képességek is fejlődnek. A feladatok megoldása során az információkeresés fejlődik, a feldogozott művek által kedvet kaphatnak a tagok más könyvek elolvasására is. A klubnak rendszerességéből kifolyólag közösségépítő hatása is lehet.

A felsőoktatási könyvtári esetet vizsgáló csoport feladata szerint a könyvtár szeretné megmérni a használóképzéseinek (pl. katalógushasználat, adatbázis-használat stb.) a hatását, annak érdekében, hogy elérje az intézmény vezetőségénél a képzés beillesztését az egyetem tantervébe. A különböző csoportokat érintő, valamint rövid és hosszú távú hatások vizsgálatában is gondolkodtak. Ennek eredményeként a képzések két csoportra és az intézményre gyakorolt hatását gyűjtötték össze. A hallgatók esetében az egyetemi előmenetel, az egyetemi tudományos konferenciákon való jó szereplés, a kurzusok során megírt házidolgozatok, majd a szakdolgozat jó minősége, később pedig a munkaerőpiacon való megfelelés függhet a használóképzésen való résztvételtől. A szakirodalom, a források és a hivatkozási szabályok ismerete a diploma megszerzése után is nagyon hasznos az élethosszig tartó tanulásban. Az oktatók szemszögéből a szolgáltatás elősegíti a hatékonyabb közös munkát a tanulókkal, hiszen a szakirodalom megkeresése, a hivatkozási rendszerek ismerete és helyes használata már sokkal könnyebben fog menni a diákoknak, így más szakmai kérdésekre is marad idő. Ha az oktatókat sikerül meggyőzni a pozitív hatásokról, akkor közösen könnyebb lesz a lobbizás, így a felsőoktatási intézmény vezetőségénél nagyobb eséllyel érjük el céljainkat. A magasabb minőségű hallgatói produktumok magukkal hozzák a jobb esélyeket az egyetemi megmérettetésekben, így összességében az egyetem hírneve, az egyetemi rangsorban elfoglalt helye is pozitív irányba változik. Az eredményeket, hatásokat akár a pályakövetési felmérések részeként lehet megvizsgálni, valamint a felsőoktatási intézmény folyamatos előrelépését is érdemes követni és a könyvtár szerepét ebben megmutatni.

Egy szakkönyvtári példát körbejáró csoport az *online szakirodalmi szolgáltatások* hatását vizsgálta meg abból a szempontból, hogy milyen hatást gyakorolnak a

felhasználók szakmai munkásságára, tanulmányaira, több különböző használói csoportra (kutatók, egyetemi oktatók, diákok, szakemberek), és többféle szolgáltatástípusra is gondolva. A csoport több szolgáltatást (előfizetett távoli adatbázis-elérés, videochates szaktájékoztató, saját szakirodalmi adatbázisok, tanulástámogatás, témafigyelés, hírlevél) megjelölt mint vizsgálendő területet, azonban csak az elsőnek a lehetséges hatásait dolgozták ki részletesen a hallgatókra és a kutatókra nézve. Rövid távon a szükséges információk megtalálása és ezzel sikerélmény szerzése valósulhat meg mindkét csoportnál. A hallgatók esetében a tanulmányok sikeres befejezéséhez tud hozzájárulni az ilyen típusú szolgáltatás. Hosszú távon a kutatói és hallgatói eredményességben is nagy szerepe van. A hatások mérési módszerei a kitűzött céloktól függenek, azonban jól használható az adatbázisok használatának statisztikája, amelyet az előmenetel és a szakmai eredményesség függvényében érdemes vizsgálni.

Az ötletekről az online közösségi felületünkön, a K2 továbbképzési sorozat Facebook-csoportban⁵ lehet közösen tovább gondolkodni. A csoportban a témával kapcsolatos szakirodalmi ajánlók is olvashatók. Az eseményhez készült, a témához kapcsolódó válogatott bibliográfia a Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapján⁶ található meg.⁷

Jegyzetek

1. A továbbképzési napon elhangzott előadások diaszorai és videófelvevételei elérhetőek a Könyvtári Intézet honlapján: <https://ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezettefejlesztési-osztaly/konyvtarak-hatasa-tarsadalomban-merjuk-es-tegyuk-0> (2020.07.30.)
 2. Békésiné Bognár Noémi Erika – Juhász Réka: *Okos városokban okos könyvtárak: ötletcsomag a megvalósításhoz. A K2 továbbképzési sorozat 2019/2020-as évad első szakmai napjának összefoglalója.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 2020. 2. sz. 9–19. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00325/pdf/EPA01367_3K_2020_02_009-019.pdf (2020.07.30.)
 3. Összefoglaló a szakmai napról a Könyvtári Intézet honlapján: <https://ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezettefejlesztési-osztaly/huzzuk-be-fake-et-konyvtarak-az-alhitek-ellen-cimu-k2> (2020.07.30.)
 4. Összefoglaló a szakmai napról a Könyvtári Intézet honlapján: <https://ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezettefejlesztési-osztaly/szolj-hozza-hozza-szolj-marketingtrukkoc-celcsoportok> (2020.07.30.)
 5. <https://www.facebook.com/groups/492727808123300/> (2020.07.30.)
 6. <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudományi-szakkönyvtar/valogatott-bibliografia-k2-muhelynaphoz-konyvtarak-hatasa> (2020.07.30.)
 7. <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudományi-szakkönyvtar/valogatott-bibliografia-k2-muhelynaphoz-konyvtarak-hatasa> (2020.07.30.)
-
-

Pogányné Rózsa Gabriella

A Honvédorvosok Tudományos Egyesülete (HOTE), könyvtára és Honvédorvos című szakfolyóirata a két világháború között

A magyar nemzeti hadsereg megszervezése során először természetesen az alapvető intézményrendszer és infrastruktúra kiépítése, illetve a szükséges személyi állomány biztosítása élvezett prioritást, mindazonáltal már 1867. augusztus 5-ével megindult az új haderő „A Honvéd” című hetente megjelenő szakmai orgánuma, mely „teljesen fejlett sajtóviszonyok mellett, korszerű nyomdatechnikai eszközökkel” készült és szolgálta közösségét.¹ A kiadvány alcíme szerint „az első magyar katonai hetilap”, és célja a fiatal hadsereg elvi-elméleti alapjainak kidolgozása, a vonatkozó katonai hazai és külföldi hírek közvetítése, a magyar hadsereg történeti gyökereinek bemutatása és az aktuális kérdések megvitatása. A Honvédot az első szám közlése szerint „katonai szaktekintélyek közreműködésével” gróf Bethlen Olivér honvéd alezredes szerkesztette, a szerkesztőség címe pedig ekkor a pesti Frohner szálloda volt a Nádor utcában.²

A Honvéd a szerkesztő beköszöntőjében foglaltak alapján tudományos feladatot is felvállalt: „A hadi tudományt rendszerezve egybefüggő láncolatban ismertetni meg, és mivel mi honvédek 18 év óta más pályákat követtünk, és kevésnek közölünk volt ideje és alkalma a hadi tudomány fejlődését és előmenetelét figyelemmel kísérni, czélszerűnek tartjuk, könnyebb tárgyakkal kezdeni meg előadásainkat, és számról számra előre haladva, olvasóinkat a nagyobb tudományi szakba belé vezetni; addig pedig a leghíresebb bel- és külföldi kapacitásoktól becses anyagot gyűjteni.”³ Így nem véletlen, hogy a fiatal Honvédség életében korán felvetődik az önálló magyar és immáron a nemzeti hadsereghez kötődő, önnön

nemzeti hovatartozását hangsúlyozó, identitását hordozó tudományos egyesület megszervezésének ötlete is, hiszen „a magyar hadtudomány megalapítását egyedül a honvédtisztektől várhatjuk”⁴. Így 1871 januárjában már címdalalon szerepel a szervezetileg a folyóirathoz kapcsolódó Első Magyar Katonai Tudományos Egylet (MKTE) tagtoborzó felhívása.⁵

A nemzeti hadsereg sikeréhez „legkiválóabban szellemi erőre van szüksége, ergo tanuljon és művelje a hadtudományt békében, hogy háboruban maga lábán állhasson, s ellensége respektusát biztosítsa, erre alkalmat nyújt a honvéd lap és a keletkezőben lévő katonai tudományos egylet, mert katonai magyar irodalmunk még nincs, de lesz, s addig a meddig lesz, használjuk a jelent.”⁶ A legszükségesebb feladatok között nélkülözhetetlen előfeltételként a magyar katonai szaknyelv megteremtése szerepel, „katonai hadműszótárra van tehát szükségünk [...], hogy tudományos nyelven beszélni tudjunk és egymást megértsük”⁷.

Érdemes azonban azt is megjegyezni, hogy ezen szerveződés nem tekinthető Pest-Budán sem előzmény nélkülinek. A magyar fővárosban szolgálatot teljesítő császári seregbeli katonatisztek már 1861-ben alapítottak kaszinóegyletet a Károly-kaszárnyában, más néven az Invalidus-házban.⁸ A hadtudományi és egyéb tematikájú tudományos tevékenységük igazi, formális színteréül azonban 1868-tól a pesti Militär-wissenschaftlicher und Casino-Verein (Katonai Tudományos és Kaszinóegylet) szolgált⁹, amely az 1866-ban Bécsben életre hívott Wiener Militär-wissenschaftlicher Verein mintájára, tulajdonképpen annak társszervezeteként alakult meg.¹⁰ Az egyesület munkájába utóbb a császári és királyi haderő tisztjei mellett a Magyar Királyi Honvédség érdeklődő tagjai is bekapcsolódtak, így a Verein – vidéki társszervezeteihez hasonlóan – egy-egy helyőrségi város katonai intézményeinek munkatársait is tagjai között tudhatta. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai és tudományos egyleteinek tevékenységéhez, illetve tudományos célkitűzéseik megvalósításának alapjául magától értetődően tartozott hozzá megfelelő könyvtár kialakítása, erre a feladatra a szervezetek választmánya saját tagjai közül külön könyvtári bizottságot jelölt ki.¹¹

A magyar fővárosban működő Katonai Tudományos és Kaszinóegylet könyvtáráról György Aladár a Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben című alapvető korabeli kulturális statisztikai összeállításának alapos adatközléssel szolgál. Eszerint a bibliotékát 1868-ban alapították, és 1885-ben már nyomtatott kötetkatalógus szolgálta a gyűjtemény használóit, vagyis az 1884-ben 310 olvasót, akik 750 művet használtak. A könyvtár gyarapítására, annak ellenére, hogy előre meghatározott keretet erre a célra nem különítettek el, összesen 931 Ft-ot fordítottak, ebből 786 Ft-ért 124 német művet vásároltak, a többi pénzt feltehetően a két folyóirat-előfizetésre használták fel, melyek együttesen 286 füzetet tettek ki. A gyűjtemény 1885-ben így mindösszesen 2370 kötetet számlált. A kollekciónyelvi összetételén erősen érződik a császári sereghöz való kötődés, vagyis a németajkú olvasótábor szolgálata, hiszen az 1098 műből csupán 3 magyar és 9 francia

nyelvű volt. A tartalmi megoszlást tekintve a legnagyobb szak a történelem volt (620 szakkönyv 1121 kötetben), a természettudományból 49 mű 99 egysége állt rendelkezésre, az államtudományt 13 alkotás 19 tomusa képviselte, bölcsészettől 10 kiadvány összesen 21 egysége volt meg, a nyelvészeti érdeklődésűek (esetleg a nyelvtanulók) 6 mű 18 kötetét böngészhettek. Volt ezenkívül 5 enciklopédia együttesen 54 fizikai egységben, valamint 290 könyvben 129 közelebről meg nem határozott „vegyes tartalmú” nyomtatvány. A kisebb szépirodalmi kollekciót 266 irodalmi alkotás 746 kötete képezte.¹²

Maga az Első Magyar Katonai és Tudományos Egylet más területen is felvállalta hasonlóságát a bécsi társszervezettel, így saját füzet sorozatában követni ígérte az annak kiadványában alkalmazott szerkesztési elveket, de a lap szerkesztőjének szomorúan kellett elismernie, hogy „végre a bécsi egyletet segíeyezik a delegációk néhány ezer forinttal és a közös hadsereg főparancsnoka évenként 10.000 forinttal. A magyar egyletet eddig csak a szegény sorsú polgárok segíeyezték filléreikkel. A magyar hadtudomány a nagy urak mostoha gyermeke.”¹³ Így a szervezet fenntartása érdekében minden lehetőséget meg kellett ragadni a potenciális szponzorok megnyerésére. Erről tanúskodik az 1871. június 29-én közzétett Értesítés: „A 'Honvéd' szerkesztője politikai-katonai és drámai felolvasásokat tart Magyarország nagyobb városaiban a magyar katonai tudományos egylet megalapításának javára. Az első felolvasást Esztergom városában tartotta. A tiszta jövedelem 50 forintra ment, mely összeg az egylet megalapítására fog fordítatni. Esztergom lelkes közönségének rokonszenves magatartását, melylyel a nemzeti hadsereg felállításának, a honvédség kiegészítésének s tüzérsggel és műszaki csapatokkall ellátásának szükségét fogadta, a honvédügy nevében köszönjük. Völgyi derék színigazgató és jeles szintársasága a színházat és közremüködésüket díj nélkül ajánlották fel.”¹⁴

A Honvéd című lap végül Lukács József vonatkozó és hivatkozott cikke alapján 1874. június 30-ával¹⁵, az OSZK katalógusa adatközlése szerint július elején, a 8. évfolyam 26. számával¹⁶ megszűnt, a Katonai Tudományos Egylet, illetve az országban több helyen működő egyletek azonban tovább éltek, ügyük legfelsőbb szinten való képviselése a Honvédelmi Minisztériumban volt egészen a Nagy Háború éveiig.¹⁷ A folyóirat tehát a hazai katonai, honvéd tudományos élet kezdetét jelentette, és ekkoriban a szaklap és a Magyar Katonai Tudományos Egylet holdudvarába tartoztak a honvédorvosok is, bár számukra a publikációs teret és a szaktudományos közélet színtereit részben a civil orvosi tudományos intézményrendszer biztosította. Mindazonáltal erős törekvés mutatkozott a Magyar Királyi Honvédség katonarvosainak szakmai szervezetben való összefogására is.

Az Osztrák-Magyar Monarchiában szolgáló katonarvosoknak két szaklapja volt. Elsőként a Militärrarzt¹⁸ indult meg a katonarvosok egészségügy nemzetközi fórumaként mint a Wiener Medizinische Wochenschrift melléklapja 1867. január 2-ával, majd ezen kiadvány honvédségi testvére lett a Honvédorvos, alcímével „a

hazai katonatorvosok intézmény tudományos és társadalmi érdekeinek közlönye” 1888-tól. A Honvédorvos¹⁹ indulásától 1888. január 15-étől 1914-ig, megjelenésének első korszakában a Gyógyászat melléklapja volt, tehát a Militárorvoshoz hasonlóan formálisan, jogilag, szervezetileg nem kötődött a hadsereghez.

A Nagy Háború után a Monarchia felbomlásával a Honvédség kikerült a k. u. k. hadsereg „gyámkodása” alól, a közös haderő Magyarország területén maradt vagyona, intézményrendszere és személyi állománya de facto azonnal, de jure sok év alatt a Magyar Királyi Honvédség kötelékébe került. Közben több hosszabb-rövidebb ideig tartó társadalmi változás történt, és a Trianoni békediktátummal 1920-ban torzítóvá csonkított országnak időre volt szüksége sorai rendezéséhez; a lassan egységessé váló magyar nemzeti hadsereget pedig az országot ért károkon túl az előirt haderőcsökkentés úgyszintén sújtotta. Így a két világháború közötti korszakban el kellett telnie pár esztendőnek ahhoz, hogy a honvédségi, katonai és katonatorvosok tudományos élet újraindulhasson, melynek a szakmai központja az 1. számú honvéd helyőrségi kórház volt a budapesti Gyáli úton.

A helyzet tisztázására egy gondolat erejéig azonban érdemes kitérni a főváros többi katonai kórházára, hiszen ezek munkatársai – katonák és civilek – egyaránt részesei voltak a katonatorvos-tudományi közösségnek. A 18. századra visszanyúló története van az 1781-ben alapított mai Honvédkórháznak (1870 után a közös hadsereg 16. számú helyőrségi kórházának, amely a Magyar Királyi Honvédség hadrendjében a 2., a 8., majd a 10. számot viselte). Szintén II. József alapította a budai Garnisonsszpítalt, amely a 17. számon szolgált a császári és királyi katonáknak, 1918/1920 után pedig 3-as, 9-es, utóbb 11-es helyőrségi kórház néven jegyezték. Az 1898-ban megszervezett Gyáli úti 1. számú honvéd helyőrségi kórház eredendően is a magyar haderő kötelékéhez tartozott, itt jött létre 1901-ben a hazai katonatorvos-képzés intézménye, az úgynevezett Alkalmazóiskola és itt működött a Honvéd Közegészségügyi Intézet, valamint a Honvédorvosok Tudományos Egyesülete (HOTE) is. Ennek a párhuzamosan kórházként és tudományos műhelyként fungáló intézmény szakkönyvtárának részben egy korábbi, az 1850. december 9-én kelt 6784. számú császári hadügyminiszteri rendeletig visszavezethető hagyományai vannak, hiszen báró Anton Csorich von Monte Creto hadügyminiszter megfogalmazása szerint „kívánatos, hogy minden helyőrségi kórházban könyvtár alapíttassék, melyben a szükséges tudományos kézikönyvek és orvosi tankönyvek rendelkezésre állnak az alacsonyabb katonatorvosi rangokban szolgálók részére. Ennek biztosítására és a könyvtárak alapítására 100 Gulden, a következő években pedig az újonnan megjelent orvosi-sebészeti művek, szakfolyóiratok, oktatási anyagok, taneszközök és orvosi előírások megvásárlására évi 40 Gulden fordíttassék. A beszerzendő kiadványokat a hadsereg vezető katonatorvosi igazgatása határozza meg, a gyűjteményekről a kórházak vezető orvosai készít(tes)sen jegyzéket.”²⁰ S e jogszabályban szentesített tradíció „folytatásaként” a csupán néhány éves kórház részére 1902. október 3-án báró Fejérváry Géza

honvédelmi miniszter 75673/V. számú körrendeletében a „fennálló honvéd orvosi könyvtár gyarapítására 600 korona, a m. kir. honvéd orvosi alkalmazó iskola céljaira [...] összesen 1200 korona évi átalány rendszeresítettik”.²¹

A HOTE története és a két világháború közötti időszak katonaeorvosi előzményei is a dualizmus koráig vezethetők vissza, még akkor is, ha eleinte a katonadoktorok nem is teljes egészében formális szabályok szerint kialakított keretek között teremtettek lehetőséget a szakmai diskurzusra. A császári sereg Pest-Budán állomásozó katonaeorvosai már 1869-től tartottak tudományos és szakmai, közéleti összejöveteleket, ezekből intézményesült a Katonaeorvosok Tudományos Egyesülete 1875-ben, amelyhez 1890-től a Honvédség doktorai is csatlakoztak²², amiben bizonyosan szerepe volt annak, hogy a Honvédorvos 1889-ben tudósított a Budapesti Helyőrségi Katonaeorvosok Tudományos Egyesületének 1889. évi június 24-én tartott üléséről.²³ Megjegyzendő, hogy a közös hadsereg katonaeorvosi egyesületének rendezvényei nem kaptak rendszeresen teret a folyóirat hasábjain, de magától értetődően a szakirodalmi szemlék és a hírek között gyakran olvashattak osztrák seregbeli tudós kollégáktól közleményeket a magyar honvédségi katonadoktorok. Természetesen az egyletnek szakkönyvtára is volt, ennek katalógusa 1900-ban jelent meg nyomtatásban.²⁴ A szakrendes jegyzékben csak elvétve találni magyar nyelvű kötetet, igaz egyébként sem jellemző az állományra, hogy több nyelven olvasó kutatók szolgálatára lenne. Érdekes adalékkal szolgál viszont, hogy a kiadvány utolsó fejezete a Budapesti Katonai Tudományos és Kaszinóegylet orvosi és katonaeorvosi vonatkozású tomosait is lajstromba veszi.

A budapesti Militärärztlicher Vereinről, illetve a magyar Királyi Honvédségen belüli katonaeorvosi egylet megalakulásáról dr. Frank Richárd vezértörzsorvos, a honvédorvosi tisztikar főnöke emlékezett meg a Honvédorvosban lehozott közleményében: „Tudjuk, hogy a világháború folyamán ennek a Tudományos Egyesületnek működése teljesen szünetelt [nem szünetelt azonban a tudományos élet a katonaeorvosok körében, bizonyíték erre a számos katonai egészségügyi és hadsebészeti szakmai rendezvényről szóló beszámoló, például a korabeli Orvosi hetilapban.] és ez a szünet folytatódott a Trianont követő évek bénultságában is. Csak 1922-ben, a nemzeti újjáébredés idején lett megint úrrá a lelkeken a tanulás, a továbbképzés ösztönös vágya, amely öntudatos magasztosulva, elemi erővel kikényszerítette a trianoni bénultság idejére is a szellemi élet szabad megnyilvánulásait. Így megszületett, illetőleg önálló keretben megkezdte munkálkodását a HOTE” első elnöke, dr. Czékus Miklós orvos-tábornok vezetésével.²⁵

A Honvédorvosok Tudományos Egyesülete 1924. október 7-ével kezdte meg tevékenységét²⁶, a szerveződés legelső éveiről azonban viszonylag kevés információ áll rendelkezésre. Fontos azonban, hogy az 1930-as alapszabály-módosításkor azt is elfogadták, hogy a magyar hadsereg orvosai mellett a katonagyógyászok is csatlakozhatnak a szakmai egyletnek és azon belül külön szakosztályt alkothat-

nak.²⁷ Az 1930-ban elfogadott új alapszabály szerint a HOTE célja „a honvéd egészségügy tudományos fejlesztése”, melynek érdekében „a szakosztályok tudományos működésüket külön szaküléseken fejtik ki, azonban az egyesület minden tagja bármely szakülésen részt vehet. Általános érdekű honvéd-egészségügyi témák tárgyalására együttes tudományos ülés is tartható, melyet az egyesület elnöke [a honvédorvosi kar mindenkori főnöke] vezet. A tudományos szakülések helye – amíg az egyesületnek saját helyisége nincsen – valamely budapesti honvédkórház [például a mai Honvédkórház²⁸] e célra rendelkezésre bocsátott alkalmas helyisége.²⁹ A HOTE szervezeti stabilizálódását, szakmai és tudományos erejének növekedését mutatja, hogy 1929 áprilisában újraindult a Nagy Háború viharai és papírhíánya által elsodort szakfolyóirat, a Honvédorvos, amely azonban ekkor már formálisan is a Magyar Királyi Honvédséghez, közvetlenül pedig a Honvédorvosok Tudományos Egyesületéhez kötődött. A lap megindításában elévülhetetlen érdemeket szerzett dr. Ajkay Zoltán vezértörzsorvos, aki ekkoriban lett a honvédorvosi kar főnöke.³⁰

A Honvédorvos legelső számában tudósít az 1928. november 6-ai, immáron ötödik közgyűlésről; és nem csupán az akkor megválasztott vezetőség összetétele olvasható a beszámolóban (dr. Barcsay Kálmán és dr. Ajkay Zoltán vezértörzsorvosok és dr. Bartók József 1. oszt. főtörzsorvos, dr. Rasch [utóbb: Rassay] Rudolf II. o. főtörzsorvos, dr. Krall [utóbb: Krassay] Antal ezredorvos, dr. Jankó Béla I. o. főtörzsorvos és dr. Leitner Ferenc ezredorvos), hanem az úgyszintén kiderül, hogy a szervezet saját egyleti könyvtárral rendelkezett, melynek kezelője dr. Franz Géza törzsorvos, aki 1928-ban a gyűjteményt 27 kiadvánnyal gyarapította.³¹ A HOTE könyvtárasáról katonai anyakönyve alapján tudható, hogy 1889-ben született a Torontál vármegyei Mokrinban, 1913-tól volt katonaezredorvos és a II. világháborúig jelentős karriert futott be, 1929 és 1944 között a Honvédorvos felelős szerkesztője volt, 1935-ben egyetemi magántanári címet szerzett, utolsó beosztásában orvos vezérőrnagyi rangban a honvédorvosi tisztikar főnökeként szolgált. A háborúban hadifogságba esett, majd 1948. szeptember 24-ei keltezéssel „nyugatosként” „a tényleges szolgálatból – mindennemű ellátási vagy szolgálat alapján támasztható egyéb igény kizárásával – [elbocsátották], mert szolgálatával járó (hivatali) működése az ország demokratikus szellemű újjáalakítását tevőlegesen nem szolgálja”³².

Franz doktor gondoskodásának köszönhetően 1929 tavaszán a szakkönyvtár 466 kötetre szaporodott: az ekkoriban jellemző gyarapítási mód azonban inkább az ajándékozás volt, az adományozók összesen 128 kötetet ajánlottak fel, vétel útján csak egyetlen mű került a kollekcióba³³, és százhusz pengő értékben „idegen katonaezredorvosi folyóiratok költségeit a honvédorvosi tisztikar főnöke a rendelkezésre álló átalányból fedezte, a honvédorvosok továbbképzését elősegítendő.”³⁴

A HOTE választmánya előtt Franz Géza 1930. október 28-án tett javaslatot a könyvtár katalógusának kiadására, valamint „különböző könyvek, compendiumok

beszerzését határozta el a választmány úgy az orvosi, mint a gyógyszerészi szakosztály részére.” A VIII. rendes közgyűlés előtt tett jelentésből ismeretes, hogy a könyvtár állománya ekkor 468 könyv, és a közgyűlés a katalógus kiadására ötven, a javaslatban felvetett kiadványokra pedig háromszáz pengőt szavazott meg. A szakosztályok igényeit 1930. december 31-éig várták, a beszerzések ügyében pedig az egyesületi titkárból, pénztárosból és természetesen a könyvtárosból álló bizottság járt el. A HOTE könyves vonatkozásainak további érdekes momentuma az, hogy ugyanekkor a tagság arról is döntött, hogy testületileg belépnek a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulatba.³⁵

Az 1931. október 27-én tartott IX. rendes közgyűlés résztvevői az éves beszámoló között az Egyesületi Könyvtárról az alábbi tájékoztatást kapták: a gyűjtemény 1930-ban vétel útján összesen két művel gyarapodott, ajándékként 45, az Orvosi Könyvkiadó Társulat „tagjáruléka”-ként 5 kiadvány került a könyvtár birtokába, így az már 520 művet számlált. A bibliotéka az egyesületi kiadvány, a Honvédorvos révén pedig 23 szaklap szerkesztőségével állt cserekapcsolatban; a folyóirat kiterjedt és nemzetközi kapcsolatrendszere miatt közöltek a szerkesztők német, olasz, francia és angol nyelvű tartalmi összefoglalókat, később legalább címfordításokat is – igaz csak – 1937-től. A szakfolyóirat és az egyesület szakkönyvtárának ezen szakmai kapcsolata tudományszervezési és könyvtártudományi szempontból egyaránt magától értetődő, a HOTE és a Honvédorvos esetében azonban azzal is indokolható, hogy maga Franz Géza doktor jegyezte felelős szerkesztőként a teljes két világháború közötti korszakban a periodikumot. A közgyűlésen a könyvtáros a tagság hozzájárulását kérte F. Keysser Die Elektrochirurgie című munkájának megvásárlásához, illetve bejelentette, hogy a nyomtatott katalógus elkészült és rövidesen szétküldi a tagoknak.³⁶ Az egyesület a Honvédorvos következő számában rövid közleményben is hirdette a jegyzék megjelenését: „A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének könyvtárjegyzéke elkészült s majd minden állomás-orvosfőnök rendelkezésére bocsájtattott. Bajtársainknak a tartalomjegyzékhez csatolt útmutatás szerint a könyvek, folyóiratok rendelkezésére állanak. Akik ilyen könyvtárjegyzékhez nem juthatnak, forduljanak a HOTE könyvtárosához (dr. Franz Géza törzsorvos, Budapest, IX. Gyáli-út 17.)”³⁷ Egy esztendővel később, a HOTE XII. választmányi ülésén, 1933. október 11-én a könyvtáros arról tájékoztatta a vezetőséget, hogy a könyvtár ekkor már 544 kiadványt foglalt magában, gyarapodása az évben 11 volt, a Honvédelmi Minisztérium segítségével járattott külföldi szakfolyóiratok közül pedig az angol, a francia és az olasz periodikumok sajnálatosan csak késéssel érkeznek meg. A gyűjtemény ekkor a Gyáli úti katonai kórházban működő Közegészségügyi Intézet helyiségeiben működött; Franz doktor buzdította a tagságot a könyvtár használatára, amely a következő esztendőre 130 pengő gyarapítási keretet kapott.³⁸

Az 1934. november 23-ai XII. rendes évi közgyűlésen az éppen betegség miatt távollévő könyvtáros helyett dr. Krassay Antal ezredorvos olvasta fel az egyle-

ti könyvtár beszámolóját, mely szerint a dokumentumállomány a tagság ajándékaiból 145 művel szaporodott, és az időközben megnövekedett könyvtárról 1935 januárjában kiegészítő könyvjegyzék közzétételét és minden helyőrségnek megküldését tervezik. A közgyűlés a következő esztendőre ismételten 130 pengő gyarapítási keretet szavazott meg.³⁹ A XIII. rendes közgyűlésen (1935. október 29-én) Franz Géza 2. osztályú főorzsorvos a könyvtárosi beszámolóban a korábban beígért gyarapodási jegyzékről még mindig jövő időben beszélt, jelentéséből azonban az is megtudható, hogy ekkor a bibliotékában már 816 mű állt rendelkezésre, a növekedés pedig három tagtárs donációinak köszönhető: dr. Zimányi Vidor törzsorvos 1, dr. Lippay Artúr törzsorvos 55 és dr. Tirczka Kolos ezredorvos 17 művet adományozott, a többi 28 kötetet a gyarapítási keret terhére vásárolta meg a Honvédorvosok Tudományos Egyesülete.⁴⁰

Az egyesületi könyvtár ügye láthatólag fontos volt a vezetőség és a közgyűlések számára, a 15. választmányi ülésen vitéz dr. Ordódy Sándor elnök „ismertette azon évek óta több oldalról megnyilvánult óhajt, hogy központi fekvésű, olvasóterem rendeztessék be, ahol az eddig nehezen hozzáférhető külföldi szakfolyóiratok a tagok rendelkezésére állanának. A kérdés megoldásának jelenleg is igen nagy, főképpen anyagi természetű nehézségei vannak, de remélhetőleg sikerülni fog a tagok ezen régi kívánságát belátható időn belül teljesíteni.” A külföldi folyóiratok ügyében pedig a honvédorvosi tisztikar főnöke ígéretet tett, hogy a Nemzetközi Katonaorvosi Kongresszusok hivatalos lapja, a Bulletin International des Services de Santé des Armées de Terre, de Mer et de l’Air⁴¹ újra legalább minden katona-egészségügyi intézményben megtalálható lesz.⁴² De nem csupán az elnöki szavakból érzékelhető a szakkönyvtár ügyének kiemelt volta, hanem a 14. rendes közgyűlésen, 1936. november 10-én elhangzott könyvtárosi jelentésben ismertett eredmények is magukért beszélnek. Hiszen a bibliotéka gyűjteménye az előző évi 816 műről 1936 novemberére már 2116 tudományos kiadványra növekedett, ami részben adományoknak, részben szervezeti átalakításnak köszönhető volt. A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat három szakkönyvet adott „illetménykötetként”, szakfolyóiratokban megjelent könyvismertetésekért öt, vásárlás útján nyolc, dr. Lippay Artúr törzsorvos ajándékaként 11 munka érkezett a könyvtárhoz, ezerháromszáz kötet pedig az úgynevezett központi, a helyőrségi kórházban lévő Honvéd Orvosi Könyvtár integrálásával került a HOTE tulajdonába. Franz doktor javasolja, hogy „a közgyűlés köszönetét fejezze ki vitéz dr. Csukás Béla 1. osztályú főorzsorvosnak a [Gyáli úti] kórházi orvosi könyvtár műveinek átadása, valamint 2 könyvtárszoba átengedéséért”, továbbá buzdította a tagságot a könyvtár támogatására, adományokra, illetve bejelentette, hogy a szakrendes katalógus is elkészült. Az 1937. évre a könyvtár gyarapítására 150 pengőt szavazott meg a szervezet.⁴³

A HOTE 1937. november 4-ei 17. választmányi ülésén a könyvtáros, Franz Géza 2. osztályú főorzsorvos már egyetemi magántanári titulussal jegyzi beszá-

molóját, amelyben újra a gyűjtemény fejlődéséről tudósít, ekkor a téka 96 kiadvánnyal gyarapodva 2212 kötetesre növekedett. A Vöröskereszt Egyesület dísztermében megrendezett közgyűlésen pedig a tagság arról is tájékoztatást kapott, hogy az újabb nyomtatott katalógus ekkor már nyomdában volt. Ezen közgyűlés alkalmával Franz doktor a Honvédorvos felelős szerkesztői posztja mellé elnyerte a HOTE főtitkári tisztségét, így a könyvtár gondozását dr. Krassay Antal ezredorvosra bízta⁴⁴, aki a Honvédorvos teljes második korszakában a folyóirat kiadóhivatalát vezette. Krassay (1933-ig Krall) Antal doktor 1896-ban Temesvárott született, katonarvosai szolgálatát 1923-ban kezdte.⁴⁵

A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének tevékenységét az 1938-as esztendőben leginkább – az egyre határozottabban és nyíltabban militarizálódó országban – az április 28. és 30. között megtartott Első Magyar Sportorvosi Kongresszus és Kiállítás töltötte ki.⁴⁶ Ám ez nem jelentette azt, hogy a II. világháborúhoz közeledve a katonarvos-tudomány művelése háttérbe szorult volna; az 1939. január 16-án tartott közgyűlés elnöki megnyitójában dr. Frank Richárd vezértörzsorvos közvetve az egyleti könyvtár használatára is buzdította a szervezet tagjait: „Végül felszólítom honvédorvos bajtársaimat, hogy kísérjék állandó figyelemmel a külföldi katonai irodalmat is, és foglalkozzanak katonarvososi szempontból minden olyan, a szervezetet érhető traumás behatással, amely még nem jelentkezik az irodalomban...”.⁴⁷ Ugyanekkor a választmány a könyvtárostól arról értesülhetett, hogy a gyűjtemény fejlődése folyamatos, ekkor 2318 szakkönyvből választhattak a tudós honvédorvosok, és a kollekció további gyarapítására, az idézett elnöki célkitűzésnek, „feladatszabásnak” megfelelni kívánva újra százötven pengő támogatást szavaztak meg. A közgyűlésen azonban dr. Lippay Artúr főtörzsorvos a keret kétszeresére emelését javasolta; ekkor végül dr. Krassay Antal könyvtáros „ügybuzgó működéséért köszönetet”, a könyvtár pedig kétszáz pengőt kapott. A tagság azonban dr. Telbisz Antal ezredorvos felvetésére „Könyvalapot” is jóváhagyott, a felajánló a saját könyvének (Harcgázbetegségek kór- és gyógytana) eladásából befolyó összeget újabb egyesületi szakkiadványok közzétételének támogatására ajánlotta fel. És még másik „könyves” határozatot is hozott e közgyűlés: a Felvidék visszacsatolásával újra a Magyar Királyi Honvédség kötelékébe került a kassai helyőrségi kórház, melynek orvosi tudományos könyvtára megteremtésére újabb kétszáz pengő elkülönítését, valamint a HOTE egyleti bibliotékájában duplum példányban meglévő magyar szakfolyóiratok átadását szintén elhatározták.⁴⁸ A november 6-ai választmányi ülésen és a 7-ei közgyűlésen Krassay doktor a könyvtárban mindösszesen 18 új kötetről számolt be, de sikerrel kér a felvidéki helyőrségi orvosok megsegítésére, az Orvosképzés című folyóirat és szakkönyvek részükre történő megvásárlására, illetve könyvállványokra együttesen ötszáz pengőt.⁴⁹

Az 1940-es Honvédorvos csak a HOTE szaküléseiről tett közzé összefoglalókat, a választmányi üléséről, illetve a közgyűlésről nem adott hírt. Az 1941. janu-

ár 13-án tartott 23. választmányi ülés jegyzőkönyvkivonata azonban megjelent a folyóirat hasábjain. Ebből az tudható meg, hogy – a háborús évek ellenére, és a hadiorvoslás iránti megnövekedett figyelem miatt – a könyvtáros, dr. Krassay Antal törzsorvos az Egyesületi Könyvtár jelentős gyarapodásáról adott számot. A gyűjtemény ekkor 2677 művet foglalt magába; a szaklapok beszerzésére kétszáznyolcvan, szakkönyvekre pedig háromszáz pengős keretet a választmány ajánlására a tagság úgyszintén jóváhagyta. A Magyar Királyi Honvédséghez „újonnan” csatlakozott felvidéki katonai kórházak számára az Orvosképzés című szakfolyóirat példányainak szétosztásáról is döntés született. Erdély visszacsatolása feletti örömeiben és hivatásbeli felelősségérzettől vezérelve a kolozsvári helyőrségi kórház támogatására a HOTE könyvtárának duplumait és kétszáz, a marosvásárhelyi, besztercei és szatmárnémeti csapatkórházak részére pedig száz-száz pengőt ajánlott fel „nagy lelkesedéssel” az Egyesület tagsága. A közgyűlés abban a kérdésben is határozatot hozott, hogy a Telbisz-féle „könyvalap”-ból Almássy-Lippay Artúr Hadisebészet című monográfiáját adják ki a katonaeorvosok szakmai támogatására.⁵⁰ Érdemes megjegyezni, hogy a szervezet könyvkiadói tevékenysége a II. világháború alatt megmaradt.⁵¹ A következő háborús esztendőben az Egyesület Könyvtárába mintegy száz új kiadvány érkezett, így könyvállománya az 1942. január 19-ei választmányi ülés jegyzőkönyve szerint 2766 műből állt. Dr. Krassay egyetemi könyvtáros könyvek és folyóiratok vásárlására háromszáz-háromszáz pengőt használhatott fel, illetve azon panasza is meghallgatásra talált, hogy a gyűjtemény elhelyezése nem megfelelő, ígéretet kapott a helyzet megoldására. A közgyűlésen (1942. január 22.) azonban az utóbbi kérdésben nem történt előrelépés.⁵² Az 1943-as év egyesületi tervein már érződik a háború kedvezőtlen gazdasági hatása, a választmány 1943. január 13-ai 25. ülésén, illetve másnap a 21. rendes közgyűlésén a tagdíjak duplájára emelését határozták el, és a könyvtár állománya egy esztendő alatt csupán 12 növekménnyel 2778 szakkönyvre nőtt, és a jövőben „könyvek beszerzését az Egyesület nehéz anyagi helyzetére tekintettel nem javasol[t]a”, folyóiratok előfizetésére háromszáz pengőt engedélyezett.⁵³ A könyvtárban 1944. február 22-én, a HOTE választmányi ülésének napján 2803 mű állt a honvédorvosi kar rendelkezésére, könyvvásárlás ismét nem került szóba, de a folyóiratokra a választmány és a közgyűlés is négyszáz pengőt szánt a könyvtáros javaslatára. További könyvtári vonatkozású indítványokat úgyszintén megfogalmaztak a tanácskozáson: az Ifjúság Orvosa című szakfolyóiratot és a Magyar Kórházat a honvéd egészségügyi intézmények részére tervezték előfizetni háromszáz, illetve kétezer pengőből. Másnap a közgyűlés mindezeket megszavazta.⁵⁴

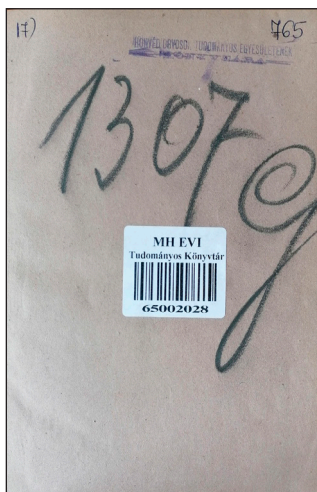
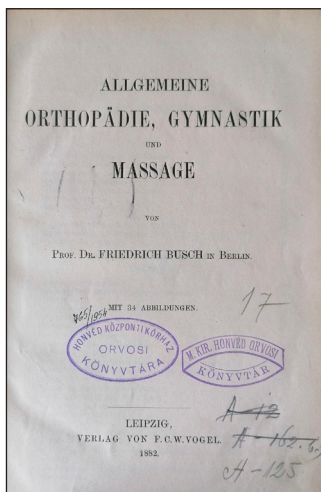
Az 1944-es év már egyre nehezebb helyzetbe hozta a katonaeorvosi szakmai infrastruktúra elemeit. A Honvédorvos 1944. március-áprilisi száma a Közérdeklő hírek rovatban publikálta az alábbi közleményt: „A f. évi április 3-án lezajlott angolszász terrortámadás alkalmával a lapunk szerkesztősége és kiadóhivatalának

elhelyezéséről is szolgáló Honvéd Közegészségügyi Intézet épülete telitalálatot kapott. A szükségessé vált átköltözés folytán szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk új címe: Budapest, XIV. kerület, Szent Domonkos [ma Cházár András⁵⁵] utca 8.”⁵⁶ Maga a folyóirat még egy lapszámot ért meg, a 16. évfolyam 5-6. száma jelent meg utoljára 1944. május-június keletkezéssel. A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének és a HOTE könyvtárának (illetve a Honvéd Közegészségügyi Intézetnek is) otthont adó Magyar Királyi Budapesti 1. Honvéd Helyőrségi Kórház nyugatra menekítették, így az 1944-1945-ben a bajorországi Neuburg an der Donauban, illetve Dillingen an der Donauban működött⁵⁷, a főváros ostroma után pedig az ingatlan több évre szovjet katonai használatban maradt. A II. világháború lezárása után tehát a budapesti katonai kórházak közül csak a Róbert Károly körúti, a mai Honvédkórház működött 1945. június 5-étől Budapesti 1. számú Helyőrségi Kórház néven⁵⁸. „A volt 1. sz. honvéd helyőrségi kórház /Bp. Gyáli út 17./ jelenleg orosz katonai megszállás alatt. /Élelmező raktár/. A volt 11. sz. honvéd helyőrségi kórház /Bp. Gömbös Gyula út [ma Alkotás utca] 25./ és a Tiszti kórház kapui zárva vannak. A kapun belül egy magyar rendőrőrszem teljesít szolgálatot, aki szemrevételezéskor jelentette, hogy a szovjet parancsnokság szigorú parancsára az épületekbe senki nem mehet be, azokkal a szovjet pság [parancsnokság] rendelkezik. A budakeszii József fhg. [főherceg] Szanatórium-ban szovjet hadikórház van elhelyezve” – olvasható dr. Bokor Győző, kórházparancsnok 1945. július 14-ei keletkezű jelentésében.⁵⁹ Az egyre inkább balra tolódó politika pedig magát az egyesületet miniszteri rendelettel szüntette meg 1947. február 17-én.⁶⁰

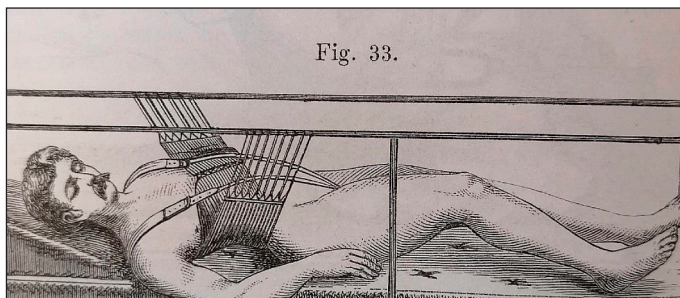
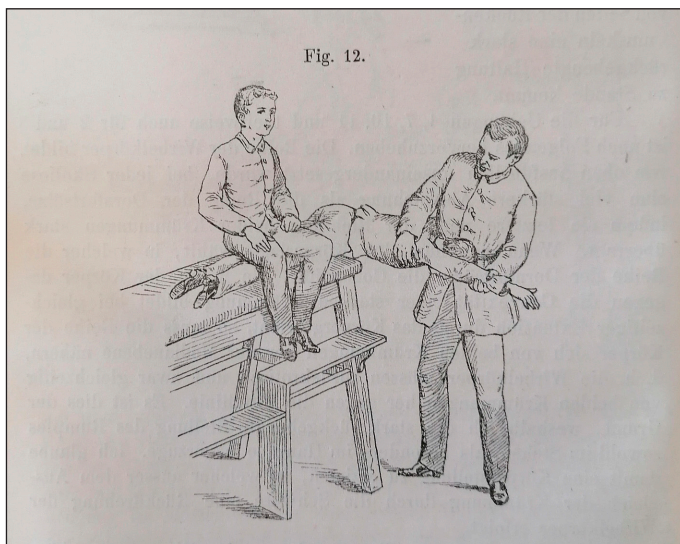
Az egyesületi könyvtár további históriájáról konkrét adatokat nem találtam, az azonban bizonyos, hogy a gyűjtemény részben szétszóródhatott, ahogyan a mai Honvédkórház korábban meglévő szakkönyvtára is erre a sorsra jutott, részben pedig más katonai orvosi bibliotékák, például a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtára állományába került.

Közülük érdekes könyvtártörténeti adalékokkal szolgál például Friedrich Busch berlini orvosprofesszor Allgemeine Orthopädie, Gymnastik und Massage című szakkönyve⁶¹, amely a katonai orvosi rehabilitáció számára is hasznos ismereteket tartalmaz. A kötet a tulajdonbélyegzők tanúsága szerint a Magyar Királyi Honvéd Orvosi Könyvtár állományából került a HOTE gyűjteményébe a két bibliotéka integrációjával, onnan pedig a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtárának jogelődjébe, ahol 1954-ben vette állományba akkori kollégánk.

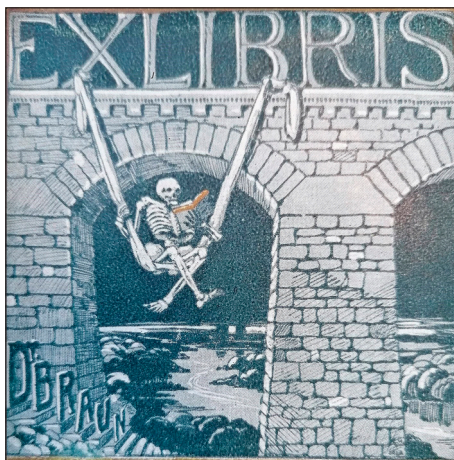
A munka azonban orvostörténetileg szintén figyelemre méltó, a következő oldal harmadik és negyedik ábrája jól illusztrálja a XIX. század végi ortopédia módszereit.

Friedrich Busch Allgemeine Orthopädie, Gymnastik und Massage című könyvének tulajdonbélyegzői

19. század végi ortopédiai módszerek ábrázolása

Az Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtárának – többek között – érdekes sorsú muzeális kötet a Borchard – Schmieden szerzőpárostól származó *Lehrbuch der Kriegschirurgie*⁶², amelyben a HOTE és a Honvédkórház könyvtári bélyegzője mellett mívés ex libris is látható. A könyvjegy tanúsága szerint a tábori sebészeti tankönyv dr. Braun Gyula tulajdonát képezte, aki 1877-ben született⁶³ a Nagy Háborúban ezredorvosként szolgált⁶⁴. Budapest Főváros Levéltára iratanyaga szerint Braun doktor 1917-ben végrendeletet készített.⁶⁵

A Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtára megbecsült szakmatörténeti relikviaként őrzi a két világháború közötti katonaeorvos-tudomány és tudományos közéleti fórum könyveit, amelyek tulajdonbélyegzői számos könyvtár és névváltozat megörökítésével emlékeztetnek a Honvédorvosok Tudományos Egyesületére, tudós katonaeorvosaira, köztük a két könyvtárosra, Franz Géza és Krassay Antal doktorokra, valamint a könyvek kalandos sorsára. *Habent sua fata libelli...*

Jegyzetek

1. Lukács József: *Katonai hírlapok a Magyar Honvédség megalakításától a világháború kitöréséig*. = Magyar Könyvszemle, 66. évf. 3. foly. 1942. 3. sz. 291. p. https://epa.oszk.hu/00000/00021/00210/pdf/MKSZ_EPA00021_1942_66_03_290-300.pdf (2020.08.15.)
2. Vö. A Honvéd, 1. évf. 1. szám. lapfeje
3. Bethlen Olivér: *Az olvasóboz*. = A Honvéd, 1. évf. 1867. 1. sz. augusztus 5. 1. p.
4. *Első magyar katonai tudományos egyesület*. = A Honvéd, 5. évf. 1871. január 12. 5. p.
5. *Uo.*
6. Sztráva Miklós: *Háborúra béke idején készülj és tanulj!!*. = Képes Harczi Világ: magyar altisztek s közharcosok számára mulatva oktató olvasmány: (A Honvéd melléklapja), 2. évf. 1871. 10. sz. március 9. [39]. p.

7. Sztráva Miklós: *A katonai tudományos egyeslet létrehozásához*. = A Honvéd, 5. évf. 1871. 10. sz. március 9. [39]. p.
8. Papp Ferenc: *A tiszti kaszinók története a két világháború között*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2014. 19. p. http://archiv.inu-nke.hu/uploads/media_items/papp-ferenc-etredes.original.pdf (2020.08.15.)
9. György Aladár: *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Budapest, Athenaeum, 1886. 344–345. p.
10. *Über Ziel und Aufgabe militär-wissenschaftlicher Vereine*. = Organ des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines, 1874. 121. p.
11. Vö. *Geschäftsordnung für den Ausschuss des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines*. = Organ des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines, 1870. 98–99. p.
12. György Aladár: *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Budapest, Athenaeum, 1886. 344–345. p., 366–367. p.
13. *A bécsi és a magyar katonai tudományos egyeslet*. = A Honvéd, 5. évf. 1871. 16. sz. április 20. [63]. p.
14. *Értesítés a m. katonai tudományos egyeslet tagjaiboz*. = A Honvéd, 5. évf. 1871. 26. sz. június 29. [103]. p.
15. Lukács József: *i. m.*, uo.
16. Vö. az OSZK katalógusát: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/956904> (2020.07.14.)
17. *Budapesti cím- és lakásjegyzék. 1914*. Budapest, Franklin-Társulat, 1914. 329–330. p.; Ua. 1916. 339. p.
18. *Der Militärarzt. Internationales Organ für das gesammte Sanitätswesen der Armeen*, utóbb: Zeitschrift für das gesammten Sanitätswesen der Armeen. Jg. 1–52. (1867–1918).
19. A kiadvány történetével kapcsolatban vö. Verseghi Mária: *A „Honvédorvos” 1888–1914*. = Honvédorvos, 36. évf. 1984. 1. sz. január–március 5–23. p.; Pogányné Rózsa Gabriella: *A Honvédorvostól a Honvédorvosig. Jubileumi visszatekintés az egyetlen magyar katonai orvosi szakfolyóirat 130. évére*. = Orvosi Könyvtárak, 15. évf. 2018. 4. sz. 15–34. p. <http://www.szszbmk.hu/konyvtar/folyoiratok/orvosi-konyvtarak>
20. *Circular-Verordnung des Kriegsministers v. 9. Dec. 1850. D. 6784*. = Vierteljahrsschrift für die praktische heilkunde, 1851. 3. Hauptteil. 42. p.
21. 75673/V. sz. *Körrendelet*. = Rendeleti Közlöny, 1902. október 12. 209. p.
22. *Egyesületünk eredete...* = Honvédorvos, 1. évf. 1929. április 1. sz. 15. p.
23. *A Budapesti helyőrségi Katona-orvosok tudományos egyesületének 1889. évi június 24-én tartott ülése*. = A Honvédorvos, 1889. 63–64. p.
24. *Catalog der Bibliothek des Militär-ärztlichen Vereines in Budapest*. Budapest, Kertész, 1900.
25. Frank Richárd: *Elnöki megnyitó beszéd. A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének 1939. január hó 16-án megtartott közgyűlésén*. = Honvédorvos, 1939. 3. p.
26. *Egyesületünk eredete*. = Honvédorvos, 1. évf. 1929. április 1. sz. 15. p.
27. Honvédorvos, 1929/1930. 244–245. p., Pethe Ferenc: *A HOTE 1930. március 11-én tartott 7-ik rendkívüli közgyűlése*. = Honvédorvos, 1929/1931. 275. p.
28. *Egyesületi hírek*. = Honvédorvos, 1930. 143. p.
29. Pethe Ferenc: *A HOTE 1930. március 11-én tartott 7-ik rendkívüli közgyűlése*. = Honvédorvos, 1929/1931. 275–276. p.
30. Honvédorvos, 1929/1930. 244–245. p.
31. Honvédorvos, 1929/1930. 15. p.
32. Vö. Dr. Franz Géza személyi anyaga. HL. AKVI 1890/897.
33. Honvédorvos, 1929/1930. 244–245. p.
34. Honvédorvos, 1929/1930. 272. p.
35. *Egyesületi ügyek*. = Honvédorvos, 1930. 166–167. p.

36. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1931. 235. p.
37. *A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének könyvtárjegyzéke.* = Honvédorvos, 1931. 248. p.
38. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1933. 215. p.
39. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1934. 241-242. p.
40. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1935. 266. p.
41. A periodikum a Liège-i székhelyű Office International de Documentation de Médecine Militaire szakfolyóirata volt 1928 és 1957 között.
42. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1936. 241. p.
43. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1936. 242. p.
44. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1937. 206-208. p.
45. Vö. Dr. Krassay Antal személyi anyaga. HL. AKVI 1894/2674.
46. Vö. *Egyesületi Ügyek.* = Honvédorvos, 1938. 122. p.; Az Első Magyar Sportorvosi Kongresszus és Kiállítás 1938 / rend. a Honvédorvosok Tudományos Egyesülete ; előszóval ellátta Frank Richárd. Budapest, HOTE, 1940.
47. Frank Richárd: *Elnöki megnyitó beszéd. A Honvédorvosok Tudományos Egyesületének 1939. január hó 16-án megtartott közgyűlésén.* = Honvédorvos, 1939. 312. p.
48. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1939. 28-30. p.
49. *Egyesületi hírek.* = Honvédorvos, 1939. 220-221. p.
50. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1941. 25-28. p.
51. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1942. 52-53. p.
52. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1942. 50., 52. p.
53. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1943. 44-45. p.
54. *Egyesületi ügyek.* = Honvédorvos, 1944. 44-46. p.
55. *Budapest teljes utcanévlexikona.* Budapest, Dinasztia : Gemini Budapest, 1998. 360. p.
56. *Közérdeklő hírek.* = Honvédorvos, 1944. 92. p.
57. Szijj Jolán (szerk.): *Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok.* 2. kiad. Budapest, Retit Real, 2002. 182. p.
58. 6/kt.1945. Bp., 1945. jún. 2. Hadtörténelmi Levéltár. X. 5. HKKK. 1945.
59. 86/kt. 1945. Bp., 1945. júl. 14. HL. X. 5. HKKK. 1945.
60. Vö. Budapest Főváros Levéltára. Budapest Egyesületei. <https://archives.hungaricana.hu/hu/archontologia/55199/?list=eyJxdWVyeSI6ICJclkhvbnZcdTAwZTlkbnJ2b3NvayBUdWRvbVx1MDBBIMW55b3MgRWd5ZXNcdTAwZmNsZXRIXClifQ> (2020.07.22.)
61. *Handbuch der allgemeinen Therapie.* 2. Bd. 2. th., Allgemeine Orthopädie, Gymnastik und Massage / Fiedrich Busch. Leipzig, Vogel, 1882.
62. Borchard, August – Schmieden, Victor: *Lehrbuch der Kriegschirurgie.* Leipzig, Barth, 1917.
63. Rendeleti Közlöny. 1912. január 8. 10. p.
64. *A Magyar Királyi Csendőrség névkönyve 1917. évre.* Budapest, Pallas, 1917. 442. p., 511. p. ; *A Magyar Királyi Csendőrség névkönyve 1918. évre.* Budapest, Pallas, 1918. 550. p., 623. p.
65. Vö. HU BFL - VII.203 - 1917 – 0755.

Bényei Miklós

„A könyvtáros társadalom ismeri, becsüli és szereti”

Arató Attila 90 éves

Hazánkban meglehetősen alacsony azoknak a könyvtárosoknak a száma, akik megkapták a legmagasabb állami kitüntetést, az Állami Díjat (korábban a Kosuth-, később a Széchenyi István-díjat). A kevesek közé tartozott Arató Attila, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatója, akinek munkásságát 1973-ban ismerte el a kormányzat az Állami Díjjal. Ekkor még viszonylag fiatal ember, 43 éves volt, de már tíz esztendeje irányította a debreceni intézmény munkáját. Amikor eljött a jogszabályban meghatározott idő (azaz betöltötte a hatvanadik életévét), 1990-ben kérte nyugdíjazását. Teltek, vagy inkább repültek az évtizedek, és mi, egykori munkatársai, barátai hirtelen rádöbbszünk, hogy Arató Attila – hála szívós fizikumának – is elérte az aggastyáni kort, kilencvenéves lett.

Arató a „fényes szellők” legendás nemzedékének tagja. 1930. július 7-én született a Békés vármegyei (1950-től Békés megyei) Szeghalom nagyközségben. Édesapja elemi vagy népiskolai tanító, közkeletű kifejezéssel szólva: néptanító volt. Szülei pár esztendővel később (Attila nyolc éves korában) úgy döntöttek, hogy a gyermekeik eredményesebb tanulását elősegítendő a tisztántúli (valójában az egész magyarországi) reformátusság szellemi központjához, Debrecenhez közelebb költöznek. Mégpedig az egykori hajdúvárosba, a Hajdú vármegyei Vámospércsre, amely ekkoriban szintén nagyközség volt. Tehát Arató Attila gyermek- és serdülőkorában lényegében falusi környezetben élt, nőtt fel, élményei jelentős hányadát itt szerezte; szellemi-eszmei ébredésekor kortársai sokaságához

haszonlón a majdani népi értelmiségiek útján indult a pályája. A családi terveknek megfelelően édesapja a jó eszű kisleány 1940-ben a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumba íratta be, amelyet már akkor is a város legjobb középiskolái között emlegettek. (Közbevetőleg megjegyezhető, hogy egy ideig itt tanított Kovács Máté, a huszadik századi magyar könyvtárügy egyik kiemelkedő alakja.) Arató Attila úgynevezett bejáró diák volt, azaz nyolc tanéven át nap mint nap vonattal érkezett. 1948-ban érettségizett, de már más világ volt, mint amikor először belépett a gimnázium kapuján.

Érettségi után különbözeti vizsgát tett a református tanítóképző intézetben, majd 1949-ben lakóhelyén, Vámospércsen tanítóként kezdett el dolgozni. Rögtön beiratkozott a tanári szakosító tagozatra is Szegeden, de itteni tanulmányait katonai behívója miatt félbe kellett szakítania. Vámospércsen megbízták a népművelési ügyvezető és a népkönyvtáros teendőinek ellátásával. A katonaságnál zászlóalj-könyvtáros és kultúrszoba-felelős volt. Ekkor még nemigen gondolta, hogy későbbi életútja évtizedeken át szorosán kötődik a könyvtárügyhöz, életműve e területen teljesedik ki. Természetesen – nemzedékének számos tagjához hasonlóan – az ifjúsági mozgalomba is tevékenyen bekapcsolódott: előbb az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége (EPOSZ), aztán a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) helyi vezetőségének tagja, majd 1952 őszétől közel négy évig a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Hajdú-Bihar megyei bizottságán a középiskolai és az egyetemi fiatalok felelőse. Innen hívták át 1956-ban a Debreceni Városi Tanácshoz, a művelődési osztály vezetőjének. Most már nemcsak szemlélője a város kulturális életének, hanem az egyik irányítója. Közben elég közelről megismerhette az egész ország művelődési folyamatait, kiterjedt jogi, közigazgatási és szervezési tapasztalatokra tett szert, kiváló kapcsolatokat épített ki, azaz gyarapította a később igen jól kamatozó kapcsolati tőkét. Arató Attila azt is felismerte, hogy a társadalmi mozgás ezen szektorában csak akkor lehet hasznos, eredményesen dolgozni, ha az ember maga is művelt. Ezért – édesapja intelmeit is követve – folyamatosan tanult és tanult. Tanácsai működése idején szerezte meg 1959-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a történelem szakos tanári diplomát, majd elvégezte a művelődési minisztérium kulturális akadémiajában irodalomesztétikai és a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem esztétika szakát. S gyermekkorától kezdve mindig sokat olvasott, és az olvasottakon mélyen elgondolkodott.

Mondhatni: sokoldalúan felkészült pályája nagy fordulatára, a könyvtárigazgatói teendők ellátására. A tapasztalt, de még mindig nagyon fiatal, alig több mint harminckét éves művelődéspolitikus maga kérte, hogy nevezzék ki a súlyos vezetési válságba került Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár élére. (Tehát – hogy a szocialista kísérlet időszakában sűrűn használt zsargonra utaljak – nem „ejtőernyős” volt.) A fenntartó, a megyei tanács úgy döntött, hogy 1963. február 1-jétől Arató Attila lesz az intézmény vezetője. Hamar kiderült, hogy az elhatározás helyes

volt. Az új igazgatót egy átfogó minisztériumi vizsgálat is segítette; ennek záródokumentuma kijelölte az előrelépés fő irányait, a fontosabb tennivalókat.

Arató Attila már említett tapasztalataira és kapcsolataira, egyre inkább kibontakozó vezetői képességeire támaszkodva, imponáló műveltség és széles körű tárgyi tudás birtokában, figyelembe véve a könyvtárügy, főleg a közművelődési könyvtárak hazai és nemzetközi fejlődésének tendenciáit meglepően rövid idő alatt úrrá lett a megyei intézmény belső problémáin, és hétmérföldes lépésekkel haladt előre a megye tanácsi könyvtári hálózata elmaradottságának felszámolása terén. A közművelődési könyvtárügy felfelé ívelő szakaszában a debreceni megyei könyvtár meglepően gyorsan felzárkózott a hazai élmezőnyhöz, közben sajátos arculatot alakított ki. Gondolatvilágát a művelődéspolitikai szemlélet vezérelte: felfogása szerint a könyvtár egyfelől a művelődés egyik alapintézménye, elválaszthatatlan a kultúra többi ágától, a társadalom mindenkori elvárásait kell teljesítenie, másfelől a könyvtárak használata, a könyvtári dokumentumokban rejtőző információkhoz való hozzájutás állampolgári jog. A gyors szakmai tájékozódás után egyértelműen elkötelezte magát a hazánkban évek óta fokozatosan meghonosodó public library eszménye mellett, és határozottan képviselte ennek magyar változatát, a III. könyvtárügyi konferencián 1970-ben és a tanácsi közművelődési könyvtárak fejlesztéséről 1972-ben közzétett minisztériumi szakmai irányelvekben megfogalmazott általános nyilvános könyvtár modelljét, egyik fő – és eredményes – törekvése ennek megvalósítása volt. Következésképpen, sokféle ellenállást, ellenvetést leküzdvé kiállt a szabadpolcos kölcsönzés korszerű módszere mellett. A nemzetközi trendekre ügyelve kiemelt figyelmet fordított a tájékoztatásra. Az országban az elsők között, az 1960-as évek derekán megszervezte a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban a tájékoztató szolgálatot, sőt 1966-ban már ennek szakosított változatát is. E részleg kiemelkedő teljesítménye volt a Tájékoztató jegyzék vezetői számára (1968–89) című kurrens cikkválogatás, amely országos szolgáltatássá növekedett, a havonta megjelenő füzet számaira néhány évig minden megyei könyvtár (no meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) előfizetett. Önként vállalt kezdeményezés volt a könyvtári kiadvány- és információcsere akció; az éves füzetek mindmáig nélkülözhetetlen könyvtártörténeti források. A harmadik sikeres vállalkozás a szombathelyi megyei könyvtárral közösen készített, az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny éves pályáteleihez összeállított ajánló bibliográfiai sorozat. A debreceni megyei könyvtár részese volt annak az országos munkálatnak is, amelynek során 1967–68-ban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) irányításával kidolgozták a közművelődési könyvtárak mintaértékű gyűjtőköri szabályzatát. A hatvanas évek végétől lelkes támogatója és propagátora az „Olvasó népert” mozgalomnak. Arató Attila rögtön reagált az 1964-ben kiadott miniszteri utasításra, amely a megyei könyvtárakban kötelező feladatként írta elő a helyismereti gyűjtést és szolgáltatást. A hajdani városi (múzeumi) közművelődési könyvtártól örökölt értékes lo-

kális állomány bázisán pár esztendő alatt országos hírű gyűjtemény szerveződött, és erre példamutató, szintén országos hatású bibliográfiai és egyéb tájékoztató tevékenység épült. A hetvenes évek elején – elsősorban a KMK kezdeményezésére – a debreceni könyvtár élére állt annak az akciónak, amely a városi és a járási könyvtárakban is szorgalmazta a helyismereti munka megindítását, illetve ahol már volt valami, fellendítését. S ha már a tanácsi könyvtárhálózatnál tartunk, megemlítendő, hogy Arató Attila igazgatói ténykedése első szakaszának egyik fő érdeme a korábban számtalanszor elmarasztalt megyei hálózat rendbetétele; egybeközött számos új könyvtár építése, illetve létesítése. Nem hallgatható el, hogy még tanácsi osztályvezetőként volt részese a Debreceni Városi Könyvtár, azaz a fiókkönyvtári hálózat (és központja) megszervezésének, amely akkoriban szintén az úttörő kísérletek egyike volt. Szoros munkakapcsolatban állt az iskolai és a szakszervezeti könyvtárakkal. Az előbbieket hálózatának fejlesztését különösen fontosnak tartotta.

A rá annyira jellemző új iránti fogékonyság, más szóval az innovatív szándék, hajlam tipikus példája, hogy a megyei könyvtárak közül az elsők között szerzett be sokszorosítógépet, majd alapított sokszorosító műhelyt, megteremtve ezzel a sikeres és sokrétű (bibliográfiák, adattárak, szemelvénygyűjtemények, tanulmánykötetek stb.) kiadványprogram technikai (reprográfiai) feltételeit. Az intézményben lokálisan és országosan is elismert tudományos tevékenység bontakozott ki, ezért nem véletlen, hogy az elsők között nyerte el a „tudományos könyvtár” címet (vagy rangot). Ennél is jelentősebb, mert a jövő távlatai felé mutatott a számítástechnika könyvtári alkalmazásában rejlő lehetőségek felismerése. Jó érzékkel sürgette a számítógéppark létrehozását és folyamatos fejlesztését; ha csak tehette, élt a pályázatok kínálta esélyekkel. Bár a méltán forradalminak tekinthető változás fogadtatása a munkatársak körében eleinte vegyes volt, végül mindenki megbarátkozott a komputerrel, majd az internettel. Tudjuk, ma már elképzelhetetlen ezek nélkül a könyvtári munka.

Miután Arató Attila hamar igazolta a fenntartók választását, és igazgató társai meglepően gyorsan el- vagy befogadták, egyáltalán az egész szakma elismerte kvalitásait, érdemes szólni vezetői habitusáról is. E sorok írója hosszú évekig közvetlen munkatársa volt, tehát észrevételeim személyes tapasztalatokból fakadnak, táplálkoznak. Talán még hitelesebb, ha őt magát idézem, a nyugdíjba vonulásakor adott interjúból: „Sohasem hittem a kényszer, a parancsszó erejében, sem a mindentudó vezetőkből. Ezért nem bántam, ha saját területükön nálam többet tudó munkatársakra találtam. Munkatársakra és nem beosztottakra volt szükségem...” Ő ezt a kollektív vezetés elvének nevezi. De nevezhetjük a menedzser szemlélet érvényesülésének is. Arató Attila nem volt szakképzett könyvtáros, ezért nem kívánt beleszólni a mindennapi munka részleteibe, azok megoldását az adott szakterületen jártas kollégáira bízta. Menedzserként végezte viszont a tervezés, az irányítás, az ellenőrzés, a számonkérés feladatát. Mégpedig szakmai igényességgel

és felelősséggel, nemzetközi, országos, megyei és helyi rátekintéssel a politikai, gazdasági, művelődési folyamatokra. Beszélhetünk demokratikus vezetési stílusról is. Jó szívvel fogadta munkatársai ötleteit, javaslatait, rendkívül szoros kapcsolatot tartott a csoport-, majd osztályvezetőkkel. Egy-egy vezetői értekezleten (majd mindegyiken), igazi vita, valóságos műhelymunka folyt. A közösen (olykor második vagy harmadik nekifutásra) hozott döntést aztán közösen kellett végrehajtani – ha valaki kitért ez elől, azt nem vette jó néven, és természetesen igaza volt. Elég gyakoriak voltak az összes munkatárs részvételével zajló értekezletek is, hogy mindenki megismerje a többi munkaterület, kolléga konkrét feladatait, azaz ily módon könnyebb volt összehangolni a teendőket. Arató következetes vezető volt, munkatársaiban megbízott, nagy gondot fordított a fiatal tehetségek felkarolására és útnak indítására. Mindennek bizonyítására egy újabb mondat a már idézett nyugdíj előtti interjúból: „Számomra a legnagyobb „vezetői” sikert, örömet a velem dolgozók egyéni kibontakozása, személyi sikerei jelentették.”

A személyzeti munka fontos elemének tartotta a mindenkori vezető (jelen esetben a saját) személyes példamutatását. Nemcsak olyasmiről volt szó, mint a fegyelmezett munka, a dohányzás mellőzése (a könyvtár fokozottan tűzveszélyes hely!), a munkatársak iránti tisztelet, hanem az emberi tartás, a családi élet tisztasága stb. Pár hete elhunyt feleségével 65 évet éltek boldog házasságban, később jött lányukat nagy szeretettel nevelték, akárcsak három remek unokájukat. Egy szóval: Arató Attila emberként is példaadó vezető volt.

Már utaltunk arra, hogy Arató igazgatói munkásságát a könyvtárügyön belül általános elismertség övezte. Számos szakmai testületbe, munkabizottságba beválasztották vagy meghívták, számos központi munkaanyag elkészítésében működött közre. Nyugdíjazásáig a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke volt, s több éven át a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának tagja. 1973-ban az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács alelnökévé választották, valamint ő lett a közművelődési és iskolai könyvtári tagozat vezetője is.

Az elismerés kézzel fogható jelei a kitüntetések. Országos szinten is számos alkalommal volt ebben része: Szocialista Kultúráért – 1961, Kiváló Népművelő – 1969, Állami Díj – 1973, Szabó Ervin-emlékérem – 1986. A csúcspont természetesen a legrangosabb hazai állami kitüntetés, az Állami Díj. Mint ahogy arról már szó esett, viszonylag fiatalon kapta meg, de mi, szakmabeliek tudjuk, hogy teljesen megérdemelten. A hivatalos indoklás is valami ilyesmire céloz: a kormányzat a díj II. fokozatát „eredményes és érdemes könyvtárügyi tevékenységéért” adományozta. Voltaképpen erről szólt Páldy Róbert ez alkalomból közölt interjúja is a Könyvtáros hasábjain, s ennek egyik félmondata a mostani cikk címe.

Arató Attila sikeres vezetői pályájának voltaképpen egyetlen kudarca volt: nagy álma, az új könyvtárépület igazgatósága alatt nem épülhetett meg. Mindazonáltal ő elégedetten távozott a könyvtárosi pályáról. Amikor nyugállományba vonulása-kor elbúcsúzott a megyei könyvtárak igazgatóitól, bölcsen állapította meg: „Jó, ha

úgy mehet el az ember egy szakmából évtizedek után, hogy értelmesen, tartalmasan, érdekes ügyért dolgozott.” Mindazok, akik ismerjük, tiszteljük és szeretjük, meggyőződéssel állíthatjuk, hogy ő valóban így élt és dolgozott.

Szívből kívánunk minden jót, jó egészséget. Kívánjuk, adja a sors, hogy elérhesse a matuzsálemi kort lánya, veje és unokái nagy örömeire. Mi, egykori munkatársai, barátai, a szakmabeliek együtt fogunk örülni velük. Így legyen.

Debrecen, 2020. augusztus 29.

Forrás: Méliusz Juhász Péter Könyvtár

Vasné Tóth Kornélia

A „tudományos bűvár”, gyűjtő id. Szinnyei József emlékére

Id. Szinnyei József arcképe¹

A bibliográfus, könyvtáros, irodalomtörténész, lexikográfus id. Szinnyei Józsefre (1830–1913) – eredeti nevén Ferber Józsefre – születésének 190. évfordulóján emlékezünk. Barátja, Abafi (Aigner) Lajos irodalomtörténész, bibliográfus egyik életrajzírója nyomán „tudományos bűvár”-nak nevezte,² olyan kutatónak,

aki szorgalmas munkájával nagy szolgálatot tesz a tudománynak és az azzal foglalkozóknak. Szinyei így nyilatkozott erről: „A mit tettem [...] azt a közjóért tettem, egy porszem az közművelődésünk nagy épületéhez, melynek fölépítéséhez, minden jó hazafinak, tehetsége szerint, hozzá kell járulnia.»²³

Szinyei szellemi hagyatékát, életművét, kiterjedt levelezését, kéziratos jegyzeteit, naplóit és nyomtatásban megjelent munkáit, sajtóbibliográfiáit, folyóiratrepertóriumait többen behatóan tanulmányozták és bemutatták. Gondolok itt az *Id. Szinyei József emlékezete*⁴ című kötetre 2002-ből, mely a Nemzeti Könyvtár alapításának 200. évfordulójára jelent meg, Gazda István szerkesztésében; az A. Szála Erzsébet által vezetett kutatás eredményeként létrejött *A tudósok biobibliográfiája. Id. Szinyei József (1830–1913) könyvtártudós akadémikus életműve*⁵ (2006) című könyvre; valamint Gyurcsó Júlia kétkötetes bibliográfiájára (2011)⁶ és doktori disszertációjára (2012).⁷ A *Szinyei és követői. Id. Szinyei József halálának 100. évfordulójáról megemlékező centenáriumi emlékkönyv* 2014-ben, Szőnyi Éva szerkesztésében jelent meg.⁸ Többen külön is foglalkoztak id. Szinyei József komáromi vonatkozású írásaival,⁹ az általa létrehozott hírlapkönyvtárral,¹⁰ OSZK-beli igazgatóságával,¹¹ akadémiai könyvtárbeli hagyatékával¹² – csak hogy a kutatás főbb irányait említsem.

Életútjának, tevékenységének rekonstruálásához nagy segítséget jelent Szinyei kéziratos hagyatéka, amely több ezer levélből és levéltári iratból, 64 kötetnyi naplóból és számos jegyzőkönyvből, jelentésből áll. E dokumentumok, melyek az MTA könyvtárában és az Országos Széchényi Könyvtárban kutathatók, kultúrtörténeti vonatkozásaik miatt fontos forrást jelentenek a korszak művelődéstörténetét és Szinyei kapcsolati hálóját kutatók számára.

A „gőzhangya” – ahogy kortársai nevezték – fáradhatatlan szorgalommal gyűjtött és írt, szerkesztett, kutatót. Már gyerekkorában sokat olvasott, magán- és kölcsönkönyvtárakba járt, tanárai indíttatása és olvasmányai nyomán ekkor ültetődött el benne nemzeti irodalmunk ismerete és szeretete. Az elolvasott könyvekről már diákkorában jegyzéket készített, a gyűjtést is ekkor kezdte, elsőként a komáromi színlapokkal, majd a könyvekkel.¹³ Gyűjtőtevékenységét pesti egyetemi évei alatt is folytatta, majd a győri akadémiára járva a helyi olvasótársaság tagja lett. Bölcsész és jogi végzettségével kezdetben ügyvédek mellett segédkezett, majd egy biztosítóbanc hivatalnok is lett; a német mellett francia, angol, spanyol, olasz nyelveken értett. Közben folyamatosan gyűjtötte a szülővárosára, Komáromra vonatkozó dokumentumokat. Fokozatosan került látószögébe a hazai – és külföldi – hírlapirodalom elhanyagolt volta, ettől kezdve ennek megismertetése és gyűjtése lett az egyik fő célja. Ebbéli tevékenységét 1872-től az Egyetemi Könyvtár, majd 1888-tól teljes állásban a Magyar Nemzeti Múzeum Hírlapkönyvtárának (melyet a Széchényi Könyvtár osztályai közé soroltak be) munkatársaként folytatta. 1901-ben a tár igazgatóőre lett. Közben, 1893. január

26-tól a Nemzeti Könyvtár élére is kinevezték, ezen posztjában 1894. január 4-től Fejérpataky László váltotta.

Nevét a hírlapkönyvtári tevékenysége mellett az 1891 és 1914 között kiadott *Magyar írók élete és munkái* című 14 kötetes lexikonsorozat kapcsán ismerik sokan, amely közel 30 000 addig élt – tágan értelmezett – magyar író (szépirod., költő, tudós, filozófus, hittudós stb.) életrajzát és műveinek jegyzékét tartalmazza. „A hírlapok ismertetésénél, kutatva a szerkesztők és hírlapírók életrajzát, azok irodalmi működését, az álnevek magyarázatát, sat., feltűnt neki különösen azon nagy hiánya irodalmunknak, hogy nem rendelkezünk teljes magyar írók névtárával és bibliographiával.”¹⁴ Ezen a hiányon próbált segíteni e lexikon megírásával, melyhez sok éven át gyűjtötte – részben levelezéssel – az adatokat, a kisebb, kevésbé neves írókat is bemutatva. 1890-ben a *Magyar írók élete és munkái* első füzetének borítóján az alábbi felhívást tette közzé: „Fölkérem a magyarországi írókat, szíveskedjenek életrajzi adataikat és irodalmi működésük jegyzékét hozzámmal előbb beküldeni. A megjelent életrajzok pótlását is szívesen veszem és azt a Pótlékban közlésem. Id. Szinnyei József.”¹⁵ Ekkor már országosan ismert volt a neve, egyrészt publikációi és repertóriumai, másrészt az egész ország területére kiterjedő hírlapgyűjtő körútja révén. Kiterjedt kapcsolati hálóján keresztül hatékonyan tudta terjesztetni az önéletrajzokhoz készített kérdőíveit, a gyászjelentések gyűjtését is részben e cél szolgálatába állította. „»Teljes életemben irodalmunk megismerésére törekedtem, de azt másokkal is megismertetni volt leghőbb vágyam«¹⁶ – vallotta a monumentális mű készítésének indítékáról, melyen közel negyedszázadig dolgozott.

Hivatali teendői, bibliográfiai, repertóriumai, lexikonszerkesztői, hírlaptári feladatai átszőtték a mindennapjait, ettől kezdve munkája a hobbi is volt egyben. Gyűjtői szenvedélyét is e célok szolgálatába állította, persze a tudományosság nevében. A gyűjtésbe mindenféle foglalkozású és az ország bármely területén élő embert bevont, többüket ismeretlenül kereste fel, rengeteget levelezett: „A gyűjtés csak úgy virágzik, ha szakadatlan levelezésben és szóbeli összeköttetésben áll a gyűjtő gyűjtőivel, ellenkező esetben a gyűjtők kedve lankad, sőt el is alszik...”¹⁷ – írta Szentiványi Zoltánhoz 1882. szeptember 4-én kelt levelében.

Sokoldalú gyűjtőtevékenysége kiterjedt a könyvek, hírlapok (és ezek előfizetési felhívásai) mellett a kisnyomtatványokra, gyászjelentésekre (partecédulákra), ponyvafüzetekre, naptárakra, színlapokra, étlapokra egyaránt. Tóth Dániel dunavecsei földbirtokoshoz, postamesterhez írt 1879. november 1-jén kelt levele jól összefoglalja gyűjtési tárgyait: „Jelenleg leginkább könyvészzel foglalkozom, gyűjtöm az 1848/9-ki nyomtatványokat és kéziratot; Komáromra vonatkozó nyomtatványt, kalendáriumokat sat. ezenkívül kéziratot, ponyva irodalmi termékeket [...] sat. Gyászjelentéseket.”¹⁸ Az aprónyomtatványokat különösen féltette attól, hogy nyomuk vész: „[...] minden oly apró nyomtatványt gyűjtök, mely el-

kallódásnak van alávetve” – írta a Fülöp Adorjánhoz szóló levélben 1882. február 28-án.¹⁹ Gyűjteménye rendezésében nagy segítségére volt a felesége.

A gyűjtőmunka során a következő metódust követte: „A gyűjtés annak ki még nem próbálta kissé szokatlan, de ha szövetkezünk barátainkkal, 4-5 buzgó ember pár nap alatt szép sikert mutathat fel. A gyűjtést leginkább nyomdákban lehet kezdeni, hol szép szóért ily lim-lomot szívesen átengednek; azután minden családnál lesz 5-10 ily színlap v. gyászjelentés [...] más gyűjtőkkel csereviszonyban állok [...]”²⁰

Előszeretettel fordult tehát a nyomdákhoz, nyomdatulajdonosokhoz, például Gámán Zsigmond kolozsvári nyomdatulajdonoshoz, Darula Arnold losonci nyomdavezetőhöz. A gyászjelentések (partecédulák) kapcsán 1882 elején még 162, 1882 novemberében már 380 gyűjtővel állt kapcsolatban.²¹ A gyűjtésben őt segítő levelezőpartnerei közül megemlítek néhányat: Ballagi Aladár történész, nyelvész; Kis Ernő református főiskolai tanár Pápán; Kosutány Ignác pécsi jogakadémiai tanár; Jakab Ödön főiskolai tanár Déván; Márki Sándor történetíró, tanár Aradon, majd egyetemi tanár Kolozsváron; Szabó Károly, a kolozsvári tudományegyetem tanára; dr. Fülöp Adorján államgymnasiumi tanár Zentán; Adorján Miklós tanár Csurgón; Berzeviczy Tivadar magyar kir. tanfelügyelő Eperjesen; Rómer Flóris Ferenc régész, egyetemi tanár; Koncz József marosvásárhelyi tanár, könyvtárnok; Darnay Kálmán (szül. Dorner Kálmán) sümegi régész, muzeológus, a Darnay-múzeum alapító igazgatója; Jókay Lajos dunaradványi földbirtokos; Bodó Lipót földbirtokos Nagy-Szelezsényben; Magyary-Kossa Sámuel ügyvéd, földbirtokos, könyvgyűjtő (Tápiószentmárton); Balogh Zoltán berettyóújfalui földbirtokos; Tóth Dániel földbirtokos és postamester Dunavecscén; Beke Antal gyulafehérvári kanonok, történetíró; Véghelyi Dezső veszprémi alispán; Mayer István esztergomi püspök-kanonok; Részely Mihály somorjai esperes-plébános; Reizner János szegedi főjegyző, múzeumi és könyvtárigazgató; Lendvay Benő pozsonyi orvosdoktor, orvosi szakíró; Karaczag [Karczag] Vilmos debreceni segédszerkesztő.

Több levelezőpartnerével hírlapgyűjtő-csereviszonyban állt, köztük említhető a sokat utazó, és Szinnyeinek külföldi, amerikai lapokat küldő Liptay Pál (Amerikai Egyesült Államok), a német lapokat postázó Wilhelm Dann (Németország) és a portugálokat beszerző Francisco Gersche (Portugália).

Gyűjtői hatékonyságát mutatja, hogy Szentiványi Zoltánnal 1881 decemberében fogadást kötött, aki odaígérte egész gyűjteményét, ha sikerül egy év alatt 20 ezer gyászjelentést összeszednie.²² Bár Szinnyeinek minden követ meg kellett mozgatnia, sikerült teljesítenie a megígért mennyiséget. Így írt erről Bodó Lipót barátjának 1882. március 8-án: „Engem a gyűjtésre és fogadásra (mely azonban csak önkénytes és nem kerül még 10 szivarba sem, jóllehet Szentiványi ur odaígérte egész gyűjteményét ha sikerülni fog 20 ezeret egy év alatt összehoznom)

Szentiványi gyűjteménye ösztönzött és hogy megmutassam mikép nem kell 20 év ahhoz, hogy 20 ezeret összegyűjtsünk...”²³

Szorgos munkájának köszönhetően nagy értéket képviselő magángyűjteményében jelentékeny részt tettek ki az aprónyomtatványok. A belőlük (többek között a gyászjelentésekből) szerzett hatalmas információanyag nélkül nem jöhetett volna létre a nagy mű, a *Magyar írók élete és munkái* 14 kötete sem. Szinnyei a gyűjtéssel is a tudományt szolgálta: „A gyűjtés nem más mint sport de nemes sport, melylyel a tudományosságot elősegítjük, annak hasznos szolgálatot teszünk.”²⁴ – vallotta.

Érdemei elismeréséül 1897-ben elnyerte a királyi tanácsosi címet, a Magyar Tudományos Akadémia 1899-ben megválasztotta levelező tagjának; 1905-ben a Komárom Vármegye és Városi Múzeum Egyesület, 1908-ban a Petőfi Társaság tiszteletbeli tagjának választotta. Széles körű, a tudomány és a művelődés szolgálatában folytatott tevékenysége, munkabírása példaértékű nekünk, könyvtárosoknak és kutatóknak. Az 1992-ben alapított, könyvtárosoknak adományozható Szinnyei József-díj is méltán őrzi emlékezetét.

Jegyzetek

1. Forrás: Kocsy Anikó: *Id. Szinnyei József „Hírlapkönyvtára”*. In: *Gyűjtők és gyűjtemények. A Nemzeti Könyvtár gyűjteményes kincsei és történetük*. Szerk. Boka László és Ferenczyné Wendelin Lídia, Kosuth: OSZK, Budapest, 2009. 104. p.
2. Abafi Lajos: *Idősb Szinnyei József* = Figyelő: Irodalomtörténeti Közlöny, 6. évf. 1881. 10. kötet 43–44. p.
3. Uo., 44. p.
4. *Id. Szinnyei József emlékezete. Művelődéstörténeti és sajtótörténeti írásai*. Összeáll. Gazda István, a bev. tanulmányt írta Kozocsa Sándor. Piliscsaba, MATI, 2002. 323 p. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 26.)
5. *A tudósok biobibliográfiája Id. Szinnyei József (1830–1913) könyvtártudós akadémikus életműve*. A kutatást vezette: A. Szála Erzsébet, az anyaggyűjtést végezte: Perjámosi Sándor, sajtó alá rendezte: Gazda István. Nyugat-magyarországi Egyetem – Magyar Tudománytörténeti Intézet – Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma, Sopron : Piliscsaba : Budapest : Révkomárom, 2006. 216 p. (Akadémia-történeti kutatások. Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 56.) A kötetről lásd Kéglí Ferenc: *Komáromi főhajítás id. Szinnyei József életműve előtt* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 16. évf. 2007. 5. sz. 34–38. p. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00125/pdf/05konferenciak.pdf> (2020.07.25.)
6. Gyurcsó Júlia: *Idősb Szinnyei József bibliográfiája*. Budapest, ELTE, 2011. – 2 db. – 1. köt. *Nyomtatásban megjelent írásai és a róla szóló irodalom (1848–2010)*. 343 p. ; 2. köt. *Kézírtas hagyatéka, könyvtári és levéltári iratok (1792–1913)*. 308 p. <http://mek.oszk.hu/10100/10168/> (2020.07.25.)
7. Gyurcsó Júlia: *Idősb Szinnyei József kéziratos hagyatéka. Adalékok id. Szinnyei József életrajzához és szakmai pályaképeéhez könyvtárakban és levéltárakban őrzött kéziratos hagyatéka alapján*. Doktori disszertáció. Kézirat. ELTE, Budapest, 2012. 302 fol. + mellékletek (A 13–14. sz. melléklet két külön kötetben.) <http://doktori.btk.elte.hu/lit/gyurcsojulia/diss.pdf> (2020.07.25.)
8. *Szinnyei és követői. Id. Szinnyei József halálának 100. évfordulójáról megemlékező centenáriumi emlékkönyv*. Szerk. Szőnyi Éva, OSZK : Gondolat : MKE, Budapest, 2014. 185 p. (Nemzeti Téka sorozat)

9. *Id. Szinyeyi József komáromi históriái.* Sajtó alá rend. Hidvégi Violetta, Szerk. Virág Jenő, Tatabánya, Komárom-Esztergom M. Önkormányzat, 1997. 239 p. (Castrum könyvek, 5.)
Az MTA Könyvtárának REAL repozitóriumában elérhető – a nyomtatott kötetből eltérő címmel és terjedelemmel közreadott – elektronikus verzió adata és elérhetősége: *Id. Szinyeyi József (1830–1913) akadémikus, könyvtártudós komáromi históriái.* Összeáll. és sajtó alá rend. Hidvégi Violetta, Virág Jenő, Gazda István, MATI, Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, Tatabánya, 1997. 229 p. (A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei, 47., Castrum könyvek, 5.) <http://real.mtak.hu/id/eprint/19532> (2020.07.25.)
10. Kocsy Anikó: *Id. Szinyeyi József „Hírlapkönyvtára”.* In: *Gyűjtők és gyűjtemények. A Nemzeti Könyvtár gyűjteményes kincsei és történetük.* Szerk. Boka László és Ferenczyné Wendelin Lídia, Kossuth : OSZK, Budapest, 2009. 104–115. p.
11. Perjámosi Sándor: *Id. Szinyeyi József a Nemzeti Könyvtár élén (1893–1894)* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 16. évf. 2007. 5. sz. 39–44. p. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00125/pdf/05konferenciak.pdf> (2020.07.25.)
12. M. Kondor Viktória: *Idősb Szinyeyi József hagyatéka az Akadémia Könyvtára kézírattárában* = Magyar Tudomány, (71. köt. új folyam 9. kötet.) 124. évf. 1964. 12. sz. 781–793. p.
13. Abafi: *i. m.*, 45. p.
14. Abafi: *i. m.*, 48. p.
15. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 1. köt., 23–24. p.
16. Gyurcsó (2011): *i. m.*, 1. köt., 106. p.
17. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 349–350. p.
18. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 418. p.
19. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 150. p.
20. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 347–348. p.
21. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 63–64., 220. p.
22. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 63. p.
23. Uo.
24. Gyurcsó (2012): *i. m.*, 2. köt., 347–348. p.

Pogány György

Magánkönyvtárak, gyűjtők, könyvek, vakarékok

Közelítés egy konferenciakötethez

A magyarországi magánkönyvtárak sok száz éves, lényegében a középkortól kezdődő történetének három jelentős korszaka különíthető el. Az első a magyarországi humanizmus kora, melynek kiemelkedő példája a *Bibliotheca Corviniana*, Mátyás király gyűjteménye. A második a felvilágosodás időszaka, amikor nagyszemű főúri és főpapi könyvtárak keletkeztek, és ezek tekintélyes része ma is meglévő, fontos nemzeti intézmények alaprétegét képezi. A harmadik pedig a 19. század vége, 20. század eleje, nagyjából az első világháborúig terjedően. Ezt a harmadik korszakot alapvetően az jellemzi, hogy immár nem enciklopédikus gyűjtőkörű könyvtárakat hoztak létre a nagy bibliofilek – gróf *Apponyi Sándor*, *Ráth György*, *Todoreszku Gyula*, hogy csak néhány nevet említsünk a kor kiemelkedő gyűjtői közül – hanem speciális tematikájú bibliotékákat.

A három korszak közül sok szempontból a második nyújtja a legtöbb tanúságot a mai kornak. A 18. század második felében bontakozott ki Európában az olvasás forradalma, új társadalmi rétegek jelentek meg az olvasók és a könyvgyűjtők között, például a nők. Átalakult az olvasás technikája is, az *intenzív*, vagyis kevés, főleg szakrális tartalmú könyv elmélyült, többszöri és többnyire hangos olvasása helyett terjedt az *extenzív*, vagyis sok, immár világi tárgyú könyv kevésbé elmélyült, sokszor szórakozási célú néma olvasása. Bár a könyvgyűjtés értelem-szerűen megmaradt exkluzív és meglehetősen költséges szenvedélynek, a mind

olcsóbbá váló könyv egyre szélesebb körben jelent meg és tette lehetővé egy-egy lelkész, tanár, orvos vagy más értelmiségi hivatású személy számára a foglalkozás gyakorlását segítő munkakönyvtár alapítását. Megkönnyítette a könyvek beszerzését a fejlődő és szélesedő könyves infrastruktúra, a kiadás, előállítás és terjesztés mennyiségi és minőségi bővülése.

Az olvasástörténeti kutatások az 1970-es években kezdődtek Szegeden *Keserű Bálint*, majd *Monok István* irányításával. A kiterjedt forrásfeltáró munkának köszönhetően a 16., 17. illetve a 18. század első felének hazai olvasmányműveltsége immár kellő részletességgel ismerhető meg, és a kutatás az utóbbi időszakban kiterjedt a felvilágosodás korára is. Az új eredmények szélesebb körben történő megismertetése volt a célja a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központjában* 2020. március 6-án tartott *Könyvek magántulajdonban (1770-1820)* című konferenciának. A tanácskozás rendező intézményei a *BTK Lendület Nyugat-magyarországi irodalom Kutatócsoport*, a *MOKKA Egyesület*, a *MOKKA-R Tagozat* és az *MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága* voltak. A rendezvényről lapunk már hírt adott *Borvölgyi Györgyi* tollából (*Könyvek magántulajdonban (1770-1820): Könyvtörténeti konferencia az MTA Könyvtár és Információs Központban* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 2020. 3. sz. 32–34. p.). Azt, hogy visszatérünk a tanácskozásra, jelentősége és fontossága mellett az is indokolja, hogy elektronikus formában megjelent a konferencián elhangzott előadások szövegének szerkesztett változata.

A felvilágosodás korának könyv-, könyvtár- és olvasástörténeti forrásai részben azonosak az előző korszakéval, de szükséges a forrástipológia kiegészítése, módosítása. Erre a feladatra vállalkozott *Monok István Magánkönyvtárak (1770-1820)* című metodikai jellegű tanulmányában. A korábbi korszak általa kidolgozott forrástipológiáját új elemekkel bővítette ki, például a magángyűjtemények árverési katalógusaival vagy az intézményi könyvtárak nyomtatott katalógusaival. Fontos források lehetnek a kiadói nyomtatott katalógusok csakúgy, mint a korabeli nyomtatott folyóiratokban közreadott kiadói ajánló jegyzékek. Ezt a tipológiát még ki lehetne egészíteni az elolvasásra javasolt művek nyomtatott jegyzékeivel, ezeket főleg a női olvasók számára tették közzé, például ilyen *Szerencsi Nagy István* összeállítása a német *Andreas Meyer Barátságos oktatás, hogy kellésék egy ifjú asszony embernek magát a díszes erkölcsökben méltóképpen formálgatni* című, a nőneveléssel foglalkozó 1783-ban megjelent munkájában közreadott ajánló könyvjegyzék, melyben az eredeti német bibliográfiát Szerencsi magyar művekkel helyettesítette. A tanulmány további részében Monok a korszakolással foglalkozik, megállapítva, hogy egyre nő az új szellemi áramlatokat tartalmazó könyvek Magyarországra érkezése: míg 1620-ig majdnem naprakész a könyvek és eszmék recepciója, 1720 körül már mintegy 30 év, 1820-ra pedig eléri a fél évszázadot a késés.

Granasztói Olga Európai könyvterjesztői hálózatok, német kereskedők, magyarországi könyvfogyasztók II. József korában: Új felvetések Pozsony, Pest-Buda és Bécs könyvkereskedésének kutatásában című tanulmányában a könyves intézményrendszer meghatározó szereplőinek, a könyvkereskedőknek a lehetőségeit és szerepét vizsgálja abban, hogy miként befolyásolta egy-egy szerző vagy mű befogadását, elterjedését a könyvpiac. Granasztói részletesen bemutatja a svájci *Société Typographique de Neuchâtel* (STN) könyvkiadó és kereskedőház magyarországi kapcsolatrendszerét. Az STN levéltárának Magyarországra vonatkozó forrásai azt bizonyítják, hogy a kisebb volumenű megrendelések ellenére a Pozsonyban és Pest-Budán működő kereskedőket megbecsülték, megbízható partnernek tekintették a nyugat-európai központokból kiinduló új könyvtermés hálózati rendszerében. Granasztói Olga meggyőzően bizonyítja, miszerint a művelt, széles látókörű könyvkereskedők – mint *Anton Löwe, Johann Michael Weingand, Philipp-Ulrich Mahler* vagy a *Doll és Schnwaiger* páros – tájékozott értelmiségiként, az „irodalom köztársasága” tagjaként léptek fel az új külföldi könyvek terjesztésében.

A korszak főúri könyvtáraival két közlemény foglalkozik. *Széchenyi Ferenc* kollekciónak egy speciális részét mutatja be *Vasné Tóth Kornélia Ponyvák Széchenyi alapkönyvtárából az Országos Széchenyi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtár gyűjteményében (1770-1820)* című írásában. A magyar nyelvű irodalom korabeli nagy példányszámban közreadott nyomtatványai voltak a rövid terjedelmű, gyűjtőnéven ponyvaként emlegetett, változatos tartalmú, szépirodalmi és gyakran politikai jellegű, aktuális kérdéseket taglaló kiadványok. (Érdemes megemlíteni, hogy *Sándor István* az 1803-ban közreadott fontos bibliográfiájában, a *Magyar Könyvesházban* állást foglalt a kisnyomtatványok bibliográfiai regisztrálása mellett, felvette kötetébe a sajátos elnevezésével *nakarékok*nak mondott dokumentumokat, mert – mint indokolta – azok is lehetnek nevezetesek, ugyanakkor nagyon könnyen elkallódnak.) Az igénytelen kiállítású és változatos tartalmú kis- és aprónyomtatványok szerencsére felkeltették a korabeli gyűjtők figyelmét, így gróf Széchenyi Ferenc is igyekezett megszerezni ezeket a nyomtatványokat. Az OSZK mintegy 6700 tétel számláló ponyvagyűjteménye közül az alapító hozzávetőleg 2000 kisnyomtatványt birtokolt. A tanulmány ezek közül az 1770 és 1820 között keletkezett mintegy 270 művet mutatja be, kitérve az azokat előállító nyomdákra (Buda, Komárom, Sopron, Pozsony) is. Vasné Tóth Kornélia írása egyúttal fontos hozzájárulás Széchenyi Ferenc gyűjteményének jobb megismeréséhez és kapcsolódik ahhoz a kutatási programhoz, melynek célja az alapító bibliotékájának rekonstruálása.

Szabó Ádám Egy főúri tudóskönyvtár: a Telekiek gyűjteménye című dolgozatában az MTA Könyvtára alaprétegét tárgyalja. Mint köztudott, gróf *Teleki József* 1826-ban adományozta a *Magyar Tudós Társaságnak* a család több generációja által gyűjtött mintegy 30 000 kötetes bibliotékáját. A téka sok szempontból különbözött a

korabeli főúri könyvtáraktól, elsősorban azért, hogy a különféle tudományterületek modern szakirodalmát igyekeztek beszerezni. Alapjait *Teleki József* fektette le, mintegy 3000 kötetes kollekciót hagyott hátra. Fia, *Teleki László* gróf fejlesztette nagymértékben a könyvtárat, mintegy 24 000 kötetet szerzett be. Örököse, az adományozó *Teleki József* ezt gyarapította tovább. A tanulmány bemutatja a könyvtár összetételét és megállapítja, miszerint „elsősorban *László* tevékenységének köszönhetően, egy igazi enciklopédikus tudóskönyvtár volt, amelyben a reprezentáció, a műemlék jellegű könyvek beszerzése csak másodlagos szempontot jelentett.” Ezért válhatott alkalmassá a *Telekiek* gyűjteménye a tudós testület könyvtárává.

A konferencia egyik szekciójában a köznemesek és az alsópapság olvasmányairól volt szó. *Horváth József* *Adalékok a Győri Egyházmegye római katolikus alsópapságának könyvkultúrájához: Falusi és mezővárosi plébánosok könyvhagyatéka (1770-1820)* című írásában ezt a kérdéskört taglalja. A Győri Püspöki Levéltárban mintegy 450 papi hagyatéki irategyüttes maradt fenn az 1770-1820 közötti fél évszázadból. A szerző ebből a forráscsoportból a Mosoni-Duna két partján található két község, *Horvátkimle* és *Magyarkimle* plébánosainak könyves hagyatékát elemzi. A vizsgált jegyzékek kis száma miatt általános következtetéseket nehéz levonni, az azonban egyértelműnek látszik, hogy szerény mértékben ugyan, de nőtt a kötetszám és átalakult tartalmában is a plébánosok személyi könyvtára. A házi tékákbán őrzött könyvek száma eltérő volt, *Magyarkimlén* például *Karner János Zsigmond* hagyatékában 1817-ben 93 kötet volt, *Rigler József* tulajdonában pedig 1821-ben 41 tételt írtak össze. Általánosságban azonban megállapítható, hogy többnyire néhány tucatnyi könyvet lajstromoztak a hagyatéki iratokban. Mindenesetre az esettanulmány révén jobban megismerhető a két falu papságának műveltsége.

Hegyi Ádám *Hogyan lesz magánkönyvtárból közösségi könyvtár? Példák két délvideki református egyházmegye lelkészi könyvtáraira a 18-19. század fordulóján* című publikációja két, kulturális értelemben perifériának számító egyházmegye, az *Alsó-Baranyai* és a *Békési* református lelkészeinek könyvtáraival foglalkozik. Kínálkozik a lehetőség, hogy összehasonlítsuk az előző, a katolikus alsópapság könyves kultúráját tárgyaló írással. *Hegyi Ádám* mindkét egyházmegye egy sajátos, a győri egyházmegyében ismeretlen gyakorlatát ismerteti, nevezetesen léteztek olyan kis csoportok a gyülekezeteken belül, amelyek a közösségi olvasást rendszeresen gyakorolták. Ezekből a csoportokból a gondosan ápoltszövegek kijutottak a szóbeliségbe is. Erre példa a *Belhyei Graduál*, melynek egyes, a „hivatalos” egyház által kárhozott énekeit a gyülekezet tagjai megszólaltatták, a kántorok pedig időről időre lemásolták. Hasonló volt a helyzet Békésen, ahol egy passiót – az egyház tilalma ellenére – rendszeresen énekeltek a hívek, illetve a kántorok itt is rendszeresen másolták a szövegeket. Van példa egyébként igazi közösségi könyvtárhasználatra

is, *Kis Bálint* a békési egyházmegyében a lelkészek között olvasókört alakított ki a 19. század elején.

Simon Beáta a zalai köznemesek tékáiról értekezett, írásának címe: *Köznemesek magánkönyvtárai a 18. századi Zalában, hagyatéki leltárak alapján*. A Zala Megyei Levéltárban a gyám- és árvaügyi hagyatéki iratokban akadnak könyvekre vonatkozó dokumentumok. A szerző vizsgálódása szerint 35 leltárban vannak könyves adatok az 1770-1820 közötti korszakból. 11 nagyobb (40 kötet feletti), 6 átlagos (15-40 kötet), 13 szegényes, csekély (1-14 kötet), 9 ismeretlen tartalmú, illetve darabszámú jegyzék található. (Az ismeretlen tartalmú és a gazdagabb könyvállományú csoport közötti átfedések okozzák a számszerinti eltérést a mintában.) A tanulmány nem tárgyalja a nagyobb állományú gyűjteményeket, vagyis a teljesen vagy részben ismeretlen tartalmú, továbbá a csekély és az átlagos kötettségű jegyzékekkel foglalkozik. Összegző megállapítása szerint jellemzi ezeket a kicsiny gyűjteményeket a vallási könyvek dominanciája, a kötetek egyébként sokszor örökléssel kerültek tulajdonosaikhoz, de általában megőrizték ifjúkori tanulmányaik tankönyveit, többnyire jogi munkákat. Nyelvi összetételében még uralkodó a latin, a magyar nyelvűek aránya csak lassan emelkedik.

A Tudósok, irodalmárok gyűjteményei elnevezésű szekcióban négy tanulmány található. *Zvara Edina* *Görög Demeter könyvtárának kézíratait* mutatja be. A filológia régi jámbor óhaja volt, hogy milyen nagyszerű lenne, ha előkerülne Görög Demeter irattára, amelyet a tudós szerkesztő a *Hadi és Más Nevezetes Történetek*, illetve a *Magyar Hírmondó* szerkesztőjeként alakított ki. A csoda a közelmúltban megtörtént, Zvara Edina Kismartonban, az Esterházy-gyűjteményben találta meg. *Esterházy Miklós* herceg 1819-ben vásárolta meg a könyveket, térképeket és kéziratokat – elsősorban annak elsőrangú hungarikum jellege miatt. A szerző *Bárány Péter*, *Batsányi János*, *Kis János*, *Révai Miklós*, *Trenk Frigyes* és *Verseghy Ferenc* autográfjait tárgyalja. A kéziratoknak roppant nagy a jelentősége, részben a lapokban megjelent írásképek manuscriptumai, de kisebb-nagyobb eltérések is megfigyelhetők a nyomtatott változathoz képest. De akadnak szép számmal kiadatlanok is. A tanulmány függelékében a szerző három művet közöl. Az első *Batsányi János* *Az európai hadakozásokra* című költeménye, mely ugyan nem ismeretlen, de egy újabb szövegváltozat. Verseghy Ferenctől két eddig publikálatlan textust közölt Zvara, az egyik természettudományi jellegű értekezés: *A' Földnek még most is tüzet okádó Hegyeiről, és a' Planétáknak a' Napból, a' Holdaknak pedig a' Planétákból, mint annyi Vulkánus gyüleményekből való származásáról*, a másik pedig egy hexameterekben íródott fordítás: *Jób' könyvének eleje, próba gyanánt a' zsidóból kötött magyarsággal fordítva*. *Doncsecz Etelka* írása részben kapcsolódik Zvara Edina tanulmányához: *Verseghy Ferenc könyvtárairól* értekezik. Verseghy könyvtáráról két jegyzék készült, az első még 1810-ben, a második 1822-ben bekövetkezett halála után és könyveinek az

örökösnek való 1824. januári átadása között keletkezett. Látszólag tehát kedvező helyzetben van a Verseggy-tékát kutató, azonban a valóságban a helyzet bonyolultabb. Az 1810-es jegyzék töredékes, közreadója, *Gálos Rezső* a kézirat beosztását követte a publikálás során. A második jegyzék közreadója *Deme Zoltán* más eljárást követett: ő egy rekonstruált, abban a formában soha nem létező gyűjtemény jegyzékét közölte. Gálos Rezső a teljes könyvtár állományát mintegy 650 kötetre becsülte, a második jegyzékben 350 tétel szerepel. A szakirodalom eddig azon az állásponton volt, hogy hosszú fogsága alatt könyvtára megsemmisült. *Doncsecz Etelka* vitatja ezt a tézist, szerinte az 1810-es jegyzékben sok olyan mű található, amely fogsága előtti működéséhez köthető. 1810 után sok könyvétől megvált, ugyanakkor haláláig megőrizte *Martinovics* és *Hajnóczy*, egyáltalán nem kockázatmentes műveit. A szerző végkövetkeztetése az, hogy el kellene készíteni a két könyvjegyzék jegyzetelt, kritikai igényű közreadását.

Violáné Bakonyi Ibohya a csurgói *Csokonai Református Gimnázium*ba került magánkönyvtárakat mutatja be *Újabb adatok a somogyi udvarházak könyvkultúrájának kérdéséhez* című közleményében. A gimnáziumi könyvtár muzeális gyűjteménye a református bibliotékák között az egyik legfiatalabb, 1800 óta működik. Az állomány gyarapításában nagyon fontos tényező volt, hogy a megye nemesi sorra az intézményre hagyták könyveiket, így a gimnáziumi téka egyfajta keresztmetszetét nyújtja Somogy megye egykori nemesi könyvtárainak. A szerző a tanulmányban ismerteti az adományozókat és jellemzi könyveiket is. A legértékesebb az 1912-ben a könyvtár birtokába jutott *Sárközy*-kollekció volt, a 2600 kötet tekintélyes része egykor *Sárközy István*, a 18–19. század fordulóján élt sokoldalú, művelt alispán könyvtárát képezte.

Sauttersheim Ignác nevét csak a felvilágosodás alapos tudorai, no meg *Rousseau* figyelmes olvasói ismerhetik. Az ő könyvtárát mutatja be *Dóbbék Ágnes Sauttersheim Ignác könyvei* című dolgozatában. A jómódú pesti polgárcsaládban született és kiváló tanulmányokat folytató Sauttersheim 1760-ban a pozsonyi kamara fogalmazója lett, azonban könnyelmű életmódja, adósságai miatt menekülnie kellett. Így került Svájcba, ahol megismerkedett Rousseau-val, aki *Vallomásaiban* emlékezett meg róla. Pozsonyban hátrahagyott ingóságait, köztük könyveit 1763. július 5-én elárverezték, ekkor készült könyvtárának jegyzéke. A kalandori mentalitású ifjúnak 174 kötetes könyvtára volt, francia, latin és német nyelvű művek, többségében történelmi és jogi kötetek. A szépirodalmi munkák szinte kivétel nélkül francia nyelvűek voltak. Mindenesetre könyvei is tanúsítják széles körű műveltségét. Az 1767-ben elhunyt Sauttersheim halálának híre eljutott Rousseau-hoz, aki így emlékezett meg róla: „...a szerencsétlen fiatalember sorsán szánakozva továbbra is azt hiszem, hogy nemeslelkűnek született, és hogy romlott viselkedése csupán azoknak a helyzeteknek a következménye, amelyekbe került.” A 18. század má-

sodik fele a nagyvonalú kalandorok, egy *Cagliostro*, egy *Casanova* korszaka is volt, az ő szerényebb formátumú rokonuk lehetett Sauttersheim Ignác.

A tanulmánykötet írásai alapos mélyfúrások, forrásfeltárások nyomán keletkeztek, és fontos hozzájárulást jelentenek a korszak művelődésének jobb megismeréséhez.

Könyvek magántulajdonban (1771-1820) / szerk. Dóbék Ágnes. – Budapest : Reciti, 2020. – 242 p. : ill. – (Reciti konferenciakötetek, 6.)

A kötet az alábbi linken érhető el:
<https://www.reciti.hu/2020/5877>

A mese új platformja: az interaktív könyv

A szülők, pedagógusok és a gyerekek generációi közötti különbség egy része megragadható a digitális eszközökhöz való viszonyban és használatban. A különféle mentalitások megértésének jó eszköze lehet az interaktív könyv, amelynek egyik lehetséges új formája szövegszerűségében kötődik a hagyományhoz, s interaktivitásának befogadásában egy egészen másfajta attitűdöt kínál fel. Varga Emőke nemrég megjelent monográfiája mindarról szól, amit az interaktív könyv befogadásához tudni érdemes.

Varga, aki tudományos pályája keretében az illusztrációkkal, a kép és a szöveg viszonyával foglalkozik, Kass János illusztrációit vizsgálta (*Kalitka és korona*, 2007), majd *Az illusztráció* című könyvében (2012) a teóriában, kritikában, oktatásban megjelenő illusztrációkat elemezte konkrét példákon keresztül. Érdeklődése szinte törvényszerűen irányult a szöveg és kép újabb együttesét, s a többféle medialitást is magába foglaló interaktív könyvekre. Az eddigi legnagyobb magyar interaktív könyves startup vállalkozást, a *BOOKR Kids* alkalmazást elméleti háttérrel és gyakorlati használatával folyamatosan figyelemmel kíséri. (*A könyvek életre kelnek. Bevezetés az interaktív könyv elméletébe és gyakorlatába a BOOKR Kids alkalmazásával*. Szerk. Varga Emőke, 2018.) Az SZTE JGYPK Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportjának vezetőjeként több kutatást és azokat bemutató konferenciát szervezett az interaktív könyv témájában a hallgatókat is bevonva.

A L'Harmattan Kiadó gondozásában 2019-ben megjelent könyve az interaktív könyvhöz kapcsolódó elméletek áttekintése mellett két gyakorlati példát is részletesen elemez. Kötete naprakész, aktuális és hiánypótló. Az interaktív könyv egy új digitális és szerencsés esetben irodalmi műfaj, mely 2010-ben jelent meg. A fogalom még nem honosodott meg igazán magyarul. Gyakran az olyan játékkönyveket értik az interaktivitás alatt, melyeknek egyes részei különféle motorikus lehetőségeket kínálnak a legkisebbeknek. Varga Emőke könyve a digitális formában, applikációként elérhető, okoseszközre letölthető, többnyire szépirodalmi, elsősorban gyermekirodalmi szöveget interakciókkal együtt kínáló programokról szól.

A könyves kultúra új formája, egy új művészeti ág, oktatási segédanyag, az olvasóvá nevelés eszköze? Ez mind lehet az interaktív könyv. Új kérdéseket vet fel a használata, a befogadás mikéntje. Varga Emőke könyve ezekben a kérdésekben nyújt segítséget mindazoknak, akik érintettek az új digitális műfaj használatában: a szülőknek, a pedagógusoknak, a könyvtárosoknak, s minden szakembernek, aki gyerekekkel foglalkozik.

A könyv elsőként az elméleti kérdéseket tárgyalja. A médiumokat és a kommunikációt középpontba helyező, a nemzetközi elméleti irodalmat és annak főbb kérdéseit bemutató fejezetekben hatalmas anyagot mozgat, mind elméleti téren, mind pedig a bőségesen hozott példákkal.

Az interaktív könyvre e monográfiában javasolt definíció a következő: „Kommunikációs szempontból az interaktív könyv a (néma és hangos „olvasásra” is alkalmas) nyomtatott könyvekkel rokon műfaj, annyiban legalábbis, hogy lehetővé teszi, sőt kibővíti a különféle képeskönyvtípusok befogadási folyamatára jellemző interperszonális és metanarratív kontextus megképzésének potenciáit.” (15. p.) Az interaktív könyv ebben a kötetben mint gyermekirodalmi új digitális műfaj jelenik meg, mely legközelebb a képeskönyvekhez áll, bár annál több lehetséges interakciót kínál, az animációs filmeknél szegmentáltabb, látszik a szöveg, s ez különbözteti meg a videójátékoktól is, ugyanis a szövegnek a jelentésképzésben játszott szerepe meghatározó. A szerző Frederico Aline meghatározását is idézi, miszerint az interaktív könyv olyan hibrid szöveg, amely egyesíti a különböző narratív formák jellemzőit, és mint alkalmazás képes a digitális média teljes eszköztárának kiaknázására. A gyerekek számára az interaktív könyvet közvetítő eszköz, a tablet vagy az okostelefon medialisága is fontos szempont. Az interaktív könyv értelmezéseinek lehetséges példáját egy, a könyvtárosok és könyvet szeretőik szívéhez közeli nyomtatott könyvként, rövidfilmként és applikációként is elérhető történeten keresztül mutatja be. A William Joyce által jegyzett, 2011-ben megjelent *The fantastic flying books of Mr. Morris Lessmore* című történet egy íróról szól, aki épp alkotói válságban szenved, amikor egy hurrikán elsodorja a könyveit, a házát és egy különleges világba repíti, ahol egy mágikus könyvtár őre lesz, ahol naplót ír a könyvtár következő őrei számára.

Varga Emőke előbb más szerzők megállapításait összegzi: Aquilera és munkatársai három elemzési szempontot javasolnak: a szocioszemantikait, a filmelméletit és a játékelméletit. Ezek a szempontok lehetővé teszik az alkalmazás multimodális tapasztalatainak megértését és feltérképezését. Egy másik elemzési modellben Frederico Aline az észlelési, az értelmezési és az ideológiai szinteket elemzi.

A monográfia szerzője azt javasolja, hogy „a médiumokat mint megsokszorozott, egymásra ható, önmagukban is komplex, jelentésképző entitásokat kell értelmeznünk.” (20. p.) Az interaktív könyv olyan fokú médiakoncentrációt hoz létre, hogy emiatt a játékokhoz áll legközelebb. A képeskönyvekben jelenlévő szöveg és képek mellett az interaktív könyv képi mozgásokat, hangokat tartalmaz, motorikus

cselekvésekre ad lehetőséget. Különösen fontos, hogy az értelmezési szinteknek megfelelően a gyerekekkel foglalkozó szakembereknek legyen nyelvük, fogalomkészletük arra, ami a kijelzõn történik. Ehhez segítő kérdéseket is kaphatunk a monográfiából. Varga Emõke több ponton rávilágít, hogy még a gyártásban sem veszik mindig figyelembe az interaktív könyv mûködésének mechanizmusait, lehetőségeit, s így gyenge minőségû programok is születnek. Az interaktív könyv létrejöttéhez egy komplex alkotói gárda szükséges. A szerzõség kérdése is problematikussá válik, más szinten kezelik az író, a zeneszerzõt, a színészt, a programozót. Gyakran még az egyes alkotók nevének feltüntetése is elmarad, ami komoly hiányosság.

Már az irodalmi mû és az illusztráció közötti viszony is többféle lehet: a szinekdotikustól a metaforikuson és a metonimikuson át az ironikusig terjedhet. (39. p.) Az interaktív könyv médiumainak jelentésképzése az együttmûködés, a kiegészítés és az ellentmondás pólusain jön létre, s ezek kombinációjával a részleges és teljes ismétléssel vagy ellentmondással megvalósítva. (38. p.) Ez az együttmûködés akkor sikeres, ha segíti a hangzó/írott szöveg befogadását.

Kommunikációs modellbe helyezve az üzenet kódolója és dekódolója közé egy technikai közvetítõ eszköz ékelõdik, okostelefon vagy tablet formájában. A felhasználó többféle érzékszerve is bevonódik: látás, hallás, tapintás útján is szerez információkat, és érintéssel, mozdítással maga is változást tud elõidézni a tartalomban. Abban a tartalomban, melyben elõre definiált minden, amit a használó elõ tud idézni a képernyõn. A sok lehetőség mellett a meghatározott utak és alternatívák, valamint az azokra vonatkozó jelzések erõtlenül irányítják a használó lehetséges cselekvéssorát és a tartalom befogadását. Az interaktivitás mintha a visszájára fordulna, a sok lehetőség és médium egy meghatározott utat jár be a használóval, ami nehezen vethetõ össze az olvasás szabadságával, holott a célja a képzelet felzabarádítása is lehetne.

Az interaktív könyv hatásának dinamikája még fontosabbá teszi a minőség kérdését. Az új mûfaj tradíciójának hiánya, és „a tágabb kulturális, társadalmi-politikai-gazdasági kontextus, amely a kommercializálódás folyamatának fenntartását általában is elõsegíti” (62. p.) nem kedvez az interaktív könyv minőségének sem. Az a minőségi hígulás, ami a képeskönyvek piacán szembeütõen látszik, még jobban érintheti a piacra belépni készülõ, a felhasználók igényeit kiszolgáló applikációkat. A gyártói-fejlesztõi praxis gyakran teljesen kontrollálatlan, az alkalmazásokat nem lektoráltatják, így a minőség kérdése a piac igényeinek rendelõdik alá, ami a giccs és a kommersz tartalmak irányába mozdítja el a mûfajt. Az interaktív feldolgozás vesztese gyakran a szöveg, mely rövidített, torzított formában kerül felhasználásra. Gyakran a fejlesztõk megkísérlik „problémamentessé” tenni a gyerekek számára a klasszikus meséket. Ennek módját Andersen *A rût kiskacsa* címû meséjének példáján keresztül mutatja be a monográfia. A giccsre pedig a *Hamupipõke* egyik interaktív feldolgozását hozza példának, melyben a csoda is könnyen elérhetõvé válik, egyszerű választással degradálódik.

Míg nálunk sokak számára még ismeretlen az interaktív könyv műfaja, több nyugati országban a mesélés új platformjává vált, gyakran ez jelenti az első irodalmi élményt a kisgyerek számára. A monográfia *A három kismalac* című népmese három különböző interaktív formájának elemzését idézi. A szöveg, az illusztráció, a hang, az animáció és az interaktivitás alapján mutatja be a különböző minőségi szinteket. A cél a minőségi kritériumoknak való megfeleléssel az lenne, hogy a szöveg pusztá illusztrálása helyett, annak vizuális szöveggé történő alakítása valósuljon meg.

A könyv utolsó két fejezete egy-egy példán keresztül ismerteti, hogyan változnak át a hagyományos, nyomtatott formában már sok kiadást megélt, kanonizált történetek interaktív könyvvé. *A tiicsók és a hangya* meséje, melynek számos feldolgozása létezik, már a szövegvariánsok terén is többféle értelmezési lehetőséget foglal magában. Az örökzöld téma még Hajnóczy Pétert is a mese újráírására ösztönözte. A mesevariációk mellett a meseillusztrációk is elemzésre kerülnek. A meseadaptációk ismételten jól mutatják a minőség egyenetlenségeit. Empirikus vizsgálat is kötődik ehhez a meséhez, melynek többféle eredménye közül különösen érdekes az, mely szerint a történet visszaidézésekor a gyerekek a hallott mesére hagytak inkább.

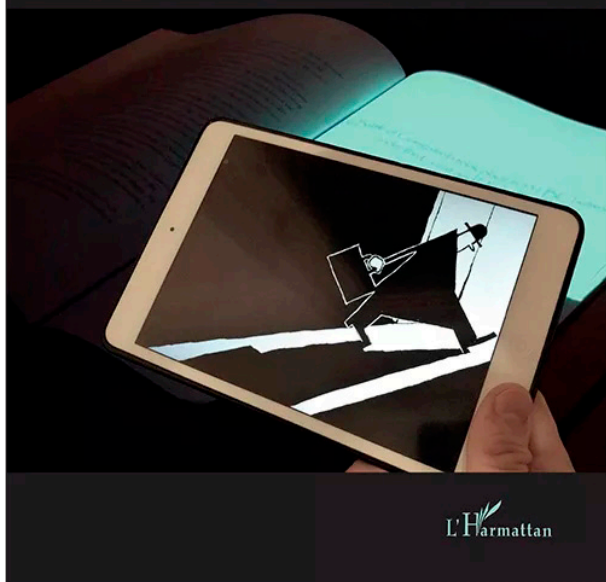
A másik mesepélda *A kiskakas gyémánt félkerujcárja* az interaktív könyv alkotásának egy kivételesen körültekintő, ellenőrzött és tudatos útját mutatja be, ahol a tervezéstől az esettanulmányig követhetővé válik a folyamat. A MOME Kreatív Technológia Laborja által 2013-ban készített mesefeldolgozás Ruttkay Zsófia vezetésével egy példaértékű kezdeményezés a műfajban. A szöveg- és illusztrációváltozatok áttekintése után az alkalmazás részletes bemutatása történik, melyből az applikáció olyan lehetőségeit is megismerhetjük, hogyan tudja a kerekas kút működését motorikus szinten is megjeleníteni és ezáltal megértetni a vizuálissá tett mese. Szép példája ez a hagyomány közvetítésének. Az is egészen kivételes, hogy a gyártás folyamatára az empirikus vizsgálatok is hatottak, a szegedi kutatócsoport tesztelte az alkalmazást.

A műfaj jövőjére való kitekintés a nemlineáris történetmesélés, a kiterjesztett és a virtuális valóság (AR, VR) irányaiban mutatja a változás lehetséges útjait. Külön szempontrendszer kidolgozását kívánja majd a már elsősorban interaktív könyvként születő applikációk vizsgálata. A BOOKR Kids alkalmazáson belül van ilyenre is példa.

Igazi művészeti és technikai kihívás az, amit az interaktív könyv lehetőségei kínálnak. Olyan már-már lírai élményre is lehetőséget adnak, amilyen a monográfia borítóját díszítő BOUM-applikáció egyik képe, mely a kép és a hang eszközeivel mond el történetet, jelenít meg érzéseket, fogalmaz meg filozófiai gondolatokat. A kötet borítója remekül megjeleníti azt a párhuzamot, ami a nyomtatott könyv és a kézírás, illetve az applikációt tartó kéz között van. Nagyon fontos kapu ez a monográfia, minden érdeklődőt biztatok a belépésre.

Varga Emőke

AZ INTERAKTÍV KÖNYV

Az interaktív könyv : teóriák és példák / Varga Emőke. –
[Budapest] : L'Harmattan, cop. 2019. –
159 p. : ill. ; 23 cm

nka

Nemzeti Kulturális Alap